

EL REpte DEL BENESTAR ANIMAL

Núria Almiron

“Hi ha una jerarquia fictícia entre animals que ens hem inventat i que és absurda”

Una conversa amb Dionís Guiteras

Calàbria, 166 entresol
08015 Barcelona
Telèfon 93 567 78 63
info@irla.cat

PORTAVEU

Raül Romeva i Rueda

PATRONAT

PRESIDENT

Cesc Iglesias

VICEPRESIDENTA

Alba Castellví

DIRECTOR EXECUTIU

Josep Vall

TRESORER

Pau Morales

SECRETÀRIA

Filo Tió

DIRECTOR ACADÈMIC

Lluís Pérez

VOCALS

Marta Cid

Josep Huguet

Georgina Linares

Enric Marín

Montse Palau

Joan Manuel Tresserras

EQUIP TÈCNIC

COORDINACIÓ

Carla Genís

ADMINISTRACIÓ

Joan Almacellas

Lourdes Masdeu

Dolors Mauricio

PROJECTES

Pere Sàbat

IMATGE

Carme Pujol

ARXIU I BIBLIOTECA

Alfons Codina

CASA IRLA

Rosa Cuenca

eines⁵²

El contingut dels articles és responsabilitat dels seus autors i **eines** no s'hi identifica necessàriament.

Per reproduir un article cal demanar autorització per escrit a la redacció d'**eines**.

En enviar el seu treball a la redacció d'**eines**, l'autor cedeix a l'editor els drets de reproducció, publicació i comunicació, tant per a l'edició impresa en paper com per a una versió electrònica que la farà accessible per mitjà de la xarxa d'Internet.

Els interessats en matèria de drets de propietat intel·lectual es poden adreçar a: **eines@irla.cat**

DIPÒSIT LEGAL
B-31564-2007

ISSN PAPER
2013-1518

ISSN ELECTRÒNIC
2013-5505

EDICIÓ
Josep Vall
jvall@irla.cat

DISSENY GRÀFIC
Carme Pujol
cpujol@irla.cat

ARXIU I BIBLIOTECA
Alfons Codina
acodina@irla.cat

CORRECCIÓ
LINGÜÍSTICA
Anna Simó

PROJECTE GRÀFIC
Suki Design

IMPRESSIÓ
Gràfiques Cuscó

DIRECCIÓ
Lluís Pérez
lperez@irla.cat

COORDINACIÓ
Carla Genís
cgenis@irla.cat

REDACCIÓ
Pere Sàbat
psabat@irla.cat

ADMINISTRACIÓ
Joan Almacellas
jalmacellas@irla.cat

Lourdes Masdeu
lmasdeu@irla.cat

Dolors Mauricio
dmauricio@irla.cat

appec

editors de revistes i digitals

sumari

EL REpte DEL BENESTAR ANIMAL

4

PORTAL

Valors republicans i benestar animal

Etna Estrems Fayos

6

CONNEXIONS

La defensa dels animals: un moviment republicà pels drets civils

Eze Paez

16

La realitat dels animals: situació global i a Catalunya

Daniela R. Waldhorn

32

La ramaderia extensiva i l'animalisme. Sinergies entre dues perspectives per trobar la sostenibilitat

Just Serra

38

Polítiques públiques per a una societat més humana vers els animals no humans

Pablo Magaña

48

NAVEGADOR

Polítiques de protecció animal a la UE

Alice Di Concetto

58

FÒRUM

Núria Almiron

"Hi ha una jerarquia fictícia entre animals que ens hem inventat i que és absurda"

Una conversa amb Dionís Guiteras

68

VARIABLES

Desigualtats de gènere en la mobilitat: l'impacte de ser dona en els desplaçaments quotidians

Jose Rodríguez

84

FULL DE CàLCUL

El preu de la precarietat: treballar per seguir sent pobre

Manuel Alvario

Olympia Arango

98

ARXIU

**50 anys del Congrés de Cultura
Catalana: una referència ineludible
de la Transició**

Marta Rovira i Martínez

108

EXPLORADOR

**La promoció d'un ordre internacional
just i democràtic a través
de la regulació de l'autodeterminació**

Pau Bossacoma Busquets

122

FINESTRA

Resiliència urbana

Michael Berkowitz

128

CLÀSSIC

No ens podeu llevar l'honor

Otto Wels

132

TRIBUT

Annie Ernaux

Sofia Vilella Pujol

134

FILMOTECA

Hadaka no shima

Maria Roca-Sastre

136

PINZELL

Nosaltres sols

Mireia Mateo

138

GALERIA

La captura de l'entorn

Georgina Mollà

142

LLIBRERIA

portal

Valors republicans i benestar animal

Etna Estrems Fayos

Diputada al Congrés

i secretària general de la sectorial de benestar animal d'Esquerra Republicana

@EtnaEF

El respecte i la igualtat de tracte són, indiscutiblement, part dels valors del republicanisme democràtic. Uns valors que duem a l'ADN totes i tots a l'esquerra nacional. El fonament i pal de paller de les polítiques que desenvolupem dia a dia per construir el país que volem.

Des de fa temps hi ha una creixent preocupació i sensibilització amb els drets i benestar dels animals en la nostra societat, i també una creixent consciència col·lectiva que ens encamina a millorar la nostra relació amb la resta d'animals que habiten el planeta.

Així mateix, cada cop són més les persones que comparteixen la seva vida amb un animal i que el consideren part de la família. Tant és així que s'ha encunyat el terme «famílies multiespècie», que no és res més que una transposició directa al nostre llenguatge dels sentiments que tenim vers els nostres companys no humans. Les lleis, arran d'aquests canvis socials, també comencen a reconèixer als animals no humans alguns drets i a endurir les penes per a qui els maltracta, els abandona o incompleix els seus deures de cura.

Aquesta creixent sensibilitat no és queda només en els animals de companyia. La trobem cada vegada més respecte els animals en granges. Ens preocupem de manera més seriosa sobre el tracte que han rebut durant la seva vida, o com ha estat la seva mort, i aquesta preocupació influeix en els nostres hàbits de consum.

D'aquesta manera, els nostres valors republicans democràtics ens animen a seguir aprofundint en la línia del respecte, també entre espècies, i d'actuar de forma empàtica sempre i arreu, cap a tot individu, especialment els més vulnerables. Totes aquestes pràctiques i actituds sumen. Sumen a una societat que ens empeny cap aquest costat, però també sumen a millorar la nostra petjada vers el planeta. Unes pràctiques que només signifiquen fer-nos conscients que no estem sols en aquesta terra.

Tenir espais adients per poder gaudir amb els nostres animals de companyia, que la seva sanitat no sigui un luxe, que les lleis els protegeixin del maltractament o que les administracions garanteixin que podrem accedir a recursos com l'habitatge

sense haver d'allunyar-nos d'ells —com en el cas de dones que pateixen violència masclista i que tenen en un animal el seu únic suport emocional—, només poden ser passes positives.

Treballar per garantir el benestar animal a les granges, que es potenciïn aquelles que treballen amb eines que fomentin la sostenibilitat i les cures cap als animals, ajudant a combatre el canvi climàtic i evitant que les grans cadenes de producció acabin amb les explotacions familiars, només poden ser passes positives.

I és cert que ens queda un llarg camí per recórrer. I també que l'hem de fer, i l'hem de fer plegades i plegats. Una societat que és respectuosa amb els animals és una societat totalment alineada amb els valors republicans democràtics del respecte i la igualtat de tracte. Aquests són els nostres valors. ■

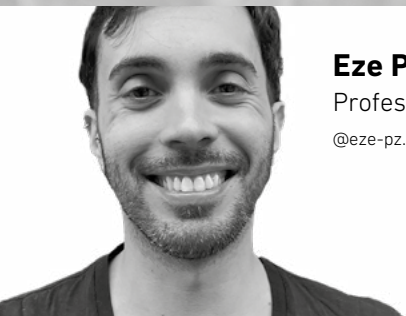

connexions

La defensa dels animals: un moviment republicà pels drets civils

vista prèvia >

La formulació i consolidació de nous drets ha estat un fenomen recurrent al llarg de la història moderna. Un fenomen que sempre ha anat acompanyat de debat, controvèrsia i conflicte, no només entre tradicions ideològiques sinó també al si d'aquestes tradicions. El debat sobre els drets dels animals suposa, en aquest sentit, un nou repte per al republicanisme, que cal entomar des dels valors en què es basa aquesta tradició política.

Eze Paez

Professor i investigador Ramón y Cajal en el Law & Philosophy Group de la UPF

@eze-pz.bsky.social

Els animals no humans són una majoria oprimida que ha estat oblidada per les esquerres al llarg de la història, incloses les esquerres de tradició republicana. La debilitat social del moviment en defensa dels animals, la ignorància i incomprensió sobre la seva situació, així com els prejudicis morals existents són, probablement, causes d'aquest oblit.

Tanmateix, existeix un ample consens que l'esquerra contemporània ha de ser necessàriament feminista, ecologista, antiracista i defensora dels drets del col·lectiu LGTBIQA+. El contrari es concep, intel·lectualment, com un contrasentit; estratègicament, com un camí abocat al fracàs. De la mateixa manera que les forces progressistes han abraçat aquestes causes durant les últimes dècades, és ara necessari que facin seva la darre-ra frontera de la lluita pels drets civils: la defensa dels animals.

Les persones d'esquerres —i especialment les republicanes— hem de començar a identificar correctament la situació d'injustícia en què es troben els animals no humans en la nostra societat. Per a acon-

seguir-ho caldrà ampliar el nostre cercle moral, reconeixent que els animals també importen èticament i políticament. Com els éssers humans, els altres animals són vulnerables a la dominació aliena. Com els éssers humans, mereixen ser-ne emancipats. Un cop assolit aquest pas, tocarà pensar quin tipus de coalició política cal construir amb els qui comparteixen totalment o parcialment aquests objectius per tal d'assolir gradualment aquest ideal d'alliberament.

Els catalans no humans

Al 2020 la Generalitat de Catalunya va fer una campanya amb l'eslògan «7,5 milions de futurs». El missatge de fons era encertat: l'objectiu de les polítiques públiques ha de ser el bé comú, que exigeix tenir en compte els interessos de cadascun dels habitants de Catalunya, que de fet el 2024 han arribat als vuit milions. Cap d'aquestes xifres és correcta, si es posa el focus a remarcar que importen tots i cadascun dels qui es troben subjectes a les nostres institucions i són afectats per les polítiques públiques que duem a terme.

Això és perquè aquest còmput inclou només els éssers humans, oblidant els altres animals que no pertanyen a l'espècie humana: els animals no humans. Es tracta d'una ommissió greu, ja que la majoria d'individus que viuen en el territori del Principat són animals no humans, no pas éssers humans. Segons les dades més recents de l'IDESCAT, del 2023, a Catalunya es van matar més de 225 milions d'animals en explotacions ramaderes.¹ A aquest nombre caldria afegir-hi les xifres d'altres animals domesticats, com ara els emprats en experimentació biomèdica, els fets servir per entreteniment i els animals de companyia. La major part dels animals no humans que viuen a Catalunya no estan pas sota control humà directe. Es tracta dels animals que viuen a la natura, així com els animals que viuen dins o a la vora dels entorns urbans. És difícil concretar estimacions adients sobre quants n'hi ha en total, però segur que superen els altres en diversos ordres de magnitud.

Els animals són, doncs, la majoria d'habitants del país. Assumint aquest

¹ INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA, «Anuari estadístic de Catalunya. Producció de carn. Per espècies. Catalunya. 2023».

L'assumpció fonamental és que tots els éssers humans membres de la comunitat han de gaudir d'un estatus igual de drets i llibertats. Els animals no humans, però, reben un tractament substantivament pitjor

fet, poden sorgir preguntes, com: els devem res, en termes de justícia, a aquests «catalans no humans»? Els devem res en termes de drets i llibertats? La resposta a aquestes preguntes tradicionalment a casa nostra i a arreu del món ha estat que «no». Això es reflecteix en el disseny institucional, en particular les normes jurídiques, de la nostra societat.

L'assumpció fonamental és que tots els éssers humans membres de la comunitat han de gaudir d'un estatus igual de drets i llibertats, amb independència d'altres característiques, com el gènere, l'orientació sexual, el color de pell o les seves capacitats cognitives. Els animals no humans, però, reben un tractament substantivament pitjor. És cert que molts ordenaments jurídics —com el català, l'espanyol i l'europeu— els protegeixen en alguna mesura. Nogensmenys, aquesta protecció no té ni el mateix fonament social i jurídic que l'atorgada als humans, ni la mateixa robustesa.

Quant al seu fonament, en molts casos l'objectiu perseguit és ecològic. Es procura garantir l'existència d'animals de certes espècies no

perquè ens importin com a individus, sinó perquè volem preservar la biodiversitat i l'equilibri ecològic i són part d'un entorn natural que volem conservar. En altres casos, sí que es persegueix protegir els interessos dels animals, com quan se'n prohibeix el maltractament o s'exigeixen certs estàndards de benestar a la indústria alimentària. Tanmateix, aquesta no és una protecció atorgada als animals perquè se'ls consideri membres de la comunitat mereixedors de drets i llibertats com nosaltres.

Quant a la seva robustesa, la regla general és que, en cas de conflicte amb interessos humans, fins i tot interessos relativament trivials, els dels animals «han de cedir». La llei permet danyar greument animals en casos en què sancionariem, amb rigor, causar danys similars a éssers humans. Per exemple, per reduir la població d'espècies que considerem plagues o invasores, durant l'experimentació amb fins biomèdics, en espectacles, en la caça i pesca esportives o per produir roba. El sector més important en què es considera admissible causar patiment i mort als animals és el de la indústria

alimentària. Es calcula que cada any es maten globalment, almenys, 26,8 trilions d'animals en el conjunt de totes aquestes activitats.²

L'especisme: una discriminació injusta

Molts autors han defensat que aquesta situació en què es troben els animals en les nostres societats és una discriminació injusta.³ Podem dir que discriminar algú consisteix a tractar-lo de manera desavantatjosa en comparació a altres senzillament per no pertànyer a un grup social.⁴ Per exemple, per no ser un home, per no ser blanc, per no ser heterosexual. Quan això succeeix, els interessos de l'individu discriminat no són tinguts en compte, o són considerats menys importants que els dels altres. Així

2 MOOD; BROOKE, «Estimating the number of farmed fish killed in global aquaculture each year»; FAO, «Statistics division: Production, live animals»; TAYLOR; ALVAREZ, «An estimate of the number of animals used for scientific purposes worldwide in 2015»; WALDHORN; AUTRIC, «Shrimp production: Understanding the scope of the problem».

3 Per exemple: SINGER, *Animal liberation now*; REGAN, *The case for animal rights*; KORSGAARD, *Our fellow creatures*.

4 LIPPERT-RASMUSSEN, *Born free and equal?: A philosophical inquiry into the nature of discrimination*.

L'espècie no pot ser quelcom que importi en ella mateixa. És una categoria taxonòmica que hem creat els éssers humans

doncs, una discriminació és injusta quan, com en els exemples esmentats, és basa en característiques que, des d'un punt de vista ètic i polític, són totalment irrelevantes a efectes de si un individu importa o no. Per això concloem que el sexisme, el racisme o l'homofòbia constitueixen injustícies i tenim l'obligació de persistir en aquests moviments de lluita pels drets civils fins que hagin reeixit.

Els animals no humans també pateixen un tipus de discriminació injusta similar. Els seus interessos, o bé no són tinguts en compte en absolut en les nostres accions individuals o en la formulació de polítiques públiques, o bé, quan sí que són tinguts en compte, es considera que importen molt menys que els interessos similars dels éssers humans. Des de la dècada de 1970 que a aquest tipus de discriminació se'n diu *especisme*. Una discriminació per raó de l'espècie a la qual l'individu pertany, que es tractaria d'una característica tan irrelevant des d'un punt de vista ètic i polític com el gènere o el color de la pell.⁵

L'espècie no pot ser quelcom que importi en ella mateixa. És una categoria taxonòmica que hem creat els éssers humans que ens permet distingir organismes segons els seus gens o la capacitat de reproduir-se entre ells. Tanmateix, quin sigui el codi genètic d'algú o amb qui es pugui reproduir no són pas atributs pertinents per determinar si mereix protecció en drets i llibertats, quins i amb quina intensitat. Així doncs, assenyalar simplement que els altres animals no són humans no és pas un bon argument per concloure que no han de ser tinguts en compte políticament.

A més, no coincideix pas que tots els éssers humans tinguin capacitats que cap animal no humà tingui i que sí que ens permetin dir que els humans mereixen un estatus superior. A vegades se sol dir que els éssers humans importen més perquè tenen capacitats cognitives superiors, com ara intel·ligència, racionalitat, autonomia i capacitat per un llenguatge complex que els altres animals no tindrien.

Ben pensat, però, la capacitat cognitiva no pot ser el fonament de la

consideració moral i la protecció jurídica i política que un individu mereix. Molts humans no tenen pas aquestes capacitats cognitives complexes, i molts d'altres no les tindran mai. Per exemple, potser són massa joves encara, pateixen demència per una edat avançada, o tenen alguna condició genètica, o han patit algun accident o malaltia que les ha mal·lès per sempre. Tenim la convicció que això no fa que importin menys, o que no hagin de gaudir dels mateixos drets i llibertats que la resta d'éssers humans. De fet, creiem que això constituïria un tipus de discriminació injusta, el capacitisme. Per tant, no podem apel·lar a la suposada manca de capacitats dels animals no humans per justificar-ne un estatus inferior.

Allò que fa que un individu hagi de ser considerat en la nostra conducta privada, i que mereixi la protecció de drets i llibertats en les polítiques públiques, és que tingui un benestar i interessos propis. Per tal que així sigui, és suficient que posseeixi «sintència», que és com anomenem a la capacitat d'un individu per tenir experiències positives i negatives d'allò que succeeix a la seva vida. Els éssers

5 SINGER, *Animal Liberation Now*.

Els animals no humans sintents es troben subjectes de manera injusta al poder dels éssers humans

sintents tenen interessos bàsics a no morir, a no patir i a gaudir de les seves vides. Si sabem que un individu que pot ser afectat per les nostres decisions, o pel disseny de polítiques públiques, té interessos bàsics que poden ser frustrats o protegits per les decisions que es prenen, és injust no tenir-los en compte, o donar-los menys importància que els interessos d'altres només per la seva espècie o per les seves capacitats.

Molts animals sotmesos a les nostres institucions polítiques són amb certesa individus sintents i és probable que ho siguin molts més encara. Acadèmics de diferents disciplines van exposar a la recent *Declaració de Nova York sobre la Consciència Animal* els seus acords a la llum dels avenços en l'estudi de la cognició i comportament animals.⁶ En aquest sentit, hi ha un fort suport científic per a l'atribució d'experiències subjectives a mamífers i aus. Alhora, existeix «la possibilitat real» que també posseeixin sentència altres animals com rèptils, amfibis o peixos, així com molts invertebrats, inclosos mol·luscs cefalòpodes, crustacis decàpodes i

insectes. Per als autors, aquesta possibilitat real és suficient per tal que «els responsables polítics hagin de prendre mesures raonables per mitigar els riscos de benestar per a tots els vertebrats i molts invertebrats».⁷

Un gran nombre d'animals no humans, per tant, són certament o probablement sintents. Així doncs, cal tractar-los com a tals, assegurant-nos que les nostres decisions individuals i polítiques es prenguin seriosament el seu interès bàsic a tenir una vida bona, amb el menor patiment evitable possible i amb una abundància d'allò que sigui, per a cadascun d'ells, experiències positives.

Una lluita republicana per l'emancipació

Des d'un punt de vista republicà, hem de fer la següent constatació addicional: els animals no humans sintents es troben subjectes de manera injusta al poder dels éssers humans. Això ens exigeix lluitar per tal d'eman-

cipar-los d'aquest poder dotant-los d'un escut de drets i llibertats civils.

La convicció que tenim l'obligació de justícia que les institucions protegeixin els animals no és pas nova. Certament, una majoria d'autors l'ha defensada des d'una perspectiva liberal, caracteritzada per concebre la llibertat com a absència d'interferència.⁸ Alhora, hi ha un tractament creixent d'aquesta qüestió de justícia des del pensament republicà, que entén la llibertat com a absència de dominació.⁹

Recordem que, d'acord amb la concepció liberal, un individu és lliure encara que es trobi subjecte al poder incontrolat d'interferència d'un altre —sota la seva dominació—, sempre que aquest poder no sigui exercit. Per al republicanisme, per contra,

8 DONALDSON; KYMLICKA, *Zoopolis. A Political theory of animal rights*; COCHRANE, *Sentientist politics. A theory of global inter-species justice*.

9 Pel pensament republicà, vegeu: PETTIT, *Republicanism. A theory of freedom and government*; PETTIT, *On the people's terms. A republican theory and model of democracy*. Per republicanisme i animals, vegeu: ALLEN; VON ESSEN, «Neo-republicanism as a route to animal non-domination»; GIROUX; SAUCIER-BOUFFARD, «Animal justice as non-domination»; PAEZ, «A republic for all sentient: Social freedom without free will».

6 Vegeu: *Declaració de Nova York sobre la Consciència Animal*, publicada el 19 d'abril de 2024.

7 ANDREWS (et al.), «Background to the New York Declaration on Animal Consciousness».

El que la justícia republicana ens demana, primer, és protegir els individus de la dominació exercida per agents privats en tot un ventall de llibertats bàsiques

el mer fet d'estar subjecte a aquest poder aliè incontrolat ens manlleva la llibertat, amb independència de com s'exerceixi. Per utilitzar l'exemple clàssic, un esclau no seria lliure pel mer fet de gaudir d'un amo benvolent que s'absté d'interferir en la seva vida. D'acord amb aquesta visió de llibertat, el que cal fer és distribuir el poder social per tal que, idealment, cap individu no es trobi subjecte al poder incontrolat de cap altre, ja es tracti d'un poder privat o públic.

Aquest èmfasi republicà en la subjecció a una voluntat incontrolada aliena ens proporciona unes eines conceptuals molt útils de denúncia i resistència davant la discriminació que pateixen els animals. Com explicaré tot seguit, els animals no humans es troben sota la dominació dels éssers humans en el sentit més estricte possible i, per tant, els devem el redreç clàssic del republicanisme d'emancipar-los d'aquest poder.

Centenars de milions d'animals no humans viuen sota el control directe dels éssers humans. Parlem dels animals en aqüicultura, en granges

o en laboratoris, als qui s'infligeixen danys greus per fer diners o fer progressar la biomedicina. Una minoria afortunada d'animals domesticats són mantinguts com a companys de la llar, o són refugiats en santuaris d'animals, gaudint de vides millors gràcies a l'afecte i la benevolència de les persones que els cuiden. Sigui quina sigui la seva situació, tots aquests individus es troben sota el control dels seus propietaris legals i les institucions polítiques governades pels éssers humans. Nosaltra, els humans, gairebé no estem obligats per la llei i altres normes socials a considerar els interessos dels animals en les nostres decisions. Per la seva part, els animals no humans no tenen la capacitat de resistir-se al poder dels humans.

A més, al voltant d'un trilió d'animals viu a la natura.¹⁰ Sovint els humans intervenim en els ecosistemes de manera perjudicial per als seus interessos. A vegades ens abstenim de fer-ho per compassió cap als animals o per respecte per la natura. Nogensmenys, fins i tot en aquests casos, és cert que els humans podrí-

em intervenir, si així ho volguéssim. Inclús els animals a la natura viuen sota el nostre poder. Tots els animals no humans, domesticats o silvestres, es troben a la nostra mercè.

Aquesta situació de dominació, de subjecció a una voluntat aliena, és el que el republicanisme identifica com el mal cabdal en l'àmbit social i polític. El que la justícia republicana ens demana, primer, és protegir els individus de la dominació exercida per agents privats en tot un ventall de llibertats bàsiques. Es tracta de les decisions necessàries que els agents prenguin en els seus propis termes, d'acord amb els seus interessos i preferències. Si un agent no té el control sobre aquests aspectes centrals de la seva vida, no podem dir que n'és realment el mestre. La seva vida està sota el control d'un altre.

Prendre'ns seriosament la defensa dels animals ens exigeix reconèixer que hem de reformar les nostres institucions per tal de dotar-les d'un conjunt de drets civils bàsics que els immunitzin davant la dominació humana. Per suposat, allò que qualifica com a llibertats bàsiques dels

10 TOMASIK, «How many wild animals are there?».

En el nostre ordenament jurídic i en el dels països del nostre entorn els animals són considerats entitats apropiables

éssers humans, per una banda, i dels animals, per l'altra, és parcialment diferent. No té sentit afirmar que cal estendre als animals alguns drets i llibertats humanes clàssiques com la llibertat d'expressió, la llibertat de religió i consciència o la llibertat associativa, ja que no tenen les capacitats de decisió que aquests drets pretenen protegir.

Tanmateix, els humans compartim d'altres capacitats importants amb els animals no humans, que constitueixen el nucli de les seves llibertats bàsiques. Els drets a la vida, contra la tortura física i psicològica, o a no ser confinats. Les llibertats dels animals també haurien d'incloure, fins i tot, un seguit de drets positius, com ara el dret a la salut, en la mesura que siguin necessaris per garantir que disposin d'uns recursos mínims a les seves vides sense que això depengui de la benevolència d'éssers humans particulars.

És cert que estem molt lluny encara de poder dur a terme aquests canvis institucionals tan profunds. En el nostre ordenament jurídic i en el dels països del nostre entorn els animals són considerats entitats apropiables.

És a dir, possibles objectes dels drets de propietat dels éssers humans més que no pas subjectes amb capacitat de ser titulars de drets que protegeixin els seus interessos. Tot i ser individus sintents amb vides i interessos propis, pateixen un estatus civil similar al de l'esclavitud. Això és evidència del grau de dominació que pateixen i la gravetat de la injustícia d'aquesta dominació.

A més de protegir aquests individus vulnerables amb un escut de drets i llibertats, la justícia republicana exigeix que fem els nostres governs més sensibles als interessos dels animals. Hem d'intentar dissenyar esquemes institucionals que ens garanteixin que s'identificaran els interessos dels animals i que seran tinguts plenament en compte en la nostra deliberació política. La situació actual és que en el disseny de polítiques públiques només es consideren els interessos dels animals si, per mer atzar, resulta que l'ésser humà que ocupa el càrrec públic en qüestió és benivolent cap a ells i és conscient de la seva situació. Des d'un punt de vista republicà, això és un altre tipus de dominació que hem de suprimir. Hem d'establir restricci-

ons institucionals adequades que assegurin que es tenen en compte els interessos dels animals i se'ls dona suficient pes independentment de qui ocupi el càrrec públic en qüestió.

Construir una coalició en defensa dels animals

S'ha explicat per què la defensa dels animals és una lluita per l'emancipació i els drets civils bàsics d'un col·lectiu social oprimat, que ha estat fet vulnerable per raó de la seva espècie i les seves capacitats. La tasca del republicanisme és afegir-se a aquesta lluita, enriquint-la amb el llenguatge de la tradició de llibertat com a no dominació i de les eines que aquesta proposa: atorgar als animals un escut de drets i llibertats, fent les pròpies institucions més inclusives als seus interessos.

Aquest és l'objectiu políticament radical i ambiciós que ens hem de proposar. Quina és, però, l'estratègia per assolir-lo, venint d'on venim i essent on som?

El primer que cal reconèixer és que l'emancipació dels animals és un

Hem de centrar els nostres esforços a intentar entomar aquelles reformes que beneficiïn els animals en major mesura i que tinguin el major suport social possible

projecte a llarg termini que només es podrà dur a terme gradualment. Pretenem canvis institucionals molt profunds. A més, només es podran dur a terme en la mesura que la majoria de la ciutadania sigui persuadida de la força d'aquests arguments. Això requereix molt d'esforç i temps. Afortunadament, la defensa dels drets dels animals és compatible no només amb el republicanisme, sinó amb qualsevol posició progressista i, fins i tot, amb qualsevol posició de dretes realment liberal. Això implica que, cadascú, des de la família política amb què se senti més representat, es pugui treballar per transformar els diferents partits polítics i els altres agents socials rellevants del nostre país.

El segon que cal reconèixer és que part de la dificultat de tot moviment de drets civils és que exigeix renúncies costoses a una part de la societat —aquella que fins ara s'havia beneficiat de la situació d'opressió dels més vulnerables. En aquest sentit, la lluita contra l'especisme no és gaire diferent a la lluita d'altres causes emancipadores. En reclamar l'emancipació dels animals, estem exigint, a vegades,

la fi de pràctiques tradicionals que poden formar part de la identitat dels nostres conciutadans. Pensem, per exemple, en el maltractament d'animals en festes tradicionals. Altres vegades estarem exigint la fi de certes activitats econòmiques. O, potser, unes garanties de benestar per als animals que hi són emprats que suposen un gran augment de costos de producció, amb la consegüent repercussió per al marge de benefici dels productors i la butxaca dels consumidors. Podem considerar que això són, en comparació al dany que pateixen els animals, renúncies èticament trivials. Tot i així, no ho són ni psicològicament ni políticament.

Aquestes consideracions han d'informar l'actitud que els republicans oposats a l'especisme hem de tenir davant qui discrepi de nosaltres o es resisteixi a assumir a aquestes renúncies. Potser som els defensors dels animals els qui tenim raó. Però és per mera fortuna. Hem d'estendre als qui no estan d'acord amb nosaltres la mateixa amabilitat i el mateix afecte cívica que esperaríem vers nosaltres en cas que es canviessin els papers.

Finalment, hem de centrar els nostres esforços a intentar entomar aquelles reformes que beneficiïn els animals en major mesura i que tinguin el major suport social possible. La lluita per a l'emancipació dels animals no humans ha d'intentar evitar objectius merament simbòlics o mediàtics amb poc impacte real per als animals i que siguin massa controvertits.

Posaré, per explicar-me millor, dos exemples positius. Un és el canvi del règim civil dels animals de companyia. Existeix un ampli acord, fins i tot des de la perspectiva més emocional, que no té cap sentit que els animals amb qui compartim la vida siguin objecte de la nostra propietat. Elevar gossos, gats i altres animals de companyia a l'estatus de subjectes de drets bàsics ens permetria provar un model que, amb temps i els canvis socials necessaris, podríem estendre a altres animals.

Un altre exemple és la ramaderia i la pesca industrials: les macrogranjes i piscifactories. Per suposat, atès els milions d'animals que hi malviuen i les condicions terribles a les que estan sotmesos, es tracta

Ha de ser possible construir una coalició política per abolir aquest model econòmic i territorial que inclogui els defensors dels animals, els ecologistes, la petita pagesia i la ciutadania del món rural

d'institucions greument injustes. A més, són un verí per als ecosistemes. Trinxen el territori. Impliquen que uns pocs empresaris dominin econòmicament el món rural. Es talvien costos fent servir mà d'obra precària i migrant en els seus grans escorxadors. Amb la intel·ligència adequada ha de ser possible construir una coalició política per abolir aquest model econòmic i territorial que inclogui els defensors dels animals, els ecologistes, la petita pagesia i la ciutadania del món rural. Tots ells comparteixen conviccions ètiques o interessos econòmics que apunten en la mateixa direcció. Cal, però, organitzar-los per fer front als interessos —aquests sí que ben organitzats— de la indústria. ■

■ Bibliografia

ALLEN, Michael P.; VON ESSEN, Erica. «Neo-republicanism as a route to animal non-domination». A *Politics and Animals*, núm. 2, pàg. 15-24, 2016.

ANDREWS, Kristin (et al.). «Background to the New York Declaration on Animal Consciousness» [en línia]. A *The New York Declaration on Animal Consciousness*. Disponible a: <www.sites.google.com>.

COCHRANE, Alasdair. *Sentientist Politics. A Theory of Global Inter-Species Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2018.

DONALDSON, Sue; KYMLICKA, Will. *Zoopolis. A Political Theory of Animal Rights*. Nova York: Oxford University Press, 2011.

FAO. «Statistics division: Production, live animals» [en línia]. 2019. Disponible a: <www.fao.org>.

GIROUX, Valerie; SAUCIER-BOUFFARD, Carl. «Animal justice as non-domination». A *The Palgrave Handbook of Practical Animal Ethics*, pàg. 33-52. Londres: Palgrave Macmillan, 2020.

KORSGAARD, Christine. *Our Fellow Creatures: Our Obligations to the Other Animals*. Oxford: Oxford University Press, 2018.

LIPPERT-RASMUSSEN, Kasper. *Born Free and Equal?. A Philosophical Inquiry into the Nature of Discrimination*. Oxford: Oxford University Press, 2012.

MOOD, Alison; BROOKE, Phil. «Estimating the number of farmed fish killed in global aquaculture each year». A *Fishcount*. 2012. Disponible a: <www.fishcount.org.uk>.

PAEZ, Eze. «A republic for all sentient: Social freedom without free will». A *Pacific Philosophical Quarterly*, vol. 103, pàg. 620-644, 2022.

PETTIT, Philip. *Republicanism. A theory of freedom and government*. Oxford: Oxford University Press, 1997.

PETTIT, Philip. *On the people's terms. A republican theory and model of democracy*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2012.

REGAN, Tom. *The case for animal rights*. Berkley: The University of California Press, 1983.

SINGER, Peter. *Animal liberation now*. Nova York: HarperCollins Publishers, 2023.

TAYLOR, Katy; ALVAREZ, Laura. «An estimate of the number of animals used for scientific purposes worldwide in 2015». A *Alternatives to Laboratory Animals*, vol. 47, núm. 5-6, pàg.196-213, 2019.

TOMASIK, Brian. «How many wild animals are there?» [en línia]. A *Essays on Reducing Suffering*. Disponible a: <www.reducing-suffering.org>.

WALDHORN, Daniela R.; AUTRIC, Elisa. «Shrimp production: Understanding the scope of the problema» [en línia]. A *OSF Preprints, Center for Open Science*, 2022. Disponible a: <www.osf.io>.

connexions

La realitat dels animals: situació global i a Catalunya

vista prèvia >

Fer polítiques públiques implica prendre decisions per a canviar realitats de les quals, inevitablement, només podem tenir informació incompleta i fragmentària. Per això mateix, reunir la millor informació disponible no és garantia d'èxit a l'hora de dissenyar polítiques públiques, però prescindir-ne és una garantia de fracàs. Les polítiques dirigides a promoure el benestar animal no són una excepció: és necessari conèixer-ne la realitat i posar-hi números.

Daniela R. Waldhorn

Directora de Benestar Animal a Rethink Priorities;
i membre del consell científic del Centre for Animal Ethics de la UPF
daniela@rethinkpriorities.org

El benestar animal és un desafiament global de dimensions extraordinàries, sobretot per la magnitud de l'ús d'animals no humans per a diverses indústries. Cada any, milers de milions d'ells són criats, sacrificats i utilitzats per a satisfer les necessitats humanes en alimentació, recerca i altres sectors. Sense anar més lluny: el sector

alimentari, per exemple, concentra el 99% dels animals sota control humà, la qual cosa posa de manifest la importància d'abordar el tracte que els dona aquesta indústria.

Aquest article ofereix una descripció general de la situació global del benestar animal, destaca les dades

disponibles sobre el nombre d'animals en explotacions agrícoles a nivell mundial, a l'Estat espanyol i a Catalunya, així com pràctiques predominants de la ramaderia moderna. Finalment, s'aborden algunes oportunitats per a avançar cap a sistemes més ètics i que també afavoreixin la sostenibilitat del sistema alimentari.

Taula 1
Nombre d'animals (per grups i usos)

Grup d'animals	Descripció	Nombre (aproximat)	Percentatge
Animals en laboratoris	Vertebrats (rosegadors, gossos, micos...) i cefalòpodes	192.000.000	0,05%
Animals de companyia	Gossos i gats	844.000.000	0,23%
Animals en alimentació	Animals terrestres: ¹ ~34.696.256.476 Animals aquàtics: ² ~332.800.000.000	367.800.000.000	99,72%
Total		368.836.000.000	100%

Font: Adaptació d'ANIMAL CHARITY EVALUATORS, «How we prioritize causes»; amb dades de TAYLOR I ALVAREZ, «An Estimate of the Number of Animals Used for Scientific Purposes Worldwide in 2015» per al nombre d'animals en laboratoris; SHABANDEH, «Number of dogs and cats kept as pets worldwide in 2018» per al nombre d'animals de companyia; FAO(a), «Crops and livestock products» per als animals en ramaderia; WALDHORN I AUTRIC, «Shrimp: The animals most commonly used and killed for food production» per al nombre d'animals aquàtics —mitjanes arrodonides a xifres significatives.

1 Només vertebrats.
2 Només s'hi inclou peixos i gambes. No es coneixen xifres d'altres animals com llagostes, crancs i pops.

En aquests moments, a partir de dades parcials, és possible estimar que hi ha aproximadament 368.000 milions d'animals sobrevivint en granges ramaderes i aquícoles al voltant del món

La magnitud del problema

Els animals són una part fonamental de la nostra societat. Utilitzem animals per a la producció d'aliments, roba, medicaments i cosmètics. Així mateix, a més, emprem altres animals per al nostre entreteniment i en labors d'assistència. O conviuen amb nosaltres en les nostres llars.

Encara que cap d'ells mereix sofrir, l'ús d'animals per a la producció d'aliments revesteix particular importància pel nombre d'individus involucrats i les condicions en què són mantinguts. Aquest grup inclou tant animals terrestres —pollastres, porcs i vaques, entre d'altres— com a aquàtics —peixos i crustacis, principalment—, que representen la majoria dels animals sota control humà.

Xifres globals

En aquests moments, a partir de dades parcials, és possible estimar que hi ha aproximadament 368.000 milions d'animals sobrevivint en granges ramaderes i aquícoles al voltant del món. Aquesta xifra equival a més de 435 vegades el nombre d'animals de companyia

Taula 2
Nombre aproximat d'animals utilitzats per a consum (per tipologia)

Animal	Nombre aproximat	Percentatge
Gambes	230.000.000.000	62,59%
Peixos	102.800.000.000	27,97%
Pollastres	27.223.471.000	7,41%
Bovins	1.575.773.279	0,43%
Ovelles	1.323.828.040	0,36%
Ànecs	1.267.092.000	0,34%
Cabres	1.127.226.486	0,31%
Porcs	964.523.034	0,26%
Oques	380.368.000	0,10%
Galls dindi	256.818.000	0,07%
Búfals	209.431.865	0,06%
Conills i llebres	156.152.000	0,04%
Cavalls	57.047.609	0,02%
Ases	52.953.585	0,01%
Camells	42.401.242	0,01%
Altres aus	23.449.000	0,01%
Altres rosegadors	19.296.000	0,01%
Altres camèlids	8.660.734	0,00%
Mules i altres	7.764.602	0,00%
Altres crustacis (llagostes, crancs)	No hi ha dades	N/A
Cefalòpodes (pops, sèpies)	No hi ha dades	N/A
Total	367.496.256.476	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FAO(a), «Crops and livestock products» per a animals terrestres. Per als animals aquàtics, es fan servir mitjanes de: MOOD (et al.), «Estimating global numbers of farmed fishes killed for food annually from 1990 to 2019»; MOOD i BROOKE, «Estimating global numbers of fishes caught from the wild annually from 2000 to 2019»; WALDHORN i AUTRIC, «Shrimp: The animals most commonly used and killed for food production».

Els animals usats per a alimentació són, per tant, la majoria aclaparadora —més del 99%— dels que estan sotmesos a control humà

—a l'entorn de 844 milions de gossos i gats— que existirien en el planeta, o a més de 1.915 vegades el nombre d'animals utilitzats per a experiments —aproximadament 192 milions.

Els animals usats per a alimentació són, per tant, una majoria aclaparadora —més del 99%— dels que estan sotmesos a control humà. La magnitud de la situació és tal que, si el comparem amb la població humana, per cada ésser humà viu hi ha uns 45 animals en una granja ramadera o aquícola en aquests moments.¹

Ara bé, de quins animals es tracta? La taula 2 desglossa les espècies d'animals que estan en sistemes aquícoles i ramaders arreu del món. Com s'observa, es tracta en la seva gran majoria d'animals aquàtics —peixos i crustacis—, i els pollastres a continuació.

Cal remarcar que aquestes xifres reflecteixen estimacions del nombre d'animals vius en qualsevol moment donat. Els nombres reals d'animals sacrificats anualment per a la producció de carn, llet i ous són

molt més alts. Com es presenta en la taula 3, de mitjana, s'utilitzen més de 27 bilions d'animals cada any per a la producció d'aliments; o el que és el mateix, unes 231 vegades tots els éssers humans que han existit mai en el planeta Terra.²

Existeixen, per tant, grans diferències entre el nombre d'animals captius i la xifra d'animals sacrificats. Això obeeix a dues raons principals: en primer lloc, al nombre de cicles de producció per any i, d'altra banda, a la captura d'animals per al seu aprofitament com a carn.

Pel que fa als cicles de producció, es procura que siguin el més breus possible, per tal de maximitzar-ne el rendiment i l'eficiència. Així, si l'espècie ho permet, es duen a terme diversos cicles productius a l'any. Prenguem com a exemple els pollastres usats per a produir carn, també anomenats pollastres d'engreix o *broiler*. Aquests animals són sacrificats summament joves, quan són encara cries —a les cinc o set set-

manes de vida—,³ un cas paradigmàtic d'un cicle de producció curt. D'aquesta forma, un productor pot criar i sacrificar diverses generacions de pollastres en un any. Com a conseqüència, mentre hi ha uns 27.000 milions de pollastres d'engreix en explotacions ramaderes en aquests moments,⁴ en total s'utilitzen més de 76.000 milions de pollastres per a la producció de carn cada any.⁵ Com s'observa en la gràfic 1, els pollastres constitueixen el vertebrat terrestre més explotat pels éssers humans, amb un creixement sense parangó en les últimes dècades. En total, suposen més del 74% dels vertebrats terrestres morts per any.⁶

No obstant això, produïm aliments no només d'animals criats, com els pollastres, sinó també d'altres capturats del seu entorn —principalment, animals aquàtics. La pesca aporta bilions d'individus a la producció d'aliments, contribuint també al fet que la xifra d'animals sacrificats per any sigui molt major que la d'animals vius

1 Assumint que la població humana actual és d'uns vuit mil milions de persones.

2 S'estima que a la Terra han nascut uns 117.000 milions de membres de la nostra espècie: KANEDA i HAUB, «How Many People Have Ever Lived on Earth?».

3 USDA, «How old are chickens used for meat?».

4 FAO(a), «Crops and livestock products».

5 FAO(b), «Crops and livestock products».

6 Ibidem.

En total s'utilitzen més de 76.000 milions de pollastres per a la producció de carn cada any

Taula 3

Nombre d'animals usats per a alimentació (vius en granges i sacrificats, per any)

Categoria	Vius en qualsevol moment	Morts anualment
Animals terrestres ¹	34.696.256.476	102.712.526.627
Animals aquàtics ²	332.800.000.000	26.960.000.000.000
Total	367.496.256.476	27.062.712.526.627

Font: Xifres dels animals terrestres: FAO(a), «Crops and livestock products»; FAO(b), «Crops and livestock products».

1 Només vertebrats.

2 Només s'hi inclou peixos i gambes. No es comptabilitzen altres animals aquàtics dels quals no es coneixen estimacions —llagostes, crancs i cefalòpodes com pops i sèpies.

en el sistema ramader. Encara que no es disposa de xifres oficials ni actualitzades, les últimes dades disponibles suggereixen que entre 1,1 i 2,2 bilions de peixos serien capturats de la mar cada any, mentre que la xifra de crustacis —principalment gambes— ascendiria a, aproximadament, uns 25 bilions d'individus en mitjana.⁷ Per tant, la gran majoria dels animals directament sacrificats pels éssers humans per a produir aliments són animals aquàtics.

7 El rang de l'estimació va des dels 6,5 als 6,6 bilions: WALDHORN I AUTRIC, «Shrimp: The animals most commonly used and killed for food production».

El cas de l'Estat espanyol i Catalunya

L'Estat espanyol és un dels estats líders en producció ramadera a la UE: és el major productor de carn —aproximadament 8,7 milions de tones anuals⁸— i el tercer en producció d'ous —aproximadament 840.000 tones anuals— en tota la regió.⁹

8 Estimació pròpia a partir de: FAO(c), «Crops and livestock products»; RITCHIE i ROSER, «Fish and Overfishing».

9 RITCHIE (et al.), «Meat and Dairy Production».

El protagonisme de l'Estat espanyol en la producció càrnia és notable amb relació a la carn de porc i d'animals aquàtics. En tots dos casos, l'Estat espanyol és el major productor de la UE, amb prop del 23% de la producció de la regió en cadascun d'aquests sectors. També contribueix significativament a la producció avícola, com s'observa en la taula 4.

En termes de nombre d'animals, les dades anteriors comporten que s'hi criïn uns 888 milions de vertebrats terrestres, unes divuit vegades la població de l'Estat espanyol.¹⁰ No es compten peixos ni altres animals aquàtics,¹¹ però és raonable pensar que aquests nombres són encara més alts que els dels diversos animals terrestres.

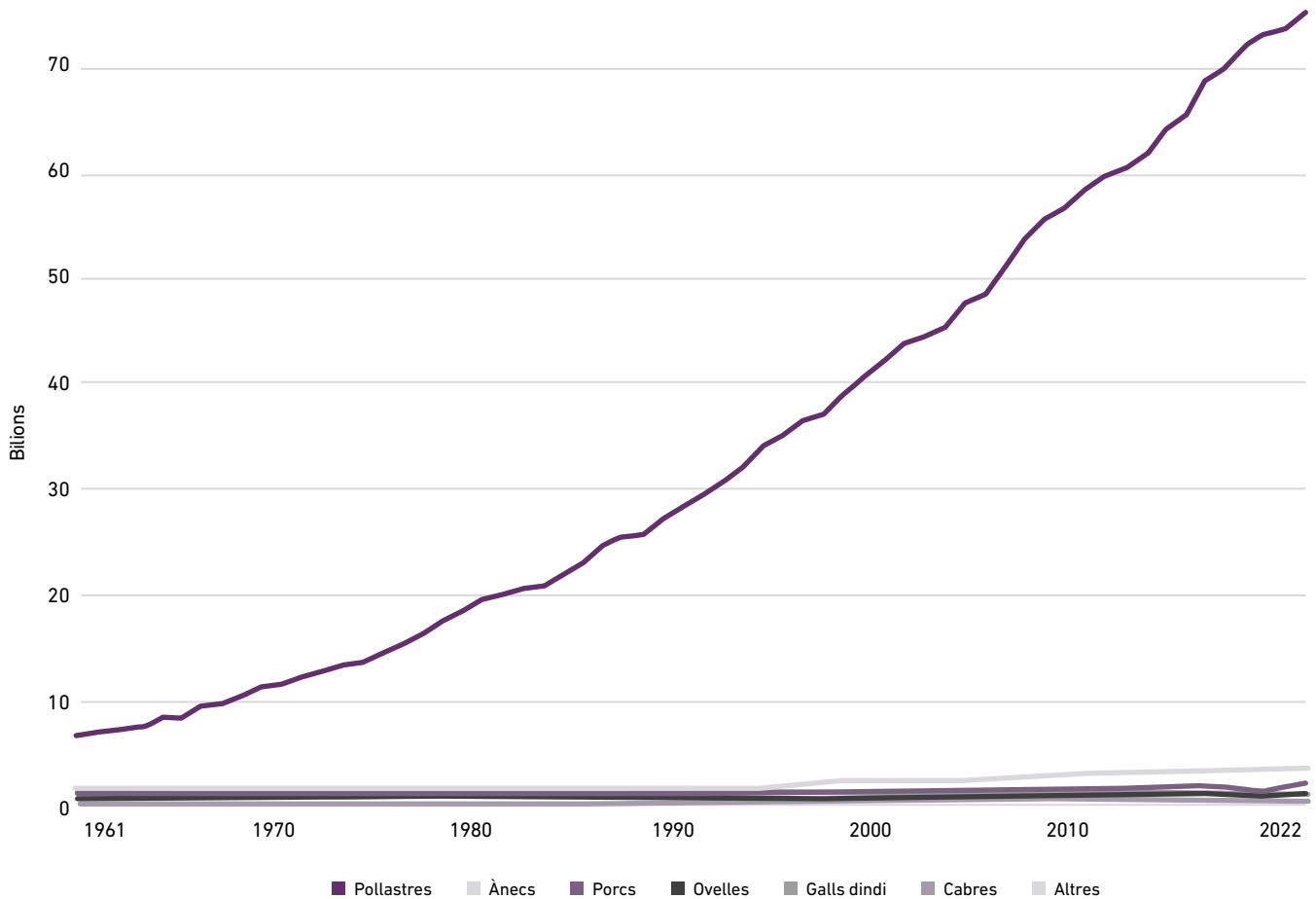
Catalunya juga un paper central en el lideratge ramader de l'Estat espanyol, principalment pel que fa a la produc-

10 Assumint que la població espanyola ascendeix als 49 milions de persones: INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA, «Estadística Continua de Población (ECP)».

11 Les principals espècies en aqüicultura en l'Estat espanyol inclouen el llobarro —*Dicentrarchus labrax*—, l'orada —*Sparus aurata*—, la truita —*Oncorhynchus mykiss*— i el turbot —*Scophthalmus maximus*. Font: MINISTERI D'AGRICULTURA, PESCA I ALIMENTACIÓ, «Especies de acuicultura».

Gràfic 1

Vertebrats terrestres morts, anualment al món, per a producció de carn
(per tant, s'exclouen animals aquàtics i els terrestres morts per a producció de llet i ous)

Font: RITCHIE (et al.), «Meat and Dairy Production».

El protagonisme de l'Estat espanyol en la producció càrnia és notable en relació amb la carn de porc i d'animals aquàtics

Taula 4
Producció anual de carn de l'Estat espanyol i la UE, en tones
(segons dades de 2022 per animals terrestres; i de 2023 per peix i marisc)

Tipus de carn	Estat espanyol	UE	Percentatge de l'Estat espanyol / UE
Porc	5.066.350	22.277.120	22,7%
Pollastre	1.349.990	10.611.450	12,7%
Peix i marisc	1.187.830	5.211.370	22,8%
Boví	731.530	6.722.100	10,9%
Gall dindi	231.590	1.650.660	14,0%
Ovella	119.150	517.810	23,0%
Cabra	11.070	68.570	16,1%
Ànec	3.170	297.630	1,1%
Total	8.700.680	47.356.710	18,4%

Font: Estimació pròpia a partir de FAO(c), «Crops and livestock products» i RITCHIE i ROSER, «Fish and Overfishing».

ció de carn de porc i de pollastre. S'estima que, en aquests moments, existeixen més de 260 milions d'animals terrestres en explotacions ramaderes a l'Estat espanyol; Catalunya concentra el 20% d'aquests animals. En general, aquesta cabanya està dominada per aviram —principalment, pollastres per a engreix, i gallines ponedores en segon lloc— i, en bastant menor mesura, per porcs. Catalunya és líder en l'explotació de tots dos grups d'animals: suma al vol-

tant del 21% de l'aviram de producció i prop del 25% del cens de porcs de tot l'Estat.

Aquestes xifres es reflecteixen en l'alta concentració de granges porcines i avícoles al país. En aquest sentit, Catalunya és la comunitat autònoma amb el major nombre de granges porcines i de pollastres d'engreix en tot l'Estat espanyol.¹² Això planteja

12 MINISTERI D'AGRICULTURA, PESCA I ALIMENTA-

seriosos desafiaments per al benestar animal al país, a més d'uns altres greus problemes de sostenibilitat associats a la ramaderia industrial.

La gravetat del problema

L'augment persistent de la demanda de productes d'origen animal ha

CIÓ, «Ficha sectorial: OTE-porcino» i «Ficha sectorial: OTE-avicultura».

Catalunya juga un paper central en el lideratge ramader de l'Estat espanyol, principalment pel que fa a la producció de carn de porc i de pollastre

Taula 5
Nombre de vertebrats terrestres morts i explotats per a consum a l'Estat espanyol en escorxadors (2023)

Animal	Nombre	Percentatge
Ànecs	1.378.000	0,2%
Vaques	2.450.510	0,3%
Cabres	1.151.540	0,1%
Conills i llebres	29.862.000	3,6%
Galls dindi	25.932.000	3,1%
Porcs	53.094.990	6,4%
Pollastres	710.501.000	85,3%
Ovelles	8.370.900	1,0%
Peixos	No hi ha dades	
Crustacis (llagostes, crancs, gambes)	No hi ha dades	
Cefalòpodes (pops, sèpies)	No hi ha dades	
Subtotal (producció de carn) ¹	832.740.940	93,8%
Vaques	785.590	17,5%
Cabres	1.670.940	37,3%
Ovelles	2.021.580	45,1%
Subtotal (producció de llet) ²	4.478.110	0,5%
Gallines ³	50.530.000	5,7%
Total	887.749.050	100,0%

Font: Elaboració pròpia a partir de FAO(d), «Crops and livestock products».

1 Percentatge del subtotal d'animals sacrificats per a producció de carn respecte del total d'animals morts per a consum.

2 Percentatge del subtotal d'animals sacrificats per a producció de llet respecte del total d'animals morts per a consum.

3 Percentatge del subtotal d'animals sacrificats per a producció d'ous respecte del total d'animals sacrificats per a consum. Aquesta xifra no comptabilitza la matança de pollets mascle. En la indústria de l'ou, els pollets mascle solen ser sacrificats perquè no ponen ous i no són econòmicament viables per a la producció de carn a causa del seu lent creixement. Aquest sacrifici generalment ocorre poc després de l'eclosió mitjançant mètodes com la tritració i el gasejat.

impulsat l'expansió a escala de les indústries agropecuàries a nivell local i global. Això té una conseqüència directa per a les vides dels animals, i és el predomini de sistemes intensius que prioritzen l'eficiència econòmica sobre el seu benestar. En aquest sentit, s'estima que, a nivell global, al voltant del 94% dels animals estarien sota sistemes intensius.¹³ Aquestes explotacions, caracteritzades pel confinament perpetu, alt amuntegament, privació de comportaments naturals, mutilacions i altres pràctiques cruels, són una constant en la ramaderia i aquicultura modernes.

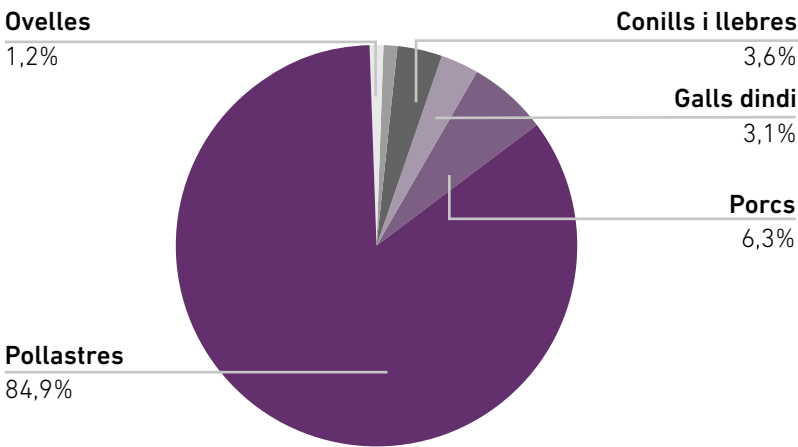
Ni l'Estat espanyol ni Catalunya en són una excepció. Per exemple, en relació amb les explotacions porcínes, s'estima que el 78% de les granges a l'Estat espanyol són intensives.¹⁴ Les macrogranges —explotacions a escala industrial que poden reunir milers de porcs—

13 RITCHIE, «How many animals are factory-farmed?».

14 ZAFRA, «Las macrogranjas, paso a paso: un proceso industrial para criar 53 millones de cerdos al año».

L'augment persistent de la demanda de productes d'origen animal ha impulsat l'expansió a escala de les indústries agropecuàries a nivell local i global

Gràfic 2
Vertebrats terrestres sacrificats per a consum a l'Estat espanyol (%)

Font: Dades de la taula 5.

suposen al voltant del 5% del total.¹⁵ Això significa que és molt probable que almenys el 85-90% dels porcs en l'Estat espanyol i Catalunya estiguin allotjats en sistemes intensius.

Les condicions i pràctiques de ben-estar animal en les explotacions por- cines estatals han suscitat, a nivell social, una gran preocupació. Moltes

granges porcines a l'Estat espa- nyol fan servir gàbies de gestació, restringint severament el movi- ment dels porcs gestants i lactants. Investigacions suggereixen que també és comú l'ús de mutilacions com el tall de cua i la castració sen- se anestèsia, malgrat la prohibició de la UE d'aquests procediments.¹⁶

16 CONSELL DE LA UE, «Directiva 2008/120/CE del Consell, de 18 de desembre de 2008, relativa a les normes mínimes per a la protecció de porcs».

15 MINISTERI D'AGRICULTURA, PESCA I ALIMENTA- CIÓ, «Informe trimestral indicadores de porcino».

També s'han reportat altres greus problemes com a maltractament rutinari i normes sanitàries defici- ents, amb garrins morts que sovint es deixen descompondre entre els animals vius.¹⁷

Respecte als pollastres usats per a la producció de carn, aproximada- ment el 77,4% de les explotacions de producció crien els seus animals en condicions intensives. Per tant, és molt probable que almenys el 90% dels pollastres d'engreix a l'Estat es- panyol i a Catalunya estan allotjats en condicions intensives.¹⁸ Segons la UE, aquest fet comporta problemes asso- ciats a amuntegament extrem, mala qualitat de l'aire i estrès per tempe- ratures extremes que posa en risc la salut i vida dels animals. A més de patir mutilacions com el tall del bec, una pràctica que és força freqüent.¹⁹

17 Vegeu: ANIMAL EQUALITY, «Spanish pig farms: Injury, confinement, and death»; MARTÍNEZ i NAVAR- RO, «Ratas, larvas y canibalismo entre cerdos en una granja con sello de bienestar animal que vende a supermercados».

18 Això és coherent amb les estimacions de l'EFSA per a la UE, que afirmen que el model de producció intensiva representa al voltant del 90% de la produc- ció de pollastres d'engreix a la regió: EFSA AHAW PANEL (et al.), «Welfare of broilers on farm».

19 EFSA AHAW PANEL (et al.), «Welfare of broilers on farm».

Respecte als pollastres usats per a la producció de carn, aproximadament el 77,4% de les explotacions de producció crien els seus animals en condicions intensives

Taula 6
Cens d'animals en ramaderia i pesca a l'Estat espanyol (2020) i Catalunya (2020-2023)

Animal	Estat espanyol		Catalunya	
	Número	Percentatge	Número	Percentatge respecte de l'Estat espanyol
Bovins	6.637.390	2,5%	598.782	9,0%
Aviram (pollastres, gallines...)	202.979.000	77,9%	42.544.012	21,0%
Cabres	2.651.040	1,0%	75.528	2,8%
Ovelles	15.439.220	5,9%	488.212	3,2%
Porcs	32.796.070	12,6%	8.026.467	24,5%
Peixos	No hi ha dades	No hi ha dades	No hi ha dades	No hi ha dades
Crustacis	No hi ha dades	No hi ha dades	No hi ha dades	No hi ha dades
Cefalòpodes (pops)	No hi ha dades	No hi ha dades	No hi ha dades	No hi ha dades
Total	260.502.720	100,0%	51.733.001	19,9%

Font: Elaboració pròpia a partir de FAO(e), «Crops and livestock products»; INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA, «Anuari estadístic de Catalunya».

No obstant això, un dels problemes més urgents que pateixen aquests animals és independent de les condicions de cria: es tracta de la selecció genètica perquè els pollastres creixin molt ràpidament. Això els ocasiona dificultats de mobilitat, pèrdua de plomes i úlceres en la pell que, a més, comporten infeccions, patiments cardíacs i deformacions d'ossos. Les fractures de potes són freqüents, atès que el pollastre és engreixat fins

que les seves extremitats no poden suportar el seu propi pes.²⁰

De manera similar, les gallines ponedores també breguen sovint amb lesions òssies així com fractures i dislocacions, en qualsevol sistema de cria. A això s'hi afegeix el confinament crònic en gàbies que limita severament la llibertat

20 Ibidem.

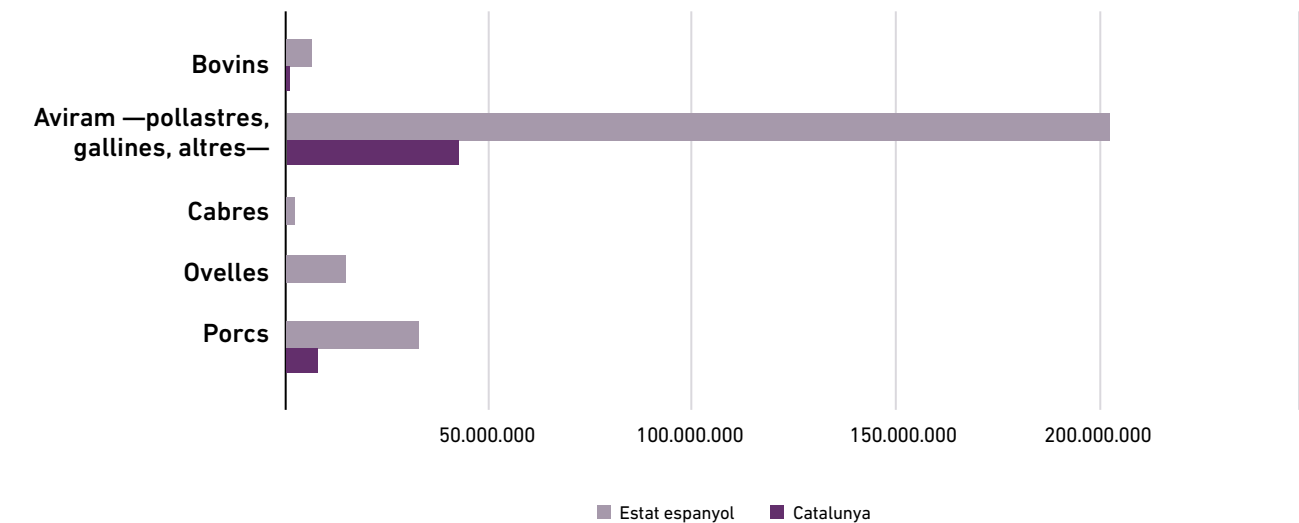
de moviment d'aquests animals.²¹ Segons dades oficials, al voltant del 67% de les gallines usades per a la producció d'ous a l'Estat espanyol es troben en gàbies, un percentatge sensiblement superior al reportat per altres estats de la UE, com es veu en la gràfic 4.²²

21 EFSA AHAW PANEL (et al.), «Welfare of laying hens on farm».

22 MINISTERI D'AGRICULTURA, PESCA I ALIMENTA-

Un dels problemes més urgents que pateixen aquests animals és independent de les condicions de cria: es tracta de la selecció genètica perquè els pollastres creixin molt ràpidament

Gràfic 3
Cens d'animals en ramaderia a l'Estat espanyol i Catalunya

Font: Dades de la taula 6.

D'altra banda, l'amuntegament i la falta d'estímuls ocasionen, entre altres, estrès, frustració i agressions —espíccassada— entre les gallines; l'espíccassada genera ferides, canibalisme i pèrdua de plomes. Per evitar aquestes conseqüències, és habitual que es mutili —talli— el bec de les gallines, tal com es fa amb els pollastres.²³

CIÓ, «El sector de la avicultura de puesta en cifras: principales indicadores económicos».

23 EFSA AHAW PANEL (et al.), «Welfare of laying

Finalment, els riscos de benestar en l'aqüicultura solen ser específics de cada sistema i espècie, però alguns problemes comuns inclouen l'amuntegament, que genera estrès, agressivitat i un alt risc de malalties; la mala qualitat de l'aigua, que pot derivar en problemes respiratoris; i afeccions com paràsits i malalties.²⁴ Els mètodes comuns de

hens on farm».

24 EFSA, «Animal welfare aspects of husbandry systems for farmed Atlantic salmon-Scientific

sacrifici de peixos, com ara el des-sagnat, l'asfíxia o el bany en aigua amb gel, solen provocar morts lentes i doloroses,²⁵ que probablement no es considerarien acceptables per a espècies terrestres. Entre altres

Opinion of the Panel on Animal Health and Welfare»; EFSA, «Animal welfare aspects of husbandry systems for farmed common carp».

25 ANIMAL WELFARE EDUCATION CENTRE, «Report on the feasibility of implementing stunning prior to slaughter in farmed seabream and seabass»; APROMAR, «Guía sobre el bienestar de los peces en la acuicultura española. Vol. 1: Conceptos y Generalidades».

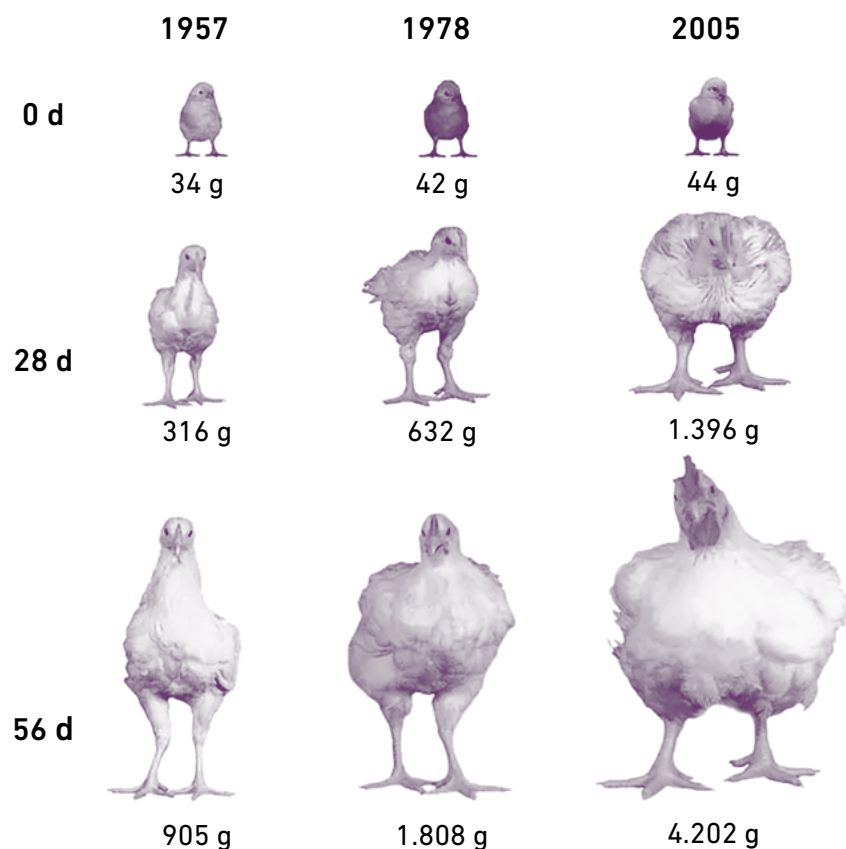
Al voltant del 67% de les gallines usades per a la producció d'ous a l'Estat espanyol es troben en gàbies

Figura 1

Pes de diferents races de pollastres als 0, 28 i 56 dies d'edat (en grams)

1957 i 1978: Meat Control de la Universitat d'Alberta;

2005: pollastre d'engreix Ross 308

factors, la falta de coneixement científic sobre les diferents espècies emprades en aquicultura obstaculitza recomanacions operatives robustes per a cada espècie, tant pel que fa a la seva matança com al maneig i condicions de cria.

Cap a polítiques progressistes de benestar animal

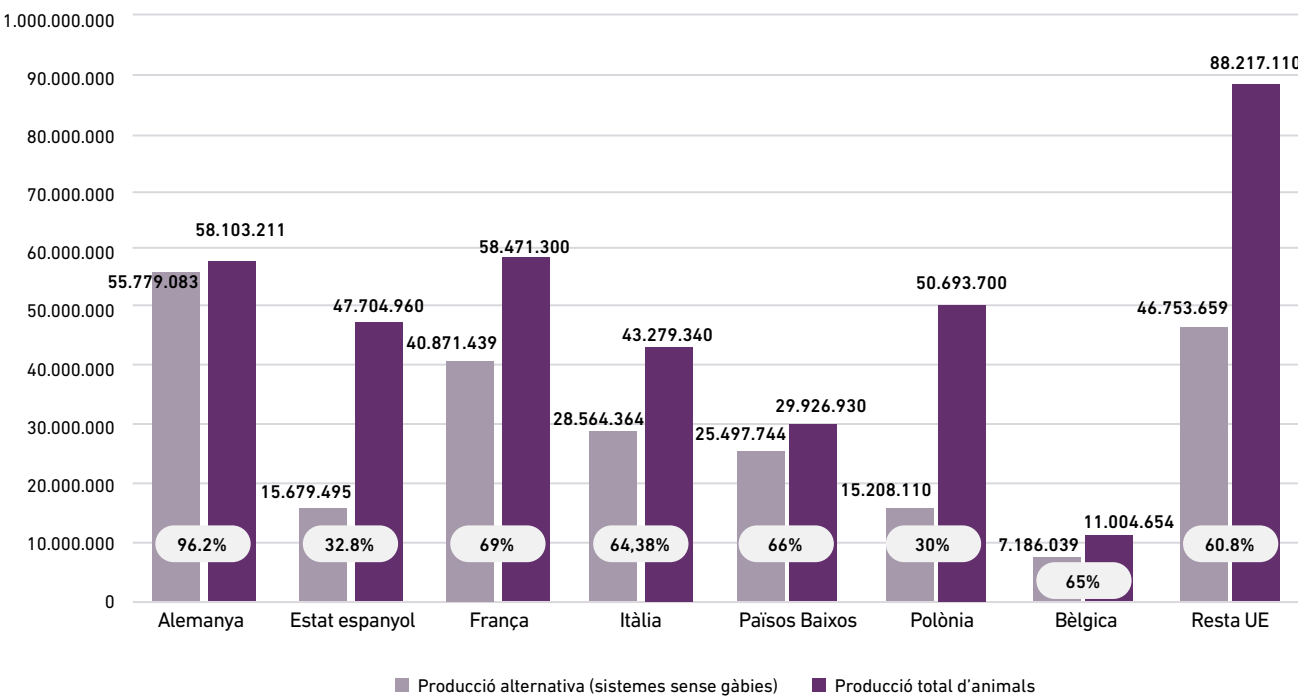
El benestar animal planteja reptes significatius a causa de la magnitud i la complexitat de les activitats d'explotació que involucren aquests individus. No obstant això, s'observen algunes tendències positives cap a sistemes de producció més ètics, com la reducció de l'ús de gàbies per a gallines, tant a nivell estatal, català com europeu. Segons dades oficials, el percentatge de gallines allotjades en gàbies a l'Estat espanyol ha anat disminuint progressivament al llarg dels últims anys.²⁶ Aquesta transformació obeeix a polítiques de grans empreses, que, en resposta a la pressió ciutadana, han invertit importants recursos per a abando-

Font: ZUIDHOF (et al.), «Growth, efficiency, and yield of commercial broilers from 1957, 1978, and 2005».

26 MINISTERI D'AGRICULTURA, PESCA I ALIMENTACIÓ, «El sector de la avicultura de puesta en cifras: principales indicadores económicos».

La falta de coneixement científic sobre les diferents espècies emprades en aquicultura obstaculitza recomanacions operatives robustes per a cada espècie

Gràfic 4
Nombre de gallines ponedores a la UE per sistema de cria

Font: MINISTERI D'AGRICULTURA, PESCA I ALIMENTACIÓ, «El sector de la avicultura de puesta en cifras: principales indicadores económicos».

nar progressivament l'ús de gàbies.²⁷ De manera congruent, l'Autoritat Europea de Seguretat Alimentària

—EFSA, en anglès— ha recomanat abandonar l'ús de gàbies per a salvar el benestar de les gallines.²⁸

La ciutadania sembla estar d'acord amb aquests canvis. Segons l'Eurobaròmetre de 2024, el 80% dels

27 VIKIRAMAN, «On the road to cage-free in Spain».

28 Vegeu: EFSA AHAW PANEL (et al.), «Welfare of

laying hens on farm».

Segons l'últim Eurobaròmetre de 2024, el 80% dels enquestats en l'Estat espanyol pensa que el benestar dels animals en ramaderia hauria d'estar millor protegit que en l'actualitat

enquestats en l'Estat espanyol pensa que el benestar dels animals en ramaderia hauria d'estar millor protegit que en l'actualitat. A més, la majoria dels enquestats declara que és «important» o «molt important» garantir que els animals no romanguin en gàbies individuals, i creu que als animals de granja se'ls ha de proporcionar un espai suficient per a poder moure's, tombar-se i aixecar-se. Així mateix, la majoria està a favor de prohibir la mutilació de parts del cos dels animals —com el tall de cues, orelles, becs, testicles...—, i rebutja altres pràctiques com el sacrifici de pollets mascle en la indústria de l'ou.²⁹

Catalunya, com a país d'avantguarda de valors progressistes, té l'oportunitat de liderar un canvi transformador que beneficiï als animals de manera substantiva. Brindar suport als productors perquè abandonin gradualment i definitivament pràctiques de confinament i amuntegament extrem, com l'ús de gàbies, emergeix com una mesura crucial per a mitigar significativament el so-

friment animal. Com s'observa, una política semblant està alineada amb les preferències de la ciutadania i reflecteix els canvis en curs dins de la indústria alimentària.

Així mateix, Catalunya ha demostrat la seva gran capacitat d'innovació i compromís amb iniciatives que no sols poden prevenir el sofriment animal, sinó, a més, millorar la sostenibilitat de l'actual sistema alimentari. En aquest sentit, cal destacar la posada en marxa el 2023 del Centre d'Innovació en Proteïnes Alternatives per part de la Generalitat de Catalunya,³⁰ i la creació de la primera planta preindustrial per al desenvolupament de proteïnes d'origen vegetal i fermentades.³¹ Aquestes recents iniciatives del Govern, amb uns dinou milions d'euros d'inversió pública, són molt probablement les majors quantitats de diners públics dedicades a promoure proteïnes alternatives a l'Estat espanyol.

30 IRTA, «El Departament d'Acció Climàtica i l'IRTA impulsen el CiPA, un centre pioner en la recerca i la innovació sobre proteïnes alternatives».

31 GENERALITAT DE CATALUNYA, «El sector de la proteïna alternativa a Catalunya: píndola sectorial».

Conclusió

El benestar animal afronta reptes monumentals derivats de la demanda local i global de productes d'origen animal i la prevalença de sistemes de producció intensius que prioritzen l'eficiència econòmica per sobre de les necessitats bàsiques dels animals. L'envergadura del problema i pràctiques com el confinament extrem, les mutilacions i el sacrifici sense atordiment afecten bilions d'individus cada any, fet que subratlla la urgència d'implementar canvis significatius.

Afortunadament, existeixen alguns senyals encoratjadors de progrés. La conscienciació ciutadana i el compromís d'alguns actors privats cap a polítiques més responsables demostren que és possible avançar cap a un sistema alimentari més ètic. Catalunya, com a referent en innovació i valors progressistes, té una oportunitat única per a liderar aquesta transformació, promovent polítiques d'avançada que redueixin el sofriment animal i serveixin de model per a altres països. Això és també una oportunitat d'avançar cap a una societat que abraçi la llibertat i la justícia social com a valors fonamentals. ■

29 UNIÓ EUROPEA, «Attitudes of Europeans towards animal welfare».

■ Bibliografia

ANIMAL CHARITY EVALUATORS.

«How we prioritize causes» [en línia].

A *Animal Charity Evaluators*, 2024.

Disponible a: <www.animalcharityevaluators.org>.

ANIMAL EQUALITY. «Spanish Pig Farms:

Injury, Confinement, and Death» [en línia]. A

Animal Equality, de 27 de desembre de 2023.

Disponible a: <www.animalequality.org>.

ANIMAL WELFARE EDUCATION CENTRE.

«Report on the feasibility of implementing stunning prior to slaughter in farmed seabream and seabass» [en línia].

A *AWEC*, 2024. Disponible a: <www.animalwelfareobservatory.org>.

APROMAR. «Guía sobre el bienestar de los

peces en la acuicultura española. Vol. 1:

Conceptos y Generalidades» [en línia]. 2022.

Disponible a: <www.apromar.es>.

CONSELL DE LA UE. «Directiva 2008/120/

CE del Consell, de 18 de desembre de 2008,

relativa a les normes mínimes per a la

protecció de porcs». A *Diari Oficial de*

la Unió Europea, L47, de 18 de febrer de

2009.

EFSA. «Animal welfare aspects of husbandry systems for farmed Atlantic salmon-Scientific Opinion of the Panel on Animal Health and Welfare».

A *EFSA Journal*, vol. 6, núm. 7, pàg. 736, 2008.

EFSA. «Animal welfare aspects of husbandry systems for farmed common carp». A *EFSA Journal*, vol. 6, núm. 12, pàg. 843,

2008.

EFSA AHAW PANEL (et al.). «Welfare of broilers on farm». A *EFSA Journal*, vol. 21, núm. 2, pàg. e07788, 2023.

EFSA AHAW PANEL (et al.). «Welfare of laying hens on farm». A *EFSA Journal*, vol. 21, no 2, pàg. e07789, 2023.

FAO(a). «Crops and livestock products» [en línia]. A *FAO*, 2025. Disponible a: <www.fao.org>.

FAO(b). «Crops and livestock products» [en línia]. A *FAO*, 2025. Disponible a: <www.fao.org>.

FAO(c). «Crops and livestock products» [en línia]. A *FAO*, 2024. Disponible a: <www.fao.org>.

FAO(d). «Crops and livestock products». [en línia]. A *FAO*, 2025. Disponible a: <www.fao.org>.

FAO(e). «Crops and livestock products» [en línia]. A *FAO*, 2025. Disponible a: <www.fao.org>.

GENERALITAT DE CATALUNYA. «El sector de la proteïna alternativa a Catalunya: píndola sectorial» [en línia]. A *ACCIÓ*, 2024. Disponible a: <www.accio.gencat.cat>.

INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA.

«Anuari estadístic de Catalunya» [en línia].

A *Institut d'Estadística de Catalunya*, 2024.

Disponible a: <www.idescat.cat>.

INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA.

«Estadística Continua de Población (ECP). 1

de octubre de 2024. Datos provisionales» [en línia]. 2024. Disponible a: <www.ine.es>.

IRTA. «El Departament d'Acció Climàtica i

l'IRTA impulsen el CiPa, un centre pioner

en la recerca i la innovació sobre proteïnes alternatives» [en línia]. A IRTA, de 29 de

setembre de 2023. Disponible a: <www.irta.cat>.

KANEDA, Toshiko; HAUB, Carl. «How many people have ever lived on earth?» [en línia]. A *PRB*, de 15 de novembre de 2022. Disponible a: <www.prb.org>.

MARTÍNEZ, Juan José; NAVARRO, Juan. «Ratas, larvas y canibalismo entre cerdos en una granja con sello de bienestar animal que vende a supermercados» [en línia]. A *El País*, de 30 de novembre de 2023. Disponible a: <www.elpais.com>.

MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN. «El sector de la avicultura de carne en cifras: principales indicadores económicos» [en línia]. 2024. Disponible a: <www.mapa.gob.es>.

MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN. «El sector de la avicultura de puesta en cifras: principales indicadores económicos» [en línia]. 2024. Disponible a: <www.mapa.gob.es>.

MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN. «Especies de acuicultura» [en línia]. Disponible a: <www.mapa.gob.es>.

MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN. «Ficha sectorial: OTE-avicultura» [en línia]. 2020. Disponible a: <www.mapa.gob.es>.

MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN. «Ficha sectorial: OTE-porcino»

[en línia]. 2020. Disponible a: <www.mapa.gob.es>.

MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN. «Informe trimestral indicadores de porcino» [en línia]. 2024. Disponible a: <www.mapa.gob.es>.

MOOD, Alison; BROOKE, Phil. «Estimating global numbers of fishes caught from the wild annually from 2000 to 2019». A *Animal Welfare*, vol. 33, pàg. e6, 2024.

MOOD, Alison (et al.). «Estimating global numbers of farmed fishes killed for food annually from 1990 to 2019». A *Animal Welfare*, vol. 32, pàg. e12, 2023.

RITCHIE, Hannah; ROSER, Max. «Fish and Overfishing» [en línia]. A *Our World in Data*, 2024. Disponible a: <www.ourworldindata.org>.

RITCHIE, Hannah. «How many animals are factory-farmed?» [en línia]. A *Our World in Data*, 2023. Disponible a: <www.ourworldindata.org>.

RITCHIE, Hannah (et al.). «Meat and dairy production» [en línia]. A *Our World in Data*, 2023. Disponible a: <www.ourworldindata.org>.

SHAHBANDEH, Mahsa. «Number of dogs and cats kept as pets worldwide in 2018» [en línia]. A Statista, 2024. Disponible a: <www.statista.com>.

TAYLOR, Katy; ALVAREZ, Laura Rego. «An estimate of the number of animals used for scientific purposes worldwide in 2015». A *Alternatives to Laboratory Animals*, vol. 47, núm. 5-6, pàg. 196-213, 2019.

UNIÓ EUROPEA. «Attitudes of Europeans towards animal welfare» [en línia]. A *European Union*, 2023. Disponible a: <www.europa.eu>.

USDA. «How old are chickens used for meat?» [en línia]. A *AskUSDA*, 2024. Disponible a: <www.ask.usda.gov>.

VIKIRAMAN, Rajeswari. «On The Road To Cage-Free In Spain» [en línia]. A *Faunalytics*, 5 d'octubre de 2023. Disponible a: <www.faunalytics.org>.

WALDHORN, Daniela; AUTRIC, Elisa. «Shrimp: The animals most commonly used and killed for food production» [en línia]. A *Rethink Priorities*, 2023. Disponible a: <www.rethinkpriorities.org>.

ZAFRA, Mariano (et al.). «Las macrogranjas, paso a paso: un proceso industrial para criar 53 millones de cerdos al año» [en línia]. A *El País*, 23 de gener de 2022. Disponible a: <www.elpais.com>.

ZUIDHOF, Martin. J. (et al.). «Growth, efficiency, and yield of commercial broilers from 1957, 1978, and 2005». A *Poultry Science*, vol. 93, núm. 12, pàg. 2970-2982, 2014.

connexions

La ramaderia extensiva i l'animalisme. Sinergies entre dues perspectives per trobar la sostenibilitat

vista prèvia >

La ramaderia és una activitat que els humans duen a terme des de fa milers d'anys. Actualment, es troba qüestionada per les formes en que s'explota de manera intensiva. La ramaderia extensiva, però, planteja una altra forma de gestionar la relació entre humans i animals que pot representar un guany en molts aspectes. Trobar sinergies entre l'animalisme i la ramaderia pot comportar un pas endavant en una direcció positiva.

Just Serra

Veterinari clínic de remugants i cavalls, ramader de boví extensiu ecològic,
i president de la Federació Catalana d'Associacions de Propietaris/es Forestals (Boscat)

justcalders@gmail.com

La relació entre la humanitat i els animals ha existit sempre, ja que compartim els mateixos hàbitats. Des de l'inici de l'espècie humana, els animals van ser objectiu de caça per alimentar-se, una relació que també es basava en la necessitat de defensar-se'n. Més endavant, durant el Neolític, es produeix la fase de domesticació dels animals per a criar-los, per no haver de dependre de la caça. És així com neix la ramaderia extensiva que ha arribat fins als nostres dies.

La ramaderia extensiva no és més que l'aprofitament dels recursos naturals per part dels herbívors domesticats —principalment remugants. Per a l'ésser humà representa l'obtenció d'un aliment d'alt valor nutritiu originat a partir de la pastura. Aquesta cadena alimentària d'herbívors no entra en competència amb l'ésser humà, ja que és capaç d'aprofitar recursos poc digeribles, la pastura, per un omnívor com l'espècie humana. Aquest és un model circular lligat a la majoria d'ecosistemes terrestres i que garanteix l'ús sostenible dels recursos naturals, i que en moltes zones ja és indispensable

per garantir l'equilibri dels nostres hàbitats.

La visió de la relació dels humans amb els animals ha esdevingut variada en les diferents cultures i també al llarg de la història. De la cultura de l'antic Egipte ens han arribat vestigis de la gran importància que es donava al món animal, amb multitud de cossos momificats d'animals que acompanyaven els humans. En la civilització grega i en la romana, també hi ha moltes dèitats relacionades amb animals, i eren comuns en les ofrenes als déus. Si bé des de la cultura judeo-cristiana ha prevalgut una dominància de la humanitat envers els animals, en moltes cultures orientals s'ha establert una igualtat espiritual entre tots els éssers vius. En el budisme, per exemple, el regne animal es considera una continuïtat del món humà, tot i que a un nivell inferior, però s'equipara el patiment de tots els éssers animals vius.

Així doncs, veiem que al llarg dels temps els humans han tingut una relació molt lligada amb els animals, tant espiritual com per a la subsistència de la pròpia espècie.

L'animalisme és un corrent ideològic que defensa els drets dels animals i està en contra de la seva explotació i maltractament.¹ Això inclou des de la producció alimentària fins a l'ús d'animals en espectacles, per a la investigació o per qüestions de moda. Tot i que algunes branques de l'animalisme rebutgen qualsevol tipus d'intervenció humana sobre els animals, es pot considerar que dins del moviment reconeixen que hi ha escenaris on es poden establir models intermedis.

Entre les principals reivindicacions de l'animalisme hi ha promoure alternatives a la producció industrial, especialment a la ramaderia intensiva, fomentar el consum conscient, reduir el consum de productes d'origen animal i triar opcions que prioritzin el benestar animal; i crear consciència social, sensibilitzar la societat sobre la necessitat de relacions més ètiques amb els animals. Així doncs, la relació entre humans i animals va molt lligada a la sostenibilitat del planeta i, evidentment, als models d'alimentació

¹ IEC, *Diccionari de la llengua catalana*.

La ramaderia extensiva i el moviment animalista sovint es perceben com dos pols oposats en el debat sobre la relació entre els humans i els animals

i energètics del present i del futur de la humanitat.

La ramaderia extensiva i el moviment animalista sovint es perceben com dos pols oposats en el debat sobre la relació entre els humans i els animals. Mentre la ramaderia extensiva és una activitat tradicional que posa l'èmfasi en la gestió sostenible dels recursos naturals i en el benestar dels animals de granja, el moviment animalista busca reduir o eliminar l'explotació animal en totes les seves formes. No obstant això, si es desplacen els focus cap als objectius compartits, emergeixen sinèrgies que podrien ajudar a construir models més ètics i sostenibles tant per al medi ambient com per a les relacions entre humans i animals.

La ramaderia extensiva és una pràctica ancestral basada en la cria d'animals en règim de llibertat o semilibertat, sovint en pastures naturals o zones de baixa intensitat productiva. Aquest model es diferencia de la ramaderia intensiva perquè prioritza la qualitat sobre la quantitat i té una sèrie de beneficis clars, com és el cas de la conservació del paisatge i la millora de la biodiversitat.

Mantenint les pastures es controla la vegetació del sotabosc i es redueix consegüentment el risc d'incendis forestals.²

Cal tenir en compte que la ramaderia extensiva a Catalunya pot ser el mitjà més econòmic i efectiu per reduir a curt termini el potencial dels grans incendis a Catalunya. Els recents incendis del gener del 2025 a Califòrnia, als EUA, haurien de fer reflexionar. Estem ignorant la gran amenaça dels *megaincendis*, i el que ha passat als EUA, a Portugal o a Grècia també pot passar a casa nostra. De fet, en l'incendi del 2022 al Pont de Vilomara i Manresa es varen cremar una trentena d'habitatges. Els incendis forestals, a més de ser un problema mediambiental, han passat ja a ser una qüestió de perill per a les persones de primer ordre. En la mesura en què s'ha anat urbanitzant a dins de les masses forestals, la seguretat per a les persones i els animals que hi viuen està amenaçada.

2 ADROVER, «Anàlisi del potencial de la ramaderia extensiva com a eina de prevenció d'incendis forestals en la comarca de la Safor».

I és aquí on la gestió forestal i agro-ramadera poden incidir per salvar vides i béns, i on l'acció silvopastoral adquireix rellevància. Però la mateixa dualitat que trobem entre la ramaderia extensiva i l'animalisme, també la trobem en la concepció de la gestió forestal i la conservació de la natura. La nostra societat, en la mesura que s'ha fet més urbana i s'ha desconnectat del món rural i del sector primari, ha idealitzat la natura defensant una visió de virginalitat i d'intocabilitat,³ deixant l'acció humana fora de l'ecosistema. En aquesta percepció idealitzada del medi ambient es pretén conservar la natura com una foto fixa, ignorant que els nostres ecosistemes estan en evolució contínua, i més en un context d'escalfament global provocat pel canvi climàtic. És també aquesta visió equivocada de l'espècie humana com a intrús en la natura, ja que formem part de l'ecosistema, la que enllaça amb l'argumentari animalista.

En certa manera, sembla com si el sentiment de culpa d'aquesta

3 BOADA, *El planeta, nuestro cuerpo : La ecología, el ambientalismo y la crisis de la modernidad*.

Si es desplacen els focus cap als objectius compartits, emergeixen sinergies entre ramaderia extensiva i moviment animalista que podrien ajudar a construir models més ètics i sostenibles

societat «avançada» que ha destruït tanta natura sota asfalt i ciment s'hagi d'esmenar amb una pretesa protecció de la natura, dels boscos i conreus, que acaba penalitzant el sector primari —com la ramaderia extensiva— que, generació rere generació, ha estat el veritable gestor i conservador del nostre patrimoni natural.

En aquest context de protecció de la natura i d'un ecologisme anomenat «de saló» s'ha instaurat la idea d'una natura a lliure evolució, sense la tutela humana, i que lliga amb el corrent animalista. Aquesta «no gestió» de la natura i dels boscos encara pot agreujar més la crisi ambiental que vivim.⁴

En aquesta visió global i circular dels recursos que s'introdueix en l'animalisme, trobem la contraposició dels diferents sistemes de producció ramadera. D'una banda, hi ha la ramaderia extensiva, lligada als recursos naturals i a la sostenibilitat energètica, alimentària i social, i amb un consum bàsicament local i de

proximitat. Per altra banda, es duu a terme la ramaderia intensiva, un sistema de producció totalment deslocalitzat que utilitza cereals provinents de zones molt distants, amb el que això suposa tant pel transport com pels problemes ambientals que creen al lloc d'origen alguns conreus —per exemple, l'oli de palma o la soja al Brasil. També hem de tenir en compte que una bona part de la producció de la ramaderia intensiva acaba sent exportada—principalment la carn de porcí, però també la del boví— i que està fortament condicionada per la fragilitat dels mercats internacionals.

La diferència d'empremta ecològica és evident comparant els dos sistemes, ja que, a diferència de les granges intensives, la ramaderia extensiva té una petjada de carboni molt inferior, i també un menor impacte en termes de contaminació de terres i aigües. Per últim, en el sistema extensiu, els animals tenen accés a espais oberts i poden expressar els comportaments naturals, de manera que se'n garanteix el bon tracte.

Tot i aquests elements positius que atresora, la ramaderia extensiva també té reptes, com la seva ren-

dibilitat econòmica en un mercat globalitzat i dominat per la producció intensiva. A Catalunya, la ramaderia extensiva d'oví de carn s'ha reduït a més de la meitat en els últims vint anys.⁵ Per això és tan urgent ajudar a la ramaderia extensiva, per la seva gran contribució ambiental i pels grans perills que comporta la seva desaparició. És aquí on es poden establir punts de col·laboració amb moviments com l'animalisme.

Actualment, des de molts àmbits de la societat es demanen les accions necessàries per arribar a una major sobirania alimentària, tant per disminuir la dependència exterior com per una major consciència social, sanitària i ambiental. Tot i així, queda molt camí per recórrer per assolir mínimament aquest objectiu. I és poc viable que s'assoleixi només amb la ramaderia extensiva, si més no, amb els consums de carn per càpita actuals, tot i que en deu anys —període 2013-2023— el consum per càpita de carn ha anat disminuint, un 37% el de vedella, un 19% el de porc, i un 59 % el de xai.⁶

⁴ RESCO DE DIOS, *Ecomitos, Los bulos ecológicos que agravan la crisis ambiental*.

⁵ Vegeu: <www.idescat.cat>.

⁶ CONSELLERIA D'AGRICULTURA, «Consum de

Hem de tenir molt present la disminució dràstica que està patint el pastoralisme en les últimes dècades, sobretot pel que fa als petits remugants

Tot i les diferències de perspectiva, hi ha diversos aspectes en què la ramaderia extensiva i l'animalisme poden treballar conjuntament per assolir objectius comuns:

- Benestar animal: ambdós lluiten per aconseguir un alt nivell de benestar dels animals. Els models extensius, que ofereixen molt bones condicions de vida per als animals, poden ser un pas intermedi acceptat per molts sectors animalistes.
- Sostenibilitat mediambiental: la ramaderia extensiva contribueix a la conservació del medi natural, un aspecte alineat amb la visió animalista d'un món menys explotat i més respectuós amb tots els éssers vius.
- Educació i sensibilització: els ramaders extensius poden col·laborar amb col·lectius animalistes per informar sobre els beneficis d'un consum responsable, destacant les diferències entre producció intensiva i extensiva.

Promoció del consum local i ètic: Tant l'animalisme com la ramaderia extensiva poden fomentar un model econòmic basat en circuits curts de

comercialització i en productes amb un impacte menor sobre el planeta, a diferència de la ramaderia intensiva, que consumeix molta energia i recursos, totalment deslocalitzats i amb un gran impacte ambiental.

Hem de tenir present el món on vivim i les inèrcies i demandes que s'han creat en les nostres societats. Evidentment, el consum de carn mundial actual no es pot cobrir només amb la ramaderia extensiva, i les exigències en benestar animal en la ramaderia intensiva són una constant en la normativa europea. Aquí la UE també entra en una contradicció quan, per una banda, augmenta les exigències als nostres ramaders i, per altra banda, signa tractats com MERCOSUR on l'exigència mediamambiental i de benestar animal és molt menor.

També cal remarcar que hi ha moltes visions en el corrent animalista; per una banda, tenim les que intenten buscar consensos amb el sector primari sense oblidar els seus objectius, però, per l'altra, hi ha col·lectius que són totalment contraris a la ramaderia, sigui quina sigui.

Aquesta visió més extremada s'ha accentuat per l'actual desconexió de la societat urbana respecte del món rural, amb un desconeixement dels orígens, del model econòmic, de la gestió ambiental, de la cultura i les tradicions del nostre país. La visió idealitzada i humanitzada del món animal —que podríem anomenar efecte «Disney»— ha alterat també la percepció de la nostra relació amb els animals. Tots aquests aspectes han portat la nostra societat a modificar les escales de valors dels humans dins del món on vivim, a vegades amb una doble moral, com quan fem el que calgui per un animal abandonat ferit, però ignorem un sensesostre moribund.

En aquest context de complementaritat que pot sorgir entre l'animalisme i la ramaderia extensiva, hem de tenir molt present la disminució dràstica que està patint el pastoralisme en les últimes dècades, sobretot pel que fa als petits remugants. Les causes són socials i principalment econòmiques. Com a societat hem d'entendre que la pèrdua d'aquest sector pot tenir uns efectes molt greus sobre els ecosistemes i és urgent potenciar totes les accions

productes ramaders a les llars de Catalunya».

possibles per revertir aquesta situació.⁷

Tanmateix, el diàleg entre la ramaderia extensiva i el moviment animalista és clau per superar els reptes globals relacionats amb l'escalfament global del canvi climàtic, la seguretat alimentària i el benestar animal. Tot i que poden sorgir desacords, les sinergies potencials entre ambdós models poden conduir a una societat que harmonitzi la producció d'aliments amb la cura del planeta i dels mateixos animals.

La clau està a construir ponts que permetin entendre que, en el camí cap a un món més sostenible, tant els ramaders com els animalistes tenen un paper fonamental. Més que adversaris, podrien esdevenir aliats en la lluita per un futur ètic i respectuós amb tots els éssers vius. ■

■ Bibliografia

ADROVER, Marc F. «Anàlisi del potencial de la ramaderia extensiva com a eina de prevenció d'incendis forestals en la comarca de la Safor» [en línia]. A *Centre desenvolupament rural La Safor*, 2022. Disponible a: <www.cdrlasafor.org>.

ADEA. «Historia del movimiento animalista» [en línia]. Disponible a: <www.blog.pucp.edu.pe>.

BESALÚ I FIGUEROLA, Albert; LÓPEZ I JOVANI, Josep; SIMON I BARTOMEUS, Núria. *Gestió silvopastoral dels boscos mediterranis: el cas del massís de les Gavarres*. Monells: Consorci les Gavarres, 2011.

BOADA, Martí. *El planeta, nuestro cuerpo : La ecología, el ambientalismo y la crisis de la modernidad*. Madrid: Fondo de Cultura Económica, 2009.

CFC. «Introducció a la ramaderia en finques forestals. Cessió de l'aprofitament pastoral». A *Revista Catalunya Forestal*, núm. 127, 2016.

CONSELLERIA D'AGRICULTURA. «Consum de productes ramaders a les llars de Catalunya» [en línia]. Disponible a: <www.agricultura.gencat.cat>.

FUNDACIÓN ENTRETANTOS-PGEP. «La ganadería extensiva, una actividad esencial para nuestra alimentación». A *Cuadernos Entretantos*, núm. 4, 2018.

MINISTERIO ECONOMIA, COMERCIO Y EMPRESA. «Política comercial UE. MERCOSUR» [en línia]. Disponible a: <www.comercio.gob.es>.

RESCO DE DIOS, Víctor. *Ecomitos, Los bulbos ecológicos que agravan la crisis ambiental*. Madrid: Plataforma actual, 2024.

SINGER, Peter. *Liberación animal. El clásico definitivo del movimiento animalista*. Madrid: Taurus, 2018.

⁷ CONSELLERIA D'AGRICULTURA, «Pla estratègic de la ramaderia extensiva a Catalunya 2021-2030».

connexions

Polítiques públiques per a una societat més humana vers els animals no humans

vista prèvia >

Fa uns anys era habitual eliminar gats salvatges urbans i coloms. Ara es duen a terme altres mètodes no letals per controlar-ne les poblacions. La moral social canvia i s'adapta als nous temps, amb sort conquerint nous drets per avançar cap a una societat més humana. L'ampliació de drets i polítiques públiques envers a la protecció dels animals no humans és una nova frontera que es va obrint pas.

Pablo Magaña

Investigador postdoctoral al Trinity College Dublin

@pmagana94.bsky.social

Catalunya ha estat capdavantera en la protecció dels animals a l'Estat espanyol. Hi trobem, entre d'altres, la primera ONG en defensa dels animals —creada el 1976 a Mataró—; la primera llei autonòmica de protecció dels animals el 1988; la primera referència, dins el seu Codi Civil propi, als animals com a «no coses» introduïda el 2006; la prohibició de les curses de braus al 2010; l'establiment de la Primera Oficina de Benestar Animal —a Barcelona, el 2009— o la popularització d'un control ètic de la població de coloms i gats salvatges urbans, que n'evita el seu sacrifici. Barcelona, en concret, va convertir-se en la primera ciutat de l'Estat espanyol on els gossos van poder viatjar en metro —en tren, va ser als Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya.¹

La situació, però, està lluny de ser idíl·lica. Segons dades oficials, 225 milions de mamífers —com a mínim— van ser sacrificats el 2023 per obtenir-ne aliment.² Pel que fa

als peixos, el nombre d'animals és tan elevat que el volum de pesca marítima es calcula en tones i no en termes d'individus capturats —segons les dades se'n calculen unes 16.559,6.³ També el 2023 s'estima que uns 73.256 animals van ser abatuts per caçadors.⁴ Evidentment, en societats democràtiques com la nostra, part de la ciutadania discrepa sobre si la caça o la ramaderia —en els seus diferents tipus— tenen cabuda en una comunitat que actui amb justícia vers els altres animals. Aquests desacords no es deuen necessàriament a la mala fe, la ignorància o la irracionalitat d'alguna de les parts, i ens els hem de prendre seriosament.⁵ Ara bé, és important que els arbres no impedeixin veure el bosc: només un 2% dels catalans considera que els animals «no necessiten gaire protecció de drets, ja que només són animals». La immensa majoria —el 85%— creu que de- vem als animals, i als seus drets, una

certa protecció.⁶ Sobre això, i malgrat les inevitables discrepàncies, podem mantenir el que el jurista estatunidenc Cass Sunstein ha denominat un «acord incompletament teoritzat»,⁷ un terreny comú certament limitat però suficientment flexible perquè hi trobin encaix polítiques públiques capaces de millorar la situació —o, com a mínim, la consideració— dels animals no humans. En aquest article en proposo quatre.

La sentència, base de la protecció animal

En primer lloc, és possible modificar el Codi Civil català perquè reconegui la centralitat de la sentència —és a dir, la capacitat per tenir experiències positives, com el plaer, o adverses, com el dolor.⁸ En els darrers anys, tant l'ordenament jurídic espanyol com el d'altres estats del nostre entorn han reconegut explícitament la sentència animal com a

1 Aquestes —i altres— referències poden trobar-se a: GIMÉNEZ-CANDELA, «Derecho animal en Cataluña. Las pautas de Francia».

2 IDESCAT, *Anuari estadístic de Catalunya. Producció de carn. Per espècies*.

3 IDESCAT, «Anuari estadístic de Catalunya. Pesca marítima. Per espècies».

4 IDESCAT, «Caça. Captures. Per espècies. Províncies».

5 RAWLS, *Political Liberalism*.

6 CEO, «Dossier de premsa de l'Enquesta sociopolítica 2022».

7 SUNSTEIN, «Incompletely Theorized Agreements».

8 Vegeu: BROWNING; BIRCH, «Animal sentience»; BIRCH. *The Edge of Sentience*.

Una legislació adequada, per tant, ha de ser informada per una anàlisi curiosa de les teories i l'evidència més recent

element regulador de la protecció dels animals —dos exemples en serien la Llei 17/2021, que modifica el Codi Civil, la llei hipotecària i la llei d'enjudiciament criminal i la Llei 7/2023 de protecció dels drets i el benestar dels animals. D'altra banda, el projecte frustrat de modificació del Codi Civil català, encetat el 2022, proposava reconèixer els animals com a éssers «vius» i «sensibles» —i adaptar-se, doncs, a l'esmentada Llei 17/2021, d'àmbit estatal. Aquesta terminologia, tanmateix, té alguns problemes, ja que la sensibilitat i la vida són compartides pels humans i els altres animals, per exemple, amb les plantes, les bactèries o les cèl·lules del nostre cos. A diferència de la sintència, entesa com la capacitat per tenir experiències valorades positivament o negativament, no sembla que la sensibilitat o la vida tinguin la mateixa rellevància moral —i, per això, juguen un paper comparativament menor tant en la discussió filosòfica⁹ com en part de la literatura jurídica rellevant.¹⁰ Una

modificació del Codi Civil català que emfasitzi inequívocament la centralitat de la sintència animal heretaria l'esperit pioner d'aquella anterior reforma del 2006, esmentada a l'inici d'aquest text, que va declarar, quan encara no era habitual fer-ho, que els animals no devien ser concebuts jurídicament com a coses. Una modificació d'aquest tipus no requeriria abandonar el territori dels acords incompletament teoritzats; ans al contrari, pot ser defensada a partir d'idees —com la rellevància de la sintència— que ja són part de la nostra cultura pública, política i jurídica.

La importància d'incorporar la millor evidència disponible

En segon lloc, és factible, aquí i ara, impulsar mesures destinades a garantir que la presa de decisions polítiques incorpori la millor evidència disponible sobre la sintència animal. Si reconeixem aquesta capacitat com la base de la protecció dels drets i el benestar dels animals, hem de tenir clar, com a mínim, quins animals són

sintents o, en condicions d'incertesa, quins animals són probablement sintents donada l'evidència disponible.¹¹ Aquesta no és una qüestió senzilla, com fa palès la creixent literatura científica i filosòfica sobre el tema.¹² Una legislació adequada, per tant, ha de ser informada per una anàlisi curiosa de les teories i l'evidència més recent. Aquesta podria ser la tasca d'un comitè d'experts encarregat d'elaborar periòdicament informes resumint l'estat de la qüestió —com ja fa, per exemple, el Comitè d'Experts sobre Canvi Climàtic en matèria de protecció del medi ambient i transició ecològica.¹³

Al Regne Unit hi podem trobar un precedent prometedor. Després de fer efectiva la seva sortida de la UE el 2020, el govern britànic, llavors liderat pel Conservative Party [Partit Conservador], va començar la redacció

11 L'anteriorment esmentada Llei 17/2021 identifica com un dels seus objectius principals «[l']adequar el Codi Civil a la naturalesa veritable dels animals». Determinar la «naturalesa veritable dels animals», però, requereix que prestem molta atenció als experts que tracten precisament de resoldre aquesta qüestió.

12 BIRCH, *The edge of sentience*.

13 Una defensa d'un comitè de sintència pot trobar-se a: PAEZ, «Sintientes, pero sin derechos».

9 SINGER, *Animal Liberation*; DONALDSON; KYMLICKA, *Zoopolis*; COCHRANE, *Sentientist Politics*; NUSSBAUM, *Justice for Animals*.

10 KURKI, *A Theory of Legal Personhood*; GIMÉNEZ-CANDELA, *Transición animal en España*; PAEZ,

«Sintientes, pero sin derechos»; AZPITARTE GARCÍA, *Animales. Sujetos emergentes en derecho y política*.

Els ordenaments jurídics espanyol i català, a diferència del britànic, no ofereixen una definició, o una enumeració explícita, dels animals a qui s'apliquen les proteccions rellevants

d'una llei de protecció animal pròpia. La proposta de llei —coneguda com a *Animal Welfare (Sentience) Bill*— definia explícitament a què es referia amb «animals sintents», i la definició fou, en un primer moment, restrictiva: tots els animals vertebrats, però cap invertebrat. Aquesta restricció, però, entrava en tensió amb la tendència, dins els estudis sobre la sintència animal, a considerar que almenys alguns invertebrats —com, per exemple, els pops— són probablement éssers sintents.¹⁴ Sensible a aquestes crítiques, el Departament de Medi Ambient, Alimentació i Afers Rurals —DEFRA, en anglès— va encarregar a Jonathan Birch, filòsof de la London School of Economics i un dels principals experts en sintència animal, que formés un equip d'experts per redactar un informe amb recomanacions no vinculants. Birch i els seus col·laboradors, després de repassar exhaustivament la literatura rellevant i desenvolupar una rigorosa llista de criteris, va concloure que tenim bona evidència per a afirmar que almenys dos grups d'in-

vertebrats són sintents: els mol·luscs cefalòpodes —com els pops o les sèpies— i els crustacis decàpodes —com les llagostes, els crancs de riu o les gambes.¹⁵ La llei, aprovada pel Parlament britànic al 2022 —l'*Animal Welfare (Sentience) Act*— inclogué ambdós grups.

Els ordenaments jurídics espanyol i català, a diferència del britànic, no ofereixen una definició, o una enumeració explícita, dels animals a qui s'apliquen les proteccions rellevants. Tanmateix, podem observar-hi una tendència a protegir d'una forma més robusta els «animals de companyia».¹⁶ Atès que aquests són probablement els casos menys controvertits, aquest biaix és raonable. Però si creiem que la sintència és un element central, i tenim evidència que no queda confinada als animals de companyia, la coherència exigeix, com a mínim, que es

pensi seriosament en la possibilitat d'estendre aquestes proteccions més robustes als altres animals sintents. La decisió que finalment es prengui, òbviament, dependrà de quins valors es considerin més rellevants. Un comitè d'experts en sintència, però, facilitaria que el procés de deliberació pública fos sensible a la millor evidència disponible sobre l'abast —probable— de la sintència animal, així com sobre el «caràcter» de la sintència —és a dir, quines experiències concretes podem raonablement atribuir a espècies particulars d'animals. Independentment de la decisió final, sembla desitjable que el procés entorn de la decisió d'incloure-la o no, no quedi viciat per l'absència d'informació rellevant.

Un síndic dels animals?

Un raonament similar pot ser emprat per donar suport a una tercera proposta: la creació d'un organisme independent encarregat d'examinar l'impacte de les decisions del Parlament sobre el benestar dels animals, amb la capacitat de redactar informes propis o d'impulsar iniciatives consultives—una figura semblant a

¹⁴ Per exemple, CRUMP (et al.), «Invertebrate sentience and sustainable food»; TYE, *Tense bees and shellshock crabs*; BIRCH, *The edge of sentience*.

¹⁵ BIRCH (et al.), «Review».

¹⁶ Per exemple, l'anteriorment esmentada llei de modificació del Codi Civil, la llei hipotecària i la llei d'enjudiciament criminal tracta principalment d'actualitzar l'estatus jurídic dels animals de companyia, per exemple, en cas de divorci dels seus propietaris. La llei de protecció dels animals aprovada el 2023, d'altra banda, atorga proteccions als gossos de companyia de les quals exclou als gossos de caça.

Atès que els animals no poden participar en la presa de decisions polítiques, els representants polítics no tenen gaires incentius per a donar importància al benestar dels animals

un síndic.¹⁷ La funció d'aquesta institució, novament, seria la de produir informació rellevant per a la presa de decisions: en aquest cas, informació sobre els costos —en termes de benestar animal— de diverses polítiques públiques —evidentment, una institució d'aquest tipus, amb personal i finançament limitats, hauria de ser selectiva. Partint d'idees de la psicologia social, la sociologia o la ciència política, entre d'altres, alguns autors han argumentat que, atès que els animals no poden participar en la presa de decisions polítiques, els representants polítics no tenen gaires incentius per a donar importància al benestar dels animals «a no ser que així ho exigeixin els humans que sí poden votar» —per als quals el benestar animal no sol jugar, en tot cas, un paper determinant a l'hora de decidir a qui donarien el seu suport.¹⁸ Aquest fenomen ha estat més extensament estudiat en el context de les generacions futures.¹⁹ Una

conseqüència d'aquesta hipòtesi és que els legisladors tenen incentius per ignorar l'impacte de les seves decisions sobre els animals, atès que poden fer-ho d'una manera poc costosa. Un organisme com el que aquí es proposa compensaria aquest biaix, forçant els legisladors a discutir explícitament el potencial impacte d'algunes polítiques sobre el benestar dels animals —de nou, això no ens diu «quines» decisions s'haurien de prendre en última instància, però milloraria el procés que ens porta a elles. Aquí, com en la proposta anterior, trobem un exemple en el Regne Unit: l'anteriorment esmentada *Animal Welfare (Sentience) Act* requeria també la creació d'un comitè —l'*Animal Sentience Committee*— encarregat d'inspeccionar l'impacte de les decisions polítiques sobre el benestar animal i dotat de la capacitat de redactar informes, formular queixes o requerir informació, que els òrgans rellevants tenen l'obligació de proporcionar en un temps concret. Altres estats, com Finlàndia, Hongria, Israel o Nova Zelanda han tractat d'implementar, amb diferent nivell

d'èxit, institucions per representar les generacions futures —d'aquestes experiències en podem extreure valuoses lliçons.²⁰

Una institució d'aquest tipus té tres virtuts. En primer lloc, i atès que és principalment un organisme consultiu, esquiva els problemes de legitimitat democràtica que enfrontaria si disposés de poders formals per a posar en marxa polítiques públiques o crear lleis.²¹ En segon lloc, i per la mateixa raó, és menys probable que sigui percebuda com una amenaça per part dels poders executiu o legislatiu. L'evidència disponible en el cas de les generacions futures ens indica que aquelles institucions que són percebudes com a «massa poderoses» tenen vides curtes.²² En tercer lloc, i seguint la tradició de les *ombudpersons* [síndic] arreu del món, aquests organismes solen estar comandats per persones amb demostrada competència, experiència i vinculació amb una causa

17 Des del 2020, existeix a l'Estat espanyol una Direcció General dels Drets dels Animals, que també podria servir com a model.

18 O'SULLIVAN, *Animals, Equality, and Democracy*; MAGANA, «The Political Representation of Nonhuman Animals».

19 Vegeu, per exemple: GONZÁLEZ-RICOY; GOS-

SERIES, *Institutions for Future Generations*; BOSTON, *Governing for the Future*.

20 Vegeu: ROSE, «Institutional proxy representatives for future generations».

21 BECKMAN; UGGLA, «An ombudsman for future generations».

22 ROSE, «Institutional proxy representatives for future generations».

Els legisladors tenen incentius per ignorar l'impacte de les seves decisions sobre els animals, atès que poden fer-ho d'una manera poc costosa

concreta —en aquest cas, el benestar dels animals. Això no elimina, però sí que mitiga, dos riscos importants: que la institució es dediqui a perseguir fins diferents a aquells per als que va ser pensada, i que a la institució li manqui coneixement sobre el seu objecte.

A quins animals hauria de representar aquest organisme? Aquesta és, sens dubte, una pregunta legítima. Una possibilitat seria limitar-ho a la representació dels animals de companyia —però llavors la institució seria supèrflua, perquè l'impacte de les decisions polítiques sobre aquests animals sí que atreu l'atenció de la ciutadania. Una altra possibilitat seria encarregar-li la representació de «tots» els animals sintents —però això seria lògicament impracticable i correm el risc d'abandonar el terreny dels acords incompletament teoritzats dels que parla Sunstein. Al meu parer, la creació d'un defensor o síndic dels animals no hauria de ser bloquejada per l'absència d'un acord total sobre quins animals hauria de representar, de la mateixa manera que podem aprovar —i, de fet, sovint aprovem— lleis de protecció del benes-

tar animal encara que discrepem sobre quins animals han de quedar protegits exactament, o sobre quin hauria de ser l'abast de les proteccions. Un cop més, i sense pretendre ignorar els desacords reals, els acords incompletament teoritzats ens permeten fer progressos en absència de consens definitiu. En aquest cas, una institució d'aquest tipus podria començar representant els animals domèstics —categoria que inclou, òbviament, els animals de companyia però també els animals de granja— i quedar oberta a extensions posteriors —informades pel comitè de sentència anteriorment esmentat. Segons alguns teòrics, així funcionen les expansions del nostre cercle moral —és a dir, el conjunt d'individus que considerem moralment rellevants i dignes de protecció robusta: comencem per aquells amb qui estem fortament vinculats i, a poc a poc, però amb fermesa, anem incloent grups prèviament exclosos.²³

L'última proposta posa a prova els límits dels nostres desacords

incerts. Tanmateix, i com tractaré de justificar a continuació, segueix havent-hi espai per a l'optimisme. A l'inici d'aquest text, he mencionat que Catalunya ha estat capdavantera en el control ètic de poblacions d'animals com els coloms o els gats. La llei catalana de protecció animal del 2008, per una banda, prohibí el sacrifici de gats salvatges urbans, considerant algunes causes excepcionals, i establí que els ajuntaments s'han d'encarregar del seu registre i control —control aplicat seguint el mètode captura-esterilització-registre-retorn (CERR). Segons càlculs del llavors Departament de Medi Ambient i Habitatge, en un any es va aconseguir reduir a la meitat el sacrifici de gats i gossos.²⁴ Per altra banda, Cardona i Molins de Rei es van convertir el 2013 en els primers municipis a controlar la població de coloms mitjançant pinso recobert de nicarbazina, un fàrmac amb efectes contraceptius. Vilafranca del Penedès, Barcelona, Badalona o Vilassar de Mar són algunes de les ciutats que han adoptat aquest mètode amb

23 BUCHANAN; POWELL, *The evolution of moral progress*; SEBO, *The moral circle*.

24 GOVERN DE CATALUNYA, «Els sacrificis d'animals de companyia han baixat a la meitat des que és vigent la prohibició».

Tot i que, en les condicions actuals, sembla improbable un desmantellament total de l'estratègia cinegètica, sí que hi ha marge per a una priorització dels procediments no letals

posterioritat. Ambdues fites són motiu d'orgull i símbol de l'accidentada però insistent tendència de la compassió a fer-se lloc en la gestió dels afers animals al nostre país. Lamentablement, no tot són flors i violes. En concret, la gestió de les poblacions de porcs senglars —la densitat dels quals ha passat d'uns 3,32 senglars per km² el 1999 a uns 8,76 el 2022—²⁵ ha seguit un camí ben diferent. Tot i que les autoritats han impulsat mesures diverses, la caça s'ha consolidat com un mecanisme central de control de la població —com evidencià, per exemple, la declaració d'emergència cinegètica del febrer de 2023, mitjançant la qual es promovia la caça de porcs senglars en els 38 municipis del Gironès, el Pla de l'Estany, el Baix Empordà i la Garrotxa. Tot i que, en les condicions actuals, sembla improbable un desmantellament total de l'estratègia cinegètica, sí que hi ha marge per a una priorització —amb més atenció i recursos econòmics— dels procediments no letals i per a un replantejament dels principis de gestió de riscos i càlcul de costos subjacents

25 GOVERN DE CATALUNYA, «Programa de seguiment de les poblacions de senglar a Catalunya».

a les actuacions de les administracions competents —com la Generalitat, les diputacions o els ajuntaments.

En primer lloc, és possible escalar l'estudi de l'efectivitat de mètodes contraceptius, com les vacunes amb *GonaCon*, les píndoles orals inhibidores de fosfodiesterasa 2 o el DIA-ZACON, també de subministrament oral.²⁶ Entre el 2017 i el 2021, investigadors de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), amb la col·laboració de la Diputació de Barcelona i diversos municipis catalans, van portar a terme una prova pilot amb la vacuna *GonaCon*, amb resultats positius.²⁷ Estratègies no letals com aquesta són una fletxa més en l'arc de l'administració pública. Seguint la tònica de les mesures de control no letal de coloms i gats salvatges, la promoció i escalabilitat d'aquestes estratègies haurien d'esdevenir una prioritat, no només una opció entre tantes altres. Evidentment, cal anar amb cura i estudiar els possibles efectes. Però, i aquí radica el segon

26 FAADA, «Problemàtica i control de porcs senglars».

27 DIBA, *Resultats del projecte d'immunocontracció en senglars urbans i periurbans (2017-2021)*. Dossier de premsa.

punt, la precaució s'ha exercit, fins al moment, de forma asimètrica: s'aplica als mètodes contraceptius, però no a la caça —tot i que la seva efectivitat ha estat també posada en qüestió.²⁸ Novament, la coherència ens convida a fer aquí el mateix que ja hem fet amb altres animals: en cas de dubte, afavorir l'opció menys lesiva per a aquells éssers sintents el valor dels quals afirmem valorar a les nostres lleis, al discurs polític i al debat públic. Les eines, un cop més, ja les tenim; ara toca emprar-les.

Conclusió

«*L'arc moral de l'univers s'inclina cap a la justícia*», afirmà cèlebrenment Martin Luther King. Estrictament parlant, això no és cert. L'arc moral de l'univers no s'inclina en cap direcció preestablerta, sinó que l'empenyem nosaltres. En les darreres dècades, els catalans i les catalanes l'hem empès en la direcció d'una so-

28 Per exemple: CAPPA (et al.), «Factors affecting the crop damage by wild boar (*Sus scrofa*) and effects of population control in the Ticino and Lake Maggiore Park (North-western Italy)»; DAVIDSON (et al.), «Do boars compensate for hunting with higher reproductive hormones?».

cietat més justa i compassiva amb la resta d'animals. Devem, però, evitar la complaença, car encara ens queda un llarg camí per recórrer. En aquest article he proposat un seguit de polítiques públiques que, al meu parer, serien practicables en una societat com la nostra, i que ens ajudarien a avançar pel camí incert però sempre obert que és el progrés moral. ■

■ Bibliografia

BROWNING, Heather; BIRCH, Jonathan. «Animal sentience». A *Philosophy Compass*, vol. 17, núm. 5, 2022.

BUCHANAN, Allen; POWELL, Russell. *The Evolution of Moral Progress: A Biocultural Theory*. Nova York: Oxford University Press, 2018.

AZPITARTE GARCÍA, Virtudes. *Animales. Sujetos emergentes en derecho y política*. València: Tirant lo Blanch, 2023.

BECKMAN, Ludvig; UGGLA, Fredrik. «An Ombudsman for Future Generations: Legitimate and Effective?». A GONZÁLEZ-RICOY, Iñigo; GOSSERIES, Axel. *Institutions for Future Generations*. Nova York: Oxford University Press, pàg. 117-134, 2016.

BIRCH, Jonathan. *The edge of sentience. Risk and precaution in humans, other animals, and AI*. Oxford: Oxford University Press, 2024.

BIRCH, Jonathan (et al.). *Review of the evidence of sentience in cephalopod molluscs and decapod crustaceans* [en línia]. Londres: LSE Consulting, 2021. Disponible a: <www.lse.ac.uk>.

BOSTON, Jonathan. *Governing for the future: Designing democratic institutions for a better tomorrow*. Bingley: Emerald, 2017.

CAPPA, Fabrizio (et al.). «Factors affecting the crop damage by wild boar (*Sus scrofa*) and effects of population control in the Ticino and Lake Maggiore Park (North-western Italy)». A *Mammalian Biology*, núm. 101, pàg. 451-463, 2021.

COCHRANE, Alasdair. *Sentientist politics: A theory of global inter-species justice*. Nova York: Oxford University Press, 2018.

DAVIDSON (et al.). «Do boars compensate for hunting with higher reproductive hormones?». A *Conservation Physiology*, vol. 9, núm. 1, 2021.

DIPUTACIÓ DE BARCELONA (DIBA). «Resultats del projecte d'immunoconcepció en senglars urbans i periurbans (2017-2021). Dossier de premsa» [en línia]. Disponible a: <www.depana.org>.

DONALDSON, Sue; WILL KYMLICKA. *Zoopolis: A political theory of animal rights*. Nova York: Oxford University Press, 2011.

FUNDACIÓ PER A L'ASSESSORAMENT I ACCIÓ EN DEFENSA DELS ANIMALS (FAADA). «Problemàtica i control de porcs senglars» [en línia]. 2016. Disponible a: <www.faada.org>.

GIMÉNEZ-CANDELA, Marita. «Derecho animal en Cataluña. Las pautas de Francia». A *Derecho Animal (Forum of Animal Law Studies)*, vol. 12, núm. 3, pàg. 6-16, 2021.

GIMÉNEZ-CANDELA, Marita. *Transición animal en España*. València: Tirant lo Blanch, 2020.

GONZÁLEZ-RICOY, Iñigo; GOSSERIES, Axel (eds.). *Institutions for Future Generations*. Nova York: Oxford University Press, 2016.

GOVERN DE CATALUNYA. *Programa de seguiment de les poblacions de senglar a Catalunya* [en línia]. 2022. Disponible a: <www.senglar.cat>.

GOVERN DE CATALUNYA. «Els sacrificis d'animals de companyia han baixat a la meitat des que és vigent la prohibició» [en línia]. De 23 de juliol del 2008. Disponible a: <www.govern.cat>.

INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (IDESCAT). *Anuari estadístic de Catalunya. Producció de carn. Per espècies. Catalunya*. [en línia]. 2023. Disponible a: <www.idescat.cat>.

INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (IDESCAT). *Anuari estadístic de Catalunya. Pesca marítima. Per espècies* [en línia]. 2023. Disponible a: <www.idescat.cat>.

INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (IDESCAT). *Anuari estadístic de Catalunya. Caça. Captures. Per espècies. Províncies* [en línia]. 2023. Disponible a: <www.idescat.cat>.

CENTRE D'ESTUDIS D'OPINIÓ (CEO). *Dossier de premsa de l'Enquesta sociopolítica* [en línia]. 2022. Disponible a: <www.upceo.ceo.gencat.cat>.

KURKI, Visa. *A theory of legal personhood*. Oxford: Oxford University Press, 2019.

MAGAÑA, Pablo. «The political representation of nonhuman animals». A *Social Theory and Practice*, vol. 48, núm. 4, pàg. 656-690, 2022.

NUSSBAUM, Martha C. *Justice for animals: Our collective responsibility*. Nova York: Simon & Schuster, 2023.

O'SULLIVAN, SIOBHAN. *Animals, equality, and democracy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011.

PAEZ, Eze. «Sintientes, pero sin derechos. Análisis ético de la Ley 17/2021 sobre el régimen jurídico de los animales y propuestas de reforma». A *Revista General de Derecho Animal y Estudios Interdisciplinares de Bienestar Animal*, núm. 10, pàg. 39-71, 2022.

RAWLS, John. *Political Liberalism*. Nova York: Columbia University Press, 1993.

ROSE, Michael. «Institutional proxy representatives for future generations: A comparative analysis of types and features». A *Politics and Governance*, núm. 12, 2024.

SEBO, Jeff. *The moral circle: who matters, what matters, and why*. Nova York: W. W. Norton, 2025.

SINGER, Peter. *Animal liberation*. Nova York: HarperCollins, 1975.

SUNSTEIN, Cass. «Incompletely theorized agreements». A *Harvard Law Review*, núm. 7, pàg. 2733-1772, 1995.

navegador

Polítiques de protecció animal a la UE

vista prèvia >

La protecció dels animals depèn de forma clara de les institucions europees. S'ha fet un camí llarg que encara cal desplegar de forma coherent i decidida per garantir que la legislació europea doni cobertura a aquests éssers vius. La lluita per la prohibició de les gàbies per als animals de granges o la protecció per a gats i gossos són dos dels reptes propers de la Comissió i el Parlament. Uns reptes ambiciosos en uns temps enfosquits per l'auge de l'extrema dreta.

Alice Di Concetto

Professora de Dret i Ètica Animal de la UE a Sciences Po, i fundadora i directora executiva del *European Institute for Animal Law & Policy*

alice@animallaweurope.org

La UE ha desenvolupat i implementat normes de protecció dels animals durant gairebé cinquanta anys, la primera de totes la promulgació del primer estatut de protecció animal de la UE el 1976. A més a més, el tractat de reforma institucional de la UE de Lisboa ha reconegut els animals com a éssers sintents des del 2009.¹ No obstant això, malgrat la promulgació periòdica de lleis sobre el benestar animal, i malgrat el llenguatge ambiciós del tractat de Lisboa, la legislació de la UE de protecció dels animals no n'ha aconseguit un tractament adequat. De fet, els resultats consegüents a aquestes lleis han estat en gran part negatius. La situació general dels animals sota la jurisdicció de la UE ha empitjorat considerablement durant els últims cinquanta anys, a mesura que la producció industrial d'animals ha crescut fins a convertir-se en el mètode dominant de producció d'aliments a Europa.

Els esforços per garantir la protecció dels animals salvatges també han

fracassat a causa de la pressió del mercat, i el comerç d'animals i peques d'animals continua sense disminuir. Com a resultat, un nombre creixent d'espècies salvatges deuen la seva supervivència a la cria en captivitat en zoològics, cirques i cases particulars. De la mateixa manera, l'objectiu declarat de la UE d'eliminar gradualment l'ús d'animals amb finalitats científiques sembla tenir poques possibilitats d'èxit, atesa la manca de recursos invertits en alternatives als mètodes de recerca basats en animals.

Així i tot, hi ha moltes oportunitats que el legislador de la UE podria aprofitar per avançar en el benestar dels animals a tota Europa. Abans de la dècada del 2000, la UE era un actor dinàmic pel que fa a la promulgació de lleis de protecció dels animals. Aquesta legislació és, en el dia d'avui, obsoleta, però constitueix la base d'un marc legal que podria ser efectiu, si s'actualitzés. Tanmateix, durant les dues primeres dècades del segle XXI, el legislatiu de la UE ha prioritzat l'adopció de disposicions ambicioses que no han tingut efectes tangibles en el tractament dels animals: l'article 13 del Tractat de Funcionament

de la UE (TFUE) n'és un exemple. El futur pròxim, però, promet. Tot i que la UE no va aconseguir la reforma de la legislació de la UE sobre el benestar dels animals de granja de manera oportuna el 2023, la nova administració de la UE liderada per Ursula Von der Leyen s'ha compromès a prohibir l'ús de gàbies en l'agricultura animal en els pròxims anys. L'adopció d'una nova legislació sobre el benestar dels animals de companyia també obre la porta a una ampliació de la competència de la UE en matèria de benestar animal.

Aquest article pretén oferir una visió general dels esforços de la UE en l'àmbit de la protecció dels animals, en el context d'un marc normatiu neoliberal que limita la competència de la UE pel que fa a la promulgació de normes de protecció dels animals a la consecució d'objectius basats en el mercat.² Tanmateix, aquest marc no fou obstacle per a l'adopció d'una sèrie de lleis destinades a protegir-los,³ tot i que aquestes lleis han

1 Tractat de Funcionament de la UE (TFUE), l'anomenat tractat de Lisboa, es va aprovar el 2009, per superar l'atzucac en què es trobava la UE després del fracàs de la proposta constitucional europea.

2 DI CONCETTO, «The double-edged sword: International law and its effects on EU farm animal welfare legislation».

3 COMISSIÓ EUROPEA, «A farm to fork strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food

La UE ha d'utilitzar la seva competència en altres temàtiques, com ara la regulació del comerç al mercat de la UE, per poder regular el tractament dels animals

produït efectes limitats pel fet d'estar aïllades de polítiques més àmplies.⁴ La codificació de la sintència animal en els tractats de la UE va fer poc per solucionar aquests problemes,⁵ però malgrat el context polític difícil,⁶ la Comissió es va comprometre a dur a terme reformes en els propers anys.⁷

La qüestió complexa de la competència de la UE de promulgar lleis de protecció dels animals

La UE només pot adoptar legislació en el conjunt específic dels àmbits polítics enunciats als tractats constitucionals, el Tractat de la UE i el Tractat de Funcionament de la UE. Tanmateix, aquests tractats no enumeren el benestar animal com a àmbit de competència en què la UE pot adoptar legislació. Com a resultat, la UE té la competència limitada en aquest àmbit. En comptes d'aques-

ta via, la UE ha d'utilitzar la seva competència en altres temàtiques, com ara la regulació del comerç al mercat de la UE, per poder regular el tractament dels animals.⁸ La UE ho ha fet així en molts casos, mitjançant la regulació d'activitats econòmiques que impliquen l'explotació animal, com ara l'agricultura, la recerca científica, la protecció del medi ambient i les lleis del mercat interior.⁹ Per exemple, la UE ha promulgat legislació que regula el tractament de les gallines ponedores, mitjançant la Directiva 1999/74/CE, aplicant la seva competència per regular el comerç agrícola a la UE, que estableix requisits mínims per a la protecció de les gallines, com proporcionar un espai mínim per gallina i l'obligatorietat de materials d'enriquiment a les gàbies, basats en el fet que les normes de producció d'ous s'han d'harmonitzar a tota la UE.

A causa d'aquesta limitació en els tractats, les lleis de protecció dels animals de la UE són diferents de la majoria de les legislacions arreu del món, ja que s'insereixen en una legislació que no persegueix la protecció dels animals com a únic objectiu. És a dir, les lleis de protecció dels animals de la UE dissimulen la legislació sobre el benestar animal en una basada en l'economia o la conservació. Tot i que la necessitat de conferir lleis de benestar animal amb un doble objectiu podria limitar una mica les seves ambicions ètiques, aquesta dualitat també ha estat un vehicle potent per integrar els estàndards de protecció dels animals a les diferents àrees polítiques de la UE. D'aquí les nombroses lleis que la UE va aprovar des de finals de la dècada de 1970 fins a finals de la primera dècada dels 2000.

El desenvolupament de les lleis de protecció dels animals de la UE

El procés d'elaboració de la legislació europea quant a la protecció dels animals ha incorporat i codificat moltes de les normes internacionals del Consell d'Europa, una organització

system».

4 COMISSIÓ EUROPEA, «Iniciativa Ciutadana Europea».

5 Ibidem.

6 COMISSIÓ EUROPEA, «Europe's beating cancer plan».

7 EISEN; STILT, «Protection and Status of Animals».

8 SOWERY, «Sentient beings and tradable products: the curious constitutional status of animals under Union law»; RYLAND; NURSE, «Mainstreaming after Lisbon: Advancing animal welfare in the EU internal market».

9 Per una llista exhaustiva de les competències que aplica la UE quan legisla sobre qüestions de protecció dels animals, vegeu: WAHLBERG (eds), *EU animal law a nordic animal law: welfare and rights*.

internacional diferent de la UE, en els camps del benestar del bestiar ramader i dels animals utilitzats en la ciència. Ara bé, aquestes lleis pateixen una sèrie de limitacions.

Influenciada en gran mesura pel Consell d'Europa, la legislació de la UE sobre el benestar del bestiar ramader ha evolucionat significativament fins a incloure avui set lleis clau que aborden diversos aspectes del benestar animal a les granges. Aquesta legislació inclou una directiva genèrica, la Directiva 98/58, que cobreix el tractament de tots els animals utilitzats amb finalitats ramaderes, inclosa la producció d'aliments, la llana, el cuir o les pells, així com els peixos, els rèptils i els amfibis. A més de la directiva general, hi ha quatre directives específiques pel que fa a espècies, que s'adrecen el benestar de determinats animals de granja, que inclouen la protecció de gallines ponedores, vedells, porcs i pollastres d'engreix, cadascun regit per una legislació específica que aborda el tractament dels animals a les granges en funció del seu paper i condicions de producció. A més a més, dues normatives clau se centren en el benestar dels animals

durant el transport i en el moment del sacrifici. Aquestes normatives, el Reglament del Consell 1/2005 i el Reglament del Consell 1099/2009, s'apliquen a tots els animals de granja vertebrats, i en garanteixen la protecció durant aquestes etapes crítiques del procés de cria.

La UE ha adoptat també legislació relativa al tractament dels animals utilitzats amb finalitats científiques sobre la base del conveni del Consell d'Europa i mitjançant la Directiva 2010/63, que té com a objectiu protegir els animals emprats en la recerca mitjançant la implementació de les «3R»: Reducció, Refinament i Reemplaçament.¹⁰ La directiva s'aplica a tots els vertebrats no humans vius, inclosos certs fetus i cefalòpodes, però exclou els procediments que causen un dolor mínim i fomenta alternatives a les proves amb animals, minimitza l'ús d'animals en experiments i limita el patiment dels animals. La directiva també inclou restriccions a l'ús de determinats animals, com els grans

simis i les espècies en perill d'extinció, i estableix normes de benestar per a la seva cura i manipulació. A més a més, obliga els comitès d'ètica animal de tots els estats membres de la UE a supervisar els projectes de recerca. La UE dona encara més suport al benestar dels animals prohibint les proves de cosmètics amb animals mitjançant el Reglament 1223/2009, que també prohibeix al mercat de la UE la venda de productes cosmètics testats amb animals.

Finalment, la UE ha promulgat una sèrie de lleis per protegir els animals salvatges de la crueltat, com ara la Directiva d'hàbitats —92/43/CEE— i la Directiva d'ocells —2009/147/CE—, que limiten el sacrifici d'animals i la destrucció d'hàbitats naturals a tota Europa. A més a més, la UE prohibeix la venda de productes procedents de foques caçades i d'animals morts mitjançant ceps a partir d'una normativa específica, i regula el comerç d'espècies exòtiques en virtut del Reglament 338/97, que fa complir el Conveni sobre el Comerç Internacional d'Espècies Amenaçades.

Tot i que la UE és una de les poques jurisdiccions del món que ha aprovat

¹⁰ Terminologia tal com les enuncia la Generalitat a «Utilització d'animals en experimentació». Vegeu: <www.mediamebient.gencat.cat>.

Tot i que la UE és una de les poques jurisdiccions del món que ha aprovat tanta legislació de protecció dels animals, els estàndards que s'hi preveuen no tenen volada

tanta legislació de protecció dels animals,¹¹ els estàndards que s'hi preveuen no tenen volada. Per exemple, aquests estàndards de benestar dels animals de granja codifiquen pràcticament totes les pràctiques comunes de la indústria i, per tant, permeten l'ús de gàbies, densitats elevades i mutilacions d'animals. Com a resultat, la legislació de la UE sobre el benestar dels animals de granja ha consolidat encara més l'agricultura industrial. De la mateixa manera, mentre que els estàndards aplicables als animals utilitzats en la investigació científica han millorat en les últimes quatre dècades, el nombre d'animals utilitzats i morts per la ciència no ha disminuït significativament a causa de l'absència d'unes sòlides polítiques d'inversió en alternatives a la ciència recolzada en el testatge animal. Les lleis de protecció dels animals salvatges també pateixen importants limitacions per l'existència d'exempcions d'ampli abast, que tendeixen a prioritzar els interessos econòmics per sobre dels animals —com és el cas de la Directiva d'ocells i hàbitats— o per grans

llacunes d'aplicació —com és el cas de la normativa que prohibeix la venda d'animals capturats amb ceps— o el Reglament 338/97 referent a la protecció d'espècies de fauna i flora silvestres mitjançant el control del seu comerç.

La transversalització dels objectius de protecció dels animals a les polítiques de la UE

A més d'aquesta bateria de normatives, el legislatiu de la UE també ha integrat les normes de benestar animal en algunes polítiques. Un bon exemple d'una política que inclou objectius de benestar animal és la Política Agrària Comuna (PAC). La PAC està formada per tres reglaments que estableixen les normes per al pagament de les subvencions als agricultors. Des del 2003, la PAC inclou mecanismes per incentivar o exigir als agricultors que tinguin en compte el benestar dels animals en les seves pràctiques. El primer mecanisme, la «condicionalitat», obliga els agricultors a complir les directrius clau sobre el benestar dels animals de granja. Com que l'incompliment pot comportar reduccions de

les subvencions agrícoles, la condicionalitat és una forma potencialment eficaç de garantir l'aplicació deguda de les lleis de la UE sobre el benestar dels animals de granja. El segon i el tercer mecanisme ofereixen, des del 2021, pagaments addicionals mitjançant «règims ecològics» i una mesura específica de benestar animal en els plans estatals de desenvolupament rural —mesures que els governs dels estats apliquen en llurs àmbits— per fomentar les bones pràctiques voluntàries de benestar animal.

Tanmateix, aquests mecanismes s'enfronten a limitacions importants, com ara una taxa molt baixa d'inspecció de les explotacions —la legislació de la UE estableix que almenys l'1% de totes les explotacions de cada estat membre s'ha d'inspeccionar cada any—, sancions ineficaces a causa de normes de benestar laxes i sistemes de prealerta que permeten als agricultors rectificar les mancances abans que s'imposin sancions. A més a més, els pagaments per pràctiques voluntàries de benestar animal no són prou substancials per animar els agricultors a anar més enllà

11 EISEN; STILT, «Protection and status of animals».

El 2009, la UE va fer un pas important en reconèixer la sintència animal als seus tractats mitjançant el Tractat de Lisboa

dels estàndards legals mínims. Finalment, el gruix de les subvencions encara dona suport a models de producció industrial intensiva incompatibles amb models de promoció de sistemes de benestar animal, i encara menys de la transició cap a un sistema alimentari més basat en la proteïna vegetal. Queden, doncs, molts avenços per assolir la plena utilització dels subsidis agrícoles a favor d'iniciar l'allunyament de l'agricultura industrial intensiva.

El reconeixement de la sintència animal en el dret de la UE

El 2009, la UE va fer un pas important en reconèixer la sintència animal als seus tractats mitjançant el Tractat de Lisboa, que va integrar el benestar animal a la legislació de la UE. Aquest canvi es va reflectir a l'article 13 del TFUE, que exigeix que la UE i els seus estats membres tinguin en compte el benestar animal en les polítiques relacionades amb l'agricultura, la pesca, el transport, els mercats interiors, la recerca i l'espai. Tot i que aquesta codificació de la sintència

animal va ser una fita en la història de la política de protecció animal de la UE, el seu text, tot i ambicions, va tenir efectes limitats en l'acció legislativa de la UE per millorar les lleis existents i adoptar-ne d'altres.

Una altra limitació clau de l'article 13 és que el seu lloc al Tractat, en el capítol dedicat als principis, no va impugnar l'estatus legal dels animals dins de la UE. El tractat fundacional de la UE de 1957 va qualificar els animals com a «productes agrícoles» i aquesta qualificació no ha canviat des d'aleshores. Com a resultat, el tractament al TFUE dels animals com a béns comercialitzables soscava els esforços per elevar-ne la protecció, ja que l'atenció es manté en consideracions econòmiques més que en el benestar intrínsec dels animals.

La jurisprudència del Tribunal de Justícia de la UE va confirmar les limitacions normatives de l'article 13, dictaminant que, malgrat el reconeixement de la sensibilitat animal al TFUE, el benestar animal continua subordinat a altres objectius polítics de la UE, com ara l'equitat en la competència.

Les polítiques de protecció dels animals de la UE postLisboa: un context polític complicat per als animals

Malgrat la legislació prometedora de la UE en matèria de benestar animal, els avenços recents en les polítiques animals de la UE tendeixen a confirmar els efectes limitats de l'article 13 del TFUE i, de manera més general, la manca de voluntat política de les institucions de la UE per millorar eficaçment el tractament dels animals.

El mandat de la Comissió Europea, del 2019 al 2024, va començar amb anuncis ambiciosos pel que fa als animals, però finalment va acabar decebent. El 2019, la Comissió Europea va presentar el «Pacte Verd Europeu», que era el programa de treball de la Comissió fins al 2024. Més concretament, el Pacte Verd pretenia implementar a la UE els Objectius de Desenvolupament Sostenible de l'ONU i l'Acord de París de 2015, que té com a objectiu assolir la neutralitat climàtica a Europa al 2050.¹² Així, el Pacte Verd

12 Un acord que penja d'un fil ja que a inicis del

El procés de revisió de les altres tres normatives relatives al benestar dels animals de granja s'ha aturat

cobria una gran varietat d'àmbits polítics, com ara l'agricultura —«Farm to Fork Strategy» [Estratègia de la granja a la forquilla]—, la biodiversitat —«Biodiversity Strategy» [Estratègia de la biodiversitat]— i la salut pública —«Beating Cancer Plan» [Pla per vèncer el càncer].

L'estratègia en agricultura es va presentar uns mesos després del Pacte Verd, el maig de 2020. Aquesta estratègia va ser un pla desenvolupat per la Comissió Europea per implementar els objectius del Pacte Verd en els àmbits polítics específics de l'agricultura i la salut pública. A la pràctica, és un document que planteja la direcció política en aquests àmbits per als deu anys següents. En aquest sentit, el document va enumerar una sèrie d'àmplies polítiques i accions reguladores destinades a millorar la sostenibilitat en la producció i el consum d'aliments. Entre les accions enumerades, la Comissió es va comprometre a revisar *«la legislació sobre el benestar animal, incloent-hi el transport i el sacrifici d'animals, per alinear-la amb les últimes evidèn-*

cies científiques, ampliar-ne l'abast, facilitar-ne l'aplicació i, en definitiva, assegurar un nivell més elevat de benestar animal».¹³

Com a resposta a la Iniciativa Ciutadana Europea (ICE) «Acabar amb l'era de la gàbia»,¹⁴ la Comissió també s'ha compromès a posar fi a l'ús de gàbies. Aquesta petició oficial signada per 1,4 milions de ciutadans de la UE, va demanar a la Comissió *«gàbies per a gallines ponedores, conills, polletes, reproductores de pollastres d'engreix, reproductores de gallines ponedores, guatlles, ànecs i oques; paridores per a truges; cel·les individuals per a truges, on no estiguin ja prohibides; boxes individuals per a vedells, on no estiguin ja prohibits»*.

Des d'una perspectiva més estructural, la Comissió Europea també ha reconegut que *«el consum mitjà d'energia, de carns vermelles, sucres, sal i greixos segueix superant els nivells recomanats, mentre que el*

consum de cereals integrals, fruites i verdures, llegums i fruits secs és insuficient» i que *«s'han de refrenar les campanyes de màrqueting que anunciïn carn a preus molt reduïts»*. La Comissió Europea afirma a més a més que *«passar a una dieta basada en plantes, amb menys carn vermella i processada i amb més fruites i verdures, no només reduirà els riscos de malalties potencialment mortals, sinó també l'impacte ambiental del sistema alimentari»*. En aquest sentit, la Comissió Europea va citar l'estudi «EAT Lancet Planetary Diet» que recomana reduir el consum d'aliments d'origen animal i augmentar els nivells de consum d'aliments d'origen vegetal. Així mateix, el pla europeu «Beating Cancer» publicat el febrer de 2021 insisteix en la necessitat de *«transitar vers una dieta més basada en plantes, amb menys carn vermella i processada i altres aliments vinculats al risc de càncer, i amb més fruites i verdures»*.¹⁵

Però tot just quan semblava a tocar un progrés seriós, el procés va començar a patir retards conside-

2025 els EUA han anunciat que abandonen l'Acord de París.

13 COMISSIÓ EUROPEA, «A farm to fork strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system».

14 COMISSIÓ EUROPEA, «Iniciativa Ciutadana Europea».

15 COMISSIÓ EUROPEA, «Europe's beating cancer plan».

Un altre avenç positiu que s'albira a l'horitzó és l'adopció de la nova legislació de la UE sobre el benestar dels gats i els gossos

rables. El desembre de 2023, en comptes de publicar les quatre propostes de legislació nova, la Comissió només va publicar una proposta de reglament sobre el benestar dels animals durant el transport, substituint el Reglament 1/2005 sobre la protecció dels animals durant el transport i les operacions relacionades. Aquesta proposta es discutirà davant el Parlament i el Consell de la UE —que reuneix els representants dels 27 estats membres— el 2025. La Comissió també va anunciar la publicació d'una proposta de reglament nou sobre el benestar dels gats i els gossos, tot i que inicialment la Comissió no l'havia previst promulgar, i que també es preveu ser vist per aprovació a finals del 2025.

D'altra banda, el procés de revisió de les altres tres normatives relatives al benestar dels animals de granja s'ha aturat, cosa que ha incitat el Comitè Ciutadà de l'ECI «Acabar amb l'era de la gàbia» a denunciar la Comissió Europea davant el Tribunal de Justícia de la UE per inacció. El Comitè Ciutadà pretén obligar la Comissió a publicar la proposta de nova legislació i fer públics els documents que la sustenten, inclòs l'estudi d'impacte

econòmic. Aquesta acció legal està encara pendent d'audiència.

Perspectives de canvi amb el lideratge de la nova Comissió

Després de les eleccions al Parlament Europeu de 2024, una nova Comissió va prendre possessió el desembre del mateix any. Durant la seva audiència davant el Parlament Europeu, el comissari de Salut i Benestar Animal, Olivér Vérhelyi, es va comprometre a reactivar la iniciativa per aconseguir-ne una prohibició, qualificant les gàbies d'«obsoletes».

En els pròxims mesos, la proposta de la Comissió Europea per a un nou reglament sobre el transport d'animals avançarà més encara en el seu procés legislatiu, amb una votació de les esmenes al Parlament Europeu prevista per a finals de 2025. Els defensors dels animals esperen que el Parlament millori la proposta de la Comissió en àmbits clau, com ara l'exportació d'animals, tot i que la nova dinàmica política a les institucions de la UE, amb un pes significatiu de

l'extrema dreta, no sembla favorable als animals en transport.

Un altre avenç positiu que s'albira a l'horitzó és l'adopció de la nova legislació de la UE sobre el benestar dels gats i els gossos, que avança de manera constant en el seu procés legislatiu. Tal com està ara, aquesta legislació regularia millor el tractament dels gats i gossos en venda a la UE i en reduiria els riscos de tràfic de cries. L'aprovació d'aquesta llei serà trencadora, perquè seria la primera llei que regularà el tractament dels gats i gossos com a éssers sintents. Fins ara, la legislació de la UE s'ha ocupat dels animals de companyia principalment com a vectors de malalties —en la normativa de sanitat animal— o com a mercaderies —en la legislació de transport. Aquesta llei ha galvanitzat l'esforç dels eurodiputats de totes les tendències polítiques, i ha fet que sigui una de les poques propostes d'iniciativa pluripartidista. En aquest context polític desafiant, els defensors dels animals s'asseguraran d'utilitzar aquest impuls polític d'una manera que beneficiï tots els animals. ■

■ Bibliografia

COMISSIÓ EUROPEA. «A farm to fork strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system» [en línia]. 2020. Disponible a: <www.ec.europa.eu>.

COMISSIÓ EUROPEA. «Iniciativa Ciudadana Europea» [en línia]. Disponible a: <www.europa.eu>.

COMISSIÓ EUROPEA. «Europe's beating cancer plan» [en línia]. D'11 de febrer del 2021. Disponible a internet: <www.ec.europa.eu>.

DI CONCETTO, Alice. «The double-edged sword: International law and its effects on EU farm animal welfare legislation». A *Global Journal of Animal Law*, 2022.

EISEN, Jessica; STILT, Kristen. «Protection and status of animals». A *GROTE*, Rainer.

LACHENMANN, Frauke; WOLFRUM, Rüdiger (eds). *Max planck encyclopedia of comparative constitutional law*. Oxford: Oxford University Press, 2017.

RYLAND, Diane; NURSE, Angus. «Mainstreaming after Lisbon: Advancing animal welfare in the EU internal market». A *European Energy and Environ L Rev* 101, núm. 22, 2013.

SOWERY, Katy. «Sentient beings and tradable products: the curious constitutional status of animals under Union law». A *Common Market L Rev*, núm. 55, 2018.

UNIÓ EUROPEA. «Directiva 1999/74/CE del Consejo, de 19 de julio de 1999, por la que se establecen las normas mínimas de protección

de las gallinas ponedoras» [en línia]. A *DOCE*, de 3 d'agost de 1999. Disponible a: <www.boe.es>.

UNIÓ EUROPEA. «Directiva 98/58/CE del Consejo, de 20 de julio de 1998, relativa a la protección de los animales en las explotaciones ganaderas» [en línia]. A *DOCE*, de 8 d'agost de 1998. Disponible a: <www.boe.es>.

UNIÓ EUROPEA. «Reglamento (CE) n° 1/2005 del Consejo, de 22 de diciembre de 2004, relativo a la protección de los animales durante el transporte y las operaciones conexas y por el que se modifican las Directivas 64/432/CEE y 93/119/CE y el Reglamento (CE) n° 1255/97» [en línia]. A *DOCE*, de 5 de gener de 2005. Disponible a: <www.boe.es>.

UNIÓ EUROPEA. «Reglamento (CE) n° 1099/2009 del Consejo, de 24 de septiembre de 2009, relativo a la protección de los animales en el momento de la matanza» [en línia]. A *DOCE*, de 18 de novembre 2009. Disponible a: <www.boe.es>.

UNIÓ EUROPEA. «Directiva europea de Protección de los animales de laboratorio» [en línia]. A *DOUE*, de 18 de novembre 2009. Disponible a: <www.eur-lex.europa.eu>.

UNIÓ EUROPEA. «Reglamento (CE) n° 1223/2009 del Parlamento Europeo y del Consejo de 30 de noviembre de 2009 sobre los productos cosméticos.» [en línia]. A *DOUE*, de 22 de desembre 2009. Disponible a: <www.boe.es>.

UNIÓ EUROPEA. «Directiva 92/43/CEE del Consejo, de 21 de mayo de 1992, relativa a la

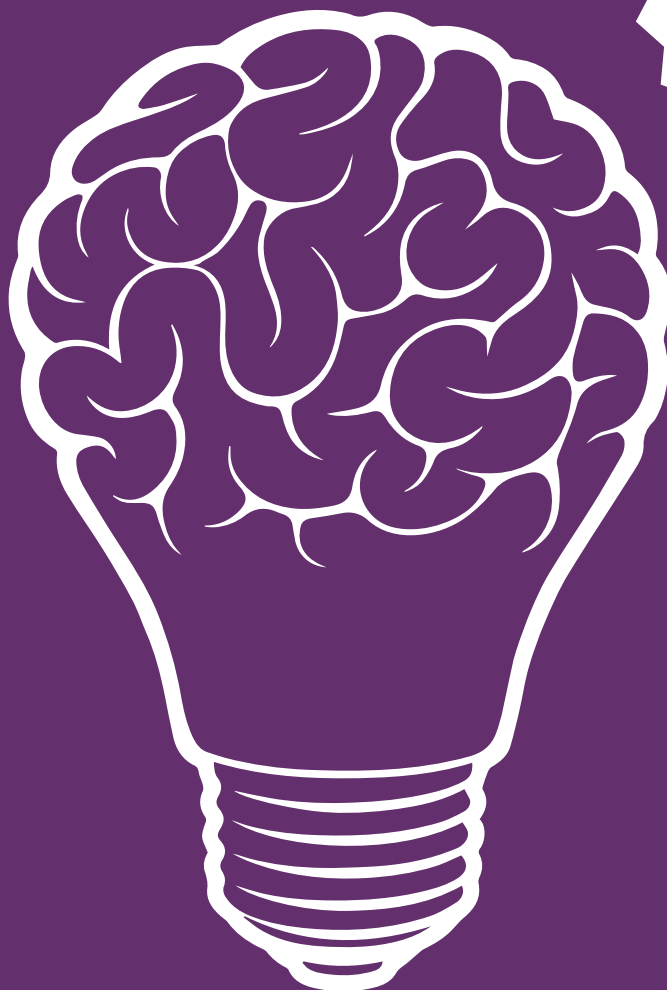
conservación de los hábitats naturales y de la fauna y flora silvestres.» [en línia]. A *DOUE*, de 22 de juliol 1992. Disponible a: <www.boe.es>.

UNIÓ EUROPEA. «Directiva 2009/147/CE del Parlamento Europeo y del Consejo, de 30 de noviembre de 2009, relativa a la conservación de las aves silvestres» [en línia]. A *DOUE*, de 20 de gener 2010. Disponible a: <www.boe.es>.

UNIÓ EUROPEA. «Reglamento (CE) n° 338/97 del Consejo, de 9 de diciembre de 1996, relativo a la protección de especies de la fauna y flora silvestres mediante el control de su comercio» [en línia]. A *DOCE*, de 3 de març de 1997. Disponible a: <www.boe.es>.

UNIÓ EUROPEA. «Reglamento (CE) n° 1/2005 del Consejo, de 22 de diciembre de 2004, relativo a la protección de los animales durante el transporte y las operaciones conexas y por el que se modifican las Directivas 64/432/CEE y 93/119/CE y el Reglamento (CE) n° 1255/97.» [en línia]. A *DOUE*, de 5 de gener del 2025. Disponible a: <www.boe.es>.

WAHLBERG, Birgitta (eds). *EU Animal Law a Nordic Animal Law: Welfare and Rights*. Brussel·les: Ethics International Press, 2024.

**DOTAT AMB
6.000 €
I LA PUBLICACIÓ
DE L'OBRA
GUANYADORA**

**TERMINI DE
PRESENTACIÓ
D'OBRES
ORIGINALS
15 D'ABRIL**

Premi d'assaig Irla 2025

Més informació:
www.irla.cat/premiassaig2025

Saldonar.

**FUNDACIÓ
IRLA**

fòrum

Núria Almiron

“Hi ha una jerarquia fictícia entre animals
que ens hem inventat i que és absurda”

Una conversa amb Dionís Guiteras

És possible aconseguir una nova frontera de drets i fer-ho compatible amb l'activitat econòmica i la sobirania alimentària? El repte del benestar animal abraça molts àmbits diferents i esdevé un tema polític transversal i, alhora, polític. Les demandes d'un major benestar i protecció per als animals sovint són contradictòries amb moltes de les formes en què els humans ens hem relacionat tradicionalment amb la resta dels animals. Ho són? En quins casos? En parlem amb Núria Almiron, doctora en Comunicació i codirectora del Centre for Animal Ethics de la UPF, i Dionís Guiteras, alcalde de Moià, vicepresident segon de la Diputació de Barcelona i empresari del sector agroecològic. Amb ells debatем i posem sobre la taula alguns dels aspectes d'aquest repte.

Marta Rosique > Us considereu animalistes?

Dionís Guiteras > No m'he plantejat mai si soc animalista o no. Sempre he viscut amb animals, de tota mena. A casa, el domèstic acostumava a ser un ànec o pollastres, que desapareixien el dia de la festa major o per Nadal. Mai he pensat si era o no animalista, però sempre he conviscut amb ells.

Núria Almiron > Tampoc m'ho plantejo, pel concepte. Tots som animals, nosaltres també ho som. A mi no em puntea pel que vull remarcar, que és la defensa dels animals no humans, perquè tots som animals. Diria el mateix que ell; sempre he conviscut amb animals i crec que hi ha molta feina a fer, que no cal ser animalista per fer-la. Tots els «ismes» inclouen activisme, i hi ha molta feina a fer que no cal ser activista per fer-la. Siguis animalista o no, és de sentit comú fer-la.

Marta Rosique > Amb quin concepte t'identifiques doncs?

Núria Almiron > Nosaltres, en el món acadèmic, emprem més el

terme «antiespecisme», perquè implica una separació i reflecteix més aquesta discriminació que hi ha en funció de les espècies; que, a més, no és només «humans» respecte a «no humans», sinó que dintre dels no humans també discriminem. En essència, el que significa aquest terme és que entenem que no és just discriminar simplement per qüestió d'espècie. Creiem que és incorrecte discriminar els animals només perquè no són humans.

Marta Rosique > Dionís, tu com entens el concepte antiespecisme? T'hi sents identificat d'alguna manera?

Dionís Guiteras > Utilitzo molt el terme d'espècie, però no diferenciant espècies d'animals sinó per l'Homo sapiens, perquè com que m'interessa molt el tema de la reconexió entre el món urbà i el món rural i el col·lapse climàtic on estem portant l'espècie, intento fixar-me en exemples d'espècies que han col·lapsat, per refermar que o fem alguna cosa o també col·lapsarem. No som una espècie escollida i divina a qui se'ns permet tot. Per tant, sempre l'utilitzo, però sempre parlant de la nostra, per explicar a la gent en quina situació

Guiteras > Soc productivista; crec en la gestió de la terra i del medi, però no necessàriament amb el model que tenim ara

estem deixant el planeta i com cada dia en desapareixen moltes espècies.

Marta Rosique > Tots dos identifiqueu que hi ha una discriminació, però qui diríeu que discrimina?

Núria Almiron > Amb el que ara ha explicat el Dionís, ja estava fent una discriminació, perquè tota la preocupació mediambiental que tenim la focalitzem moltíssim en aquestes espècies de la natura que perdem, mentre estem explotant moltes espècies que hem domesticat; de fet, aquesta explotació col·labora a la destrucció mediambiental. La veritat és que l'extinció d'algunes espècies em preocupa relativament. Em preocupa, evidentment, però intento no distreure'm perquè abans d'aquesta problemàtica hi ha tot el patiment que causen a tots aquests animals que explotem i que són invisibles. De fet, són tan invisibles que la seva explotació col·labora moltíssim a la destrucció mediambiental, però fins ara hem estat cecs davant d'això. Més que el canvi climàtic, que prefereixo dir-ne simplement destrucció mediambiental, sabem que la ramaderia intensiva n'és una de les causes principals, però l'extensiva

també. La discriminació s'ha vist de seguida: anem tirant cap a les espècies que tenim més idealitzades i que tenim en una posició jeràrquica superior.

Dionís Guiteras > Discrepem en una cosa. No són invisibles per a una part de la població. Per a la gran majoria de la població, sí. Són invisibles per a aquella gent que no conviu amb aquests animals; a Barcelona mateix. Però, en canvi, als pobles, al món rural, no són invisibles.

Marta Rosique > En aquest context de crisi climàtica, com casa la sobirania alimentària que necessitem amb la mirada dels drets dels animals?

Núria Almiron > El concepte de sobirania alimentària és molt important i no necessita per a res explotar animals ni en extensiu ni en intensiu. Hi ha molts estudis que demostren que una alimentació no basada en animals sinó basada en plantes necessita menys de tot: menys terra, menys aigua... Per tant, defensar la sobirania alimentària creient que necessites tenir algun tipus de ramaderia, que normalment és intensi-

va, és ideologia. És perquè tu vols aquest tipus de dieta o perquè creus que tradicionalment s'ha fet així i ho hem de mantenir, o perquè creus que tens dret a explotar animals, però no cal. La sobirania alimentària es pot assolir menjant cigrons i llenties i verdures, i tenim país per a això.

Dionís Guiteras > Comparteixo bona part del que dius, però és ideologia tant la seva com la meua. Soc productivista; crec en la gestió de la terra i del medi, però no necessàriament amb el model que tenim ara. Fa 30 anys que estic en el sector de l'agroecologia, i en relació amb la sobirania alimentària, hi ha un factor imprescindible, que és com passem del model econòmic de l'agricultura, la ramaderia i l'alimentació actuals a un altre. Cal planificació, calen polítiques molt clares i estratègies... però no es compta amb un factor, que és el del canvi climàtic.

Marta Rosique > I quin podria ser aquest nou model?

Dionís Guiteras > Soc partidari del model de la planificació. Si som capaços de planificar infraestructures, per exemple, hem de saber

planificar la nostra alimentació. El que sí que és cert és que el model actual de consum excessiu de carn porta desequilibris enormes, però no la ramaderia extensiva, com jo l'entenc, en un país petit, de recursos petits i de capacitats petites. El que ens cal és recuperar la nostra dieta mediterrània, en què es menjava carn un cop a la setmana o els dies de festa i que no s'abusava de la proteïna animal. Tampoc crec en un model —que a partir de 1960 es va dir «revolució verda»— de consum desmesurat de fitosanitaris, de pesticides, de biocides, que només els noms ja fan por. Per tant, penso en una transició al model de sobirania alimentària, amb una dieta equilibrada i sana, que el nostre organisme és capaç de poder digerir i el nostre territori capaç d'assumir.

Marta Rosique > Per tant, apostes per un model on es redueixi el consum animal? Quin rol juga aquí la ramaderia extensiva?

Dionís Guiteras > La ramaderia extensiva la poso aquí, en aquesta equació, pensant també en els efectes ecosistèmics que té al país. Avui dia, un 66% del territori és bosc, i bosc que fa 100 anys no existia. Per tant, és un bosc malalt, que ha crescut de manera desordenada... I això afecta la biodiversitat, el clima, la retenció de CO₂... Per tant, el que crec que és l'ideal és la ramaderia extensiva, perquè, si no, és impossible poder gestionar tota aquesta quantitat de bosc, on cada cop hi viu menys gent i que a més a més està en transformació. Una transformació que no podem controlar nosaltres, sinó que ve condicionada pel clima i per l'abandonament.

Almiron > La ramaderia extensiva no pot alimentar la gent amb la quantitat de carn que menja ara

Núria Almiron > Part del problema que tenim, de la mala qualitat dels boscos, és perquè hi hem erradicat la fauna. Estaria d'acord amb tot el que diu, però amb una diferència: no necessitem matar i menjar-nos aquests animals. Aquesta és la gran diferència. Estaria d'acord a gestionar el bosc amb animals, amb grups d'animals que ajudem i que fins i tot manipulem com ens interessa des del punt de vista geogràfic, però d'aquí a explotar-los per a menjar-nos-els... Això ja és ideològic, i la meua ideologia no comparteix la violència de cap mena. No tenim per què gestionar-los per a explotar-los per a alimentació. Podem utilitzar-los i conviure amb ells de manera que no tinguem com tenim ara la natura.

Marta Rosique > Com controlem els animals per a fer aquesta gestió dels boscos?

Núria Almiron > Podem tenir pastors d'animals que són lliures i que no acabem matant quan ens interessa, ni manipulant-ne la gestació per a tenir més cries; simplement deixar-los espai perquè visquin en un espai suficient, allà on més ens convé. De fet, és probablement l'única cosa que podem fer, perquè ho hem envaït tot. Intervir no significa que hàgim de fer-ho per a explotar-los per als nostres interessos gastronòmics.

Marta Rosique > Per tant, apostes per acabar amb tota la ramaderia?

Núria Almiron > Sí, el que passa és que la ramaderia extensiva no pot alimentar la gent amb la quantitat de carn que menja ara. És a dir, és una solució fal·laç per a resoldre el consum. És una ramaderia que permetria que, de tant en tant, tothom mengés una mica de carn. És a dir, no pot ser que la solució passi per reduir el consum o de substituir el consum de la intensiva.

Marta Rosique > Què espereu de la ramaderia intensiva?

Dionís Guiteras > Per què neix la ramaderia intensiva? Perquè venim de dues guerres mundials, on no hi ha població, la majoria de joves moren als camps de batalla o amb les malalties conseqüents i no hi ha capacitat de poder alimentar la gent. Molts dels sòls més fèrtils

d'Europa han sigut escenari de batalles i de conflictes i, per tant, estan contaminats per armaments químics i tantes altres coses... I una manera de poder concentrar esforços, amb les capacitats que hi havia, era concentrar els animals, que no sortissin, que només mengessin, que només beguessin, i que tota aquella energia que necessiten per viure i per fer el seu cicle vital la necessitessin per a engreixar-se i poder-se sacrificar. Era la manera d'obtenir alimentació de manera més fàcil i més barata.

Núria Almiron > Abans de la II Guerra Mundial ja s'estava confinant. Va lligat amb el desenvolupament tecnològic. És a dir, a mesura que hi ha més tecnologia que permet això, es va incrementant. Tecnologia i també antibiòtics, perquè confinar animals com els tenim ara sense antibiòtics és impossible. Diria que és el resultat del «ho fem perquè podem». Això permet produir una quantitat de carn que no es produïa abans i que provoca que sigui tan fàcil incrementar-ne el consum perquè és molt barata. És a dir, no s'està resolent el problema d'alimentar; se n'està incrementant el consum.

Guiteras > La balança comercial catalana està basada en la del sector alimentari; el sector alimentari és molt més gran que el sector farmacèutic i que el turisme

Marta Rosique > Actualment, ens trobem amb un sector ramader amb moltes dificultats per a tirar endavant. Com s'ha d'avançar cap al model alimentari que defenseu, tenint en compte aquest context?

Núria Almiron > Sobretot, no criminalitzant els pagesos. Això és el primer, perquè avui en dia els pagesos de sistema intensiu estan tots en mans de les grans empreses que tenen apamat quants porcs has d'engreixar, com els has d'alimentar, quin dia te'ls deixa... No prenen pràcticament decisions, i després no es guanyen bé la vida. Vull dir, criminalitzar-los, per descomptat, és el que no hem de fer; el que hem de fer és ajudar a transformar. Això ho hem fet en molts sectors econòmics i és possible; només cal voluntat, abandonar aquesta producció per un altre tipus i, si apostem per una alimentació basada en plantes, ja sabem què serà el substitut.

Marta Rosique > La ramaderia extensiva pot ser-ne una alternativa?

Núria Almiron > La ramaderia extensiva només pot sobreviure com una qüestió d'ideologia i de decisió,

perquè no pot substituir el que hi ha. És mantenir un romanticisme de com es feia abans, que pot, fins i tot, arribar a ser una qüestió molt classista que divideixi els qui ho puguin pagar i els qui no.

Dionís Guiteras > El model català que tenim ara és un model que està en crisi i que ho estarà per diferents raons. Una és perquè està sustentat bàsicament en la cria de porc, i tots els *inputs* que es necessiten per poder-los criar els necessitem importar ara mateix, tal com està tot. Per tant, és un contrasentit. Però hi ha un altre problema, que és que la balança comercial catalana està basada en la del sector alimentari; el sector alimentari és molt més gran que el sector farmacèutic i que el turisme. Per tant, per canviar el model, hem de fer-ho amb molta cura, perquè podem trencar moltes coses pel camí. Però això no vol dir que no s'hagi de fer. Ho hem de fer, perquè, a part que estructuralment és un sector que té els peus de fang, també hi ha una voluntat per part de la ciutadania, que també farà que aquest sector s'hagi d'adaptar. Soc més d'acompanyar el sector per reduir el consum de carn. I pel que fa

Almiron > Hi ha una jerarquia fictícia entre animals que ens hem inventat i que és absurda

a la ramaderia extensiva, no és cert que no pugui abastir el consum de carn; el que no pot fer és continuar amb el mateix model que segueix la intensiva.

Marta Rosique > Parlem dels animals domesticats. Hi ha una mirada diferenciada cap a ells?

Núria Almiron > Hi ha una jerarquia fictícia entre animals que ens hem inventat i que és absurda, perquè, per exemple, aquí a Catalunya ens mengem els conills i als britànics els sembla atroç. Per ells, un conill és com un gat. Hem creat aquestes jerarquies i és molt interessant analitzar com són narratives que creem per justificar el que fem. No és que naixem així, no és que naixem pensant que els porcs són ximpls i els gossos més intel·ligents. És tota una construcció que fem a posteriori per a justificar aquests comportaments fatals.

Dionís Guiteras > Els caçadors podrien dir el mateix, però al contrari, dient que des que Disney va fer Bambi, la gent té aquesta mirada dels cérvols o dels cabirols que no tenen d'un senglar.

Marta Rosique > Hem d'avançar cap a un reconeixement dels animals domesticats com a subjectes de drets bàsics?

Núria Almiron > Hauríem de deixar de criar tots els gossos que tenen problemes per respirar o que tenen problemes per caminar perquè ens agrada una determinada estètica, com per exemple els bulldogs. Per tant, el primer dret que haurien de tenir és a no néixer en aquestes condicions que només responen al nostre gust estètic. Això és el primer. En segon lloc, hem de tenir en compte que són éssers vius, que tenen els seus interessos, i hauríem de tenir molta cura de com els utilitzem i no abusar d'ells. Molts animals de companyia els acabem fent servir per a tasques de vigilància, per a teràpies amb la gent, i clar, són individus que mereixen tenir la seva pròpia vida.

Marta Rosique > Quins són els interessos dels animals i qui els ha de determinar?

Dionís Guiteras > Qualsevol gat, gos, senglar, cabirol, elefant, planta té un objectiu a la vida, que és néixer, créixer, reproduir-se i morir. Tots. El

que és cert és com els condicions. Per exemple, els gats tenen molt clar que volen uns bàsics i, si en tenen ganes, et deixaran que els facis una manyaga i, si no, passaran de tu olímpicament; en canvi, els gossos, per caràcter i perquè els hem anat portant cap on volíem, seran més servicials.

Núria Almiron > Tots som espècies, però discrepo que tots tenim un objectiu que és néixer, créixer, reproduir-nos o morir. El meu objectiu no és créixer, reproduir-me o morir. Com a espècie, podem, però també seria discutible. És una manera molt antropocèntrica de mirar la vida; és un procés que l'expliquem de forma finalista, però això no vol dir que la vida sigui reproduir-se i morir. Com podem imaginar nosaltres el que els interessa als animals? Evidentment, no estem al seu cap i no som les mateixes espècies, i és veritat: no podem imaginar-ho tot. Però hi ha uns bàsics amb què sí que podem perfectament empatitzar: no patir, que no et matin i que puguis tenir una vida en què puguis expressar-te amb llibertat, amb espai, en qüestió de comportament. Això ho podem entendre i ho podem veure.

Marta Rosique > S'ha de posar al centre els drets i el benestar dels animals de forma transversal amb totes les polítiques públiques que s'impulsen?

Dionís Guiteras > Absolutament. El que passa és que a vegades fem coses que costen d'entendre a la ciutadania en general. Per exemple, el tema de les colònies de gats o les responsabilitats que té un ajuntament amb els animals salvatges... que sigui un servei obligatori recollir un animal abandonat que te'l porten, posar-li

Almiron > No es tracta de donar més als animals que rescatem, sinó que estem posant més allà on hi ha més patiment

un xip, vacunar-lo i estabilitzar-lo, i això tingui un cost per l'Ajuntament de 400 a 600 euros... I, en canvi, no sigui obligatori per als municipis tenir un servei de llar d'infants, l'atenció a la gent gran, la formació, l'ocupació... Això distorsiona molt. [Com li expliques a la gent que tens un pressupost pel centre d'acollida d'animals molt més alt que el de la llar d'infants?] És conseqüència que tenim una llei de bases del règim local, on ens financem d'acord amb el que havia de ser obligatori als anys 1980... I les coses han canviat molt. Hi ha una descompensació. Per tant, crec que hem d'anar cap a aquí, cap a polítiques de benestar animal, però tenim una responsabilitat enorme per a poder-ho finançar i per poder explicar que té una coherència. Anar fent bolets no crec que ajudi a la causa ni que ajudi a qui ho ha de gestionar.

Núria Almiron > L'exemple que has posat és molt bo, perquè demostra que és possible. [Has dit que] tenim més pressupost per a recollir animals que per a una llar d'infants, però estem parlant de dos nivells de patiment radicalment diferents. Una llar d'infants soluciona a uns pares

que treballen poder tenir els seus fills col·locats durant unes hores. Aquesta educació la podria tenir a casa; no és de gravetat extrema. Estem parlant de comparar això amb animals que, quan els rescates, els rescates perquè estan ferits, o s'estan morint, o han estat maltractats. Clar, no podem posar això al mateix nivell... Aleshores, aquí és on hi ha la principal diferència entre nosaltres. Això es resol explicant que no es tracta de donar més als animals que rescatem, sinó que estem posant més allà on hi ha més patiment. ■

variables

Desigualtats de gènere en la mobilitat: l'impacte de ser dona en els desplaçaments quotidians

vista prèvia >

El sistema de mobilitat que té qualsevol país no és pas neutre en termes de gènere. El que l'Estat espanyol ha dissenyat per a Catalunya no n'és pas una excepció. Es tracta d'un model pensat per a homes que es desplacen en vehicle privat de casa a la feina, i tota la mobilitat que surt d'aquests paràmetres es col·loca en un segon pla o és ignorada. Cal un replantejament general per a una mobilitat més feminista, la qual passa —entre d'altres coses— per potenciar el transport públic.

Jose Rodríguez

Exdiputat al Parlament, físic i sociòleg, expert en dades i mobilitat

@trinitro

En la literatura acadèmica s'ha establert que les dones realitzen una mobilitat més complexa i diversa que els homes,¹ amb desplaçaments més centrats en motius associats amb la cura de persones i amb tasques associades al treball domèstic, com poden ser les compres habituals.² Durant les darreres dècades, nombrosos estudis qualitius que han tractat sobre el comportament dels viatges³ mostren el gènere com un factor influent en el perquè dels desplaçaments.⁴ Els resultats dels estudis més quantitatius mostren que el gènere, en combinació amb altres variables sociodemogràfiques, influeix en els motius de desplaçament que realitzen les persones.⁵ A més, s'hi descriu la mobilitat

femenina com a seqüencial⁶ per molts més motius que la masculina i amb desplaçaments de més curta durada.⁷ Ara bé, no totes les dones tenen els mateixos patrons de mobilitat, que depenen de factors com l'edat, la percepció de seguretat o els motius pels quals es desplacen.⁸

En aquest article durem a terme una anàlisi exploratòria i un disseny de models simplificats que expliquin aquesta mobilitat segregada per gènere segons el motiu i el temps de desplaçament; utilitzarem les darreres dades de l'Enquesta de Mobilitat en dia Feiner (EMEF) que tenim disponibles —les del 2022. Cerquem perfilar aquesta mobilitat segregada i per gènere i quines són les dones que la realitzen.

L'EMEF 2022 recull més de 10.000 entrevistes a persones més grans

de setze anys residents a la demarcació de Barcelona amb una distribució proporcional a la població per gènere, edat i comarca de residència.

Aquesta enquesta descriu els desplaçaments en un dia feiner tipus, i recull més de 40.000 desplaçaments declarats per les persones entrevistades. Inclou també una descripció detallada de cadascun dels desplaçaments que els entrevistats realitzen, i també els motius d'aquests desplaçaments.

Aquesta eina demoscòpica ens dona la foto sociodemogràfica de la mobilitat més important que tenim al nostre país i que no podem obtenir per altres fonts, com poden ser les validacions de títols de transport, els aforaments de les vies de circulació o les ocupacions del transport públic.

L'EMEF té només un problema com a eina per a descriure la mobilitat: no es fa cap estudi de com es mouen els infants i adolescents menors de setze anys, ja que no es pregunta pels seus desplaçaments si no és que van acompanyats per un adult.

1 MIRALLES-GUASCH, «Dones, mobilitat, temps i ciutats».

2 MACEDO (et al.), «Differences in the spatial landscape of urban mobility: Gender and socioeconomic perspectives».

3 CASANOVA (et al.), *Mobilitat quotidiana des d'una perspectiva feminista, una aproximació qualitativa i participativa a la ciutat de València*.

4 LOUKAITOU-SIDERIS, «A gendered view of mobility and transport: next steps and future directions».

5 MONTERO (et al.), «Applying data analytics to analyze activity sequences for an assessment of fragmentation in daily travel patterns: A case study in the metropolitan region of Barcelona».

6 La mobilitat més seqüencial que fan les dones es caracteritza per encadenar diversos desplaçaments en un mateix trajecte —*trip chaining*—, sovint combinant en un mateix desplaçament varies etapes en què es sobreposen motius diversos com la feina, la compra o l'acompanyament d'infants.

7 ESCALANTE (et al.), *Movilidad cotidiana con perspectiva de género*.

8 HARUMAIN (et al.), «Assessing elements of walkability in women's mobility».

En els motius de desplaçament relacionats amb cures de persones hi ha clarament un biaix que indica que les dones els realitzen més que els homes

Els desplaçaments associats amb tasques de cura i de la llar estan associats a les dones, però altres variables sociodemogràfiques també hi influeixen

L'EMEF recull fins divuit motius de desplaçaments, però seleccionem els vuit que més ens permeten comprovar aquesta mobilitat segregada, en blocs: els relacionats amb cures—cures de persones, motius de salut i acompanyament d'infants—, amb tasques de la llar —compres habituals—, amb activitats laborals —anar a la feina i gestions de feina— i de vida personal —oci i gestions personals.

Entre els motius de desplaçaments descartats, destaquem «tornar a casa», que no ens dona informació segregada —gairebé el 100% de tots els homes i de totes les dones declaren realitzar desplaçaments per aquest motiu o no realitzen cap desplaçament. La resta de motius es descarten pel baix nombre de respostes, o perquè la seva natura no creiem que ens porti informació rellevant per a la mobilitat segregada per gènere.

Realitzem una primera anàlisi exploratòria que ens permet trobar el percentatge d'homes i dones que realitzen cada un dels vuit motius de desplaçament, tal com apareix al gràfic 1.

Una primera observació mostra que, en els motius de desplaçament relacionats amb cures de persones —com ara els d'acompanyament d'infants i adolescents, acompanyaments mèdics o la realització de compres habituals—, hi ha clarament un biaix que indica que les dones els realitzen més que els homes.

Ara bé, aquesta situació es capgirarà cap a la igualtat de probabilitat entre homes i dones quan s'efectuen desplaçaments per a gestions personals. En canvi, els homes tenen una probabilitat més alta que realitzin desplaçaments per motius d'oci, per anar a la feina o per fer desplaçaments de gestió de feina.

Aquesta variació de probabilitat es pot veure a la taula 1. Les dones tenen una probabilitat del 280% més alta que els homes de realitzar desplaçaments per a cures

a persones —vol dir que per cada desplaçament que realitzen els homes per aquest motiu, les dones en realitzen 3,8—, un 52% més alt per motius sanitaris, un 50% més alt per acompanyar a infants o adolescents i un 47% per realitzar compres habituals. Aquesta primera anàlisi de les dades de l'EMEF confirma que les dones tenen una probabilitat més gran de realitzar una mobilitat associada a les tasques de cures i de la llar.

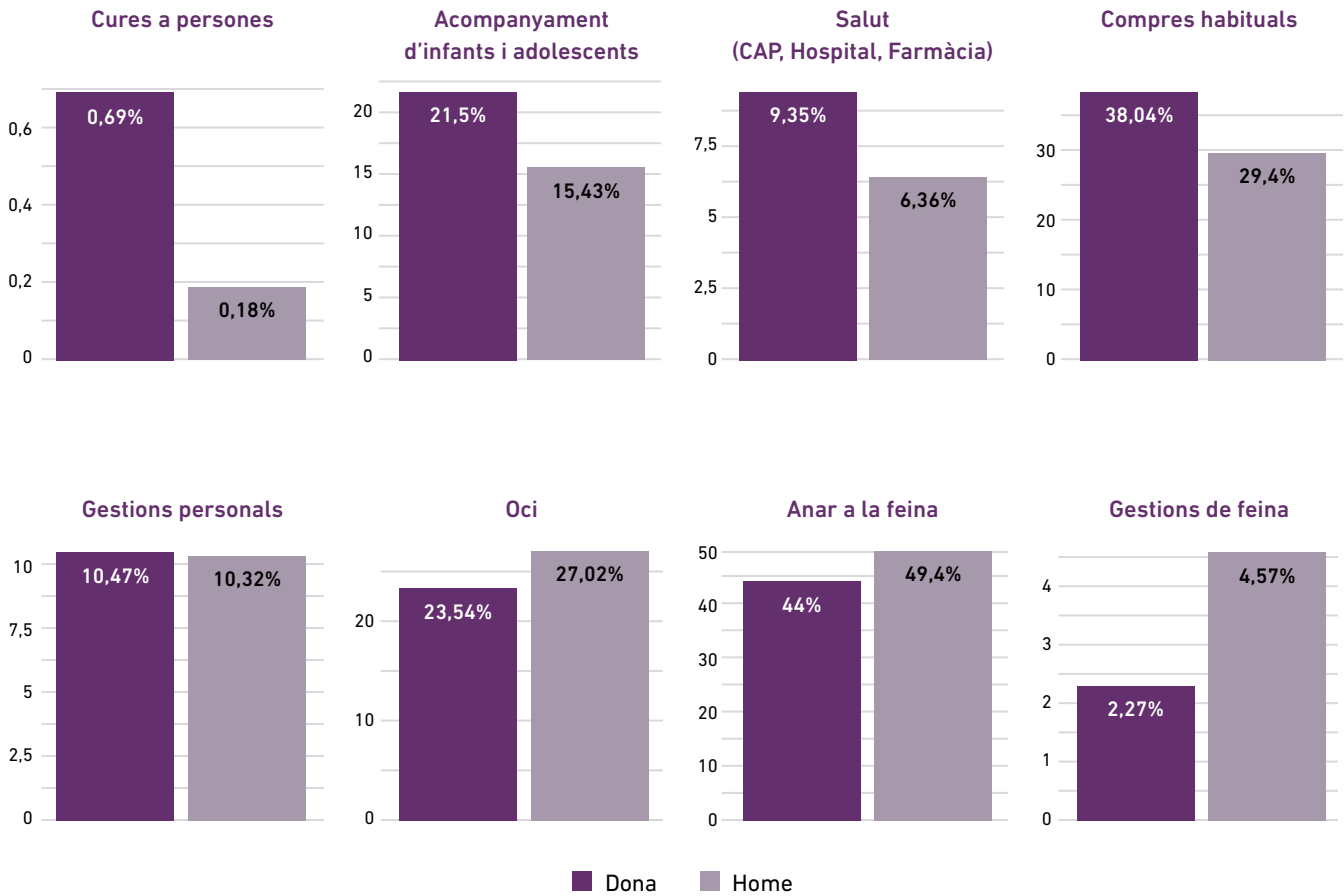
Mentrestant, tant els desplaçaments per motiu de gestions personals —una probabilitat del 17% més alta—, d'oci —un 17% més baixa— i per anar a la feina —un 20% més baixa— no té un factor diferencial gaire significatiu. L'únic motiu en què els homes tenen més probabilitat de fer desplaçaments de forma clara és per fer gestions de feina.

Si la nostra anàlisi es limités a fer una observació pura i dura de les diferències entre desplaçaments segons el gènere, aquesta part de l'article es quedaria aquí, però per poder perfilar quines són les dones que realment realitzen

Les dones tenen una probabilitat del 280% més alta que els homes de realitzar desplaçaments per cures a persones

Gràfic 1

Percentatge d'homes i dones que realitzen un desplaçament en dia feiner per diverses tasques

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de Mobilitat en dia Feiner (EMEF).

Hi ha més homes que treballen que no pas dones; això fa que en els desplaçaments a la feina estiguin sobre-representats els homes

aquesta mobilitat diferenciada cal una mica d'anàlisi estadística. Per posar un exemple, hi ha més homes que treballen que no pas dones, això fa que en els desplaçaments a la feina estiguin sobre-representats els homes, independentment que totes les dones que treballen tinguin un

comportament semblant als homes que treballen.

Un primer pas és avaluar el nivell de significança estadística de cada model simple, que relaciona únicament el gènere amb els vuit tipus de desplaçaments. Aquesta significança

també està recollida a la taula 1. Avaluem aquesta significança estadística mitjançant el valor Pseudo-R² de cada model.⁹ Tots els models en

9 La variable «realitza un viatge per X motiu», és una variable binària —realitza desplaçaments per aquest motiu o no en realitza. Quan avaluem la qualitat d'un model predictiu sobre variables binàries,

Taula 1

Variació de probabilitat de dones respecte a homes de realitzar un tipus de desplaçament i la seva significança estadística

Tipus de desplaçament	Variació de probabilitat per ser dona	Pseudo-R ²	És significatiu el gènere per descriure aquest tipus de desplaçament?
Desplaçament per a fer cures de persones	280%	0,02700	Sí, però calen més variables sociodemogràfiques
Desplaçament per motius sanitaris	52%	0,00600	Sí, però no serà la principal variable
Acompanyament a menors de 16 anys	50%	0,00600	Sí, però no serà la principal variable
Desplaçament per a compres habituals	47%	0,00700	Sí, però no serà la principal variable
Desplaçaments per a fer gestions personals	17%	0,00001	No és significatiu
Desplaçaments amb motiu d'oci	-17%	0,00100	No és significatiu
Desplaçaments a la feina (in itinere)	-20%	0,00200	No és significatiu
Desplaçaments per a gestions de feina (in mission)	-51%	0,01300	Sí, però calen més variables sociodemogràfiques

Font: Elaboració pròpia a partir de l'EMEF.

S'intueix que afegint altres variables als models, a més del gènere, podríem trobar una descripció significativa

una de les mesures que utilitzem és el Pseudo-R²; aquesta mesura ens indica com de bé s'ajusta a les dades el model. Veure: HEMMERT (et al.), «Log-likelihood-based Pseudo-R² in Logistic Regression: Deriving Sample-sensitive Benchmarks». En els nostres casos, un Pseudo-R² de 0,20 o superior indica un model amb una bona capacitat predictiva. Un 0,10 significa que el model explica el 10% de la variabilitat dels resultats observats. Un Pseudo-R² de

què únicament introduïm el gènere com a variable predictiva tenen una Pseudo-R² molt baixa i són molt poc significatius. Algunes Pseudo-R²

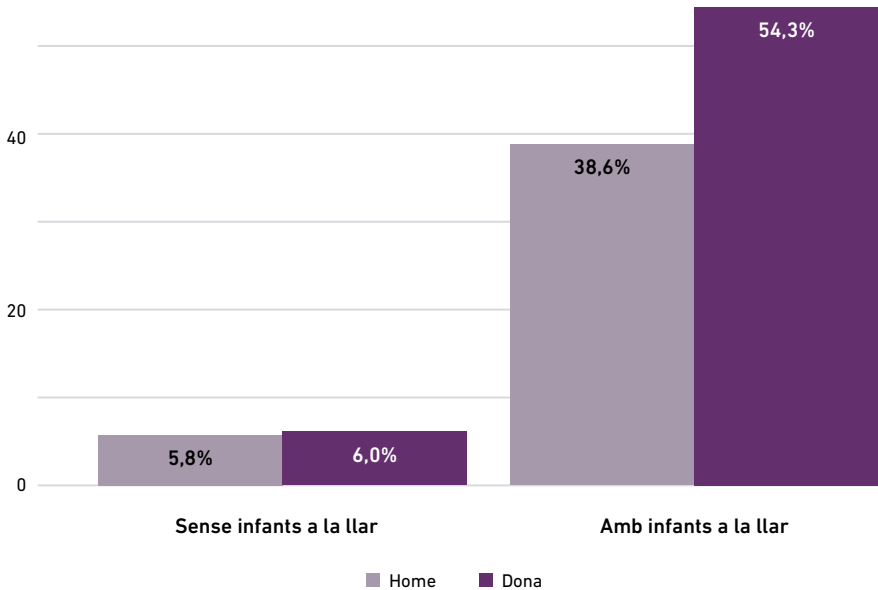
0,10 ens diu que el model té una capacitat limitada però significativa per explicar les dades.

són tan baixes que ja ens permet descartar alguns motius de desplaçament: fer gestions personals, desplaçar-se per motiu d'oci o anar a la feina, els podem ignorar ja que el gènere té tan poca significança que no cal aprofundir-hi.

Però, per a la resta de motius, sí que s'intueix que afegint altres variables als models, a més del gènere, podríem trobar una descripció significativa. Haurem d'aïllar quines altres variables sociodemogràfiques ens ajuden a perfilar quines dones són les que realment realitzen aquesta mobilitat segregada.¹⁰

Gràfic 2

Probabilitat de realitzar un desplaçament en un dia laborable qualsevol per acompanyar un infant o un adolescent, segons el gènere i la presència d'infants o adolescents a la llar

El pes dels desplaçaments per acompanyar infants recau principalment en les dones

Comencem per perfilar la mobilitat segregada per gènere en l'acompanyament a infants. Aquest desplaçament el realitzen el 20% de les persones enquestades i és el quart motiu de desplaçament més realitzat. La variable que hem trobat que ens dona un

Font: Elaboració pròpia a partir de l'EMEF

10 HARUMAIN (et al.), «Assessing elements of walkability in women's mobility».

No és lògic que entre els adults que conviuen amb infants, siguin les dones qui més realitzin desplaçaments per acompanyar-los: el 54% de dones, respecte al 39% dels homes

millor model predictiu,¹¹ juntament amb la variable gènere, és que hi hagi un infant o un adolescent a la llar. Els resultats els resumim al gràfic 2.

Observant aquest gràfic, veiem que el fet que hi hagi o no un infant a la llar és significatiu: només un 6%

11 El nostre model té una Pseudo-R² de McFadden de 0,24, quan aquest estadístic és superior a 0,20 la significança del model es pot considerar molt alta. Comparant el model predictiu amb les dades reals, dona un encert del 79,8%.

dels homes i de les dones que viuen en llars sense infants realitzen desplaçaments per acompanyar a infants. Pot semblar lògic: els adults que conviuen amb infants són els qui fan aquests desplaçaments per acompanyar-los. El que no és lògic és que, entre els adults que conviuen amb infants, siguin les dones qui més realitzin aquest tipus de desplaçaments: el 54% de dones, respecte del 39% dels homes. Existeix una mobilitat segregada

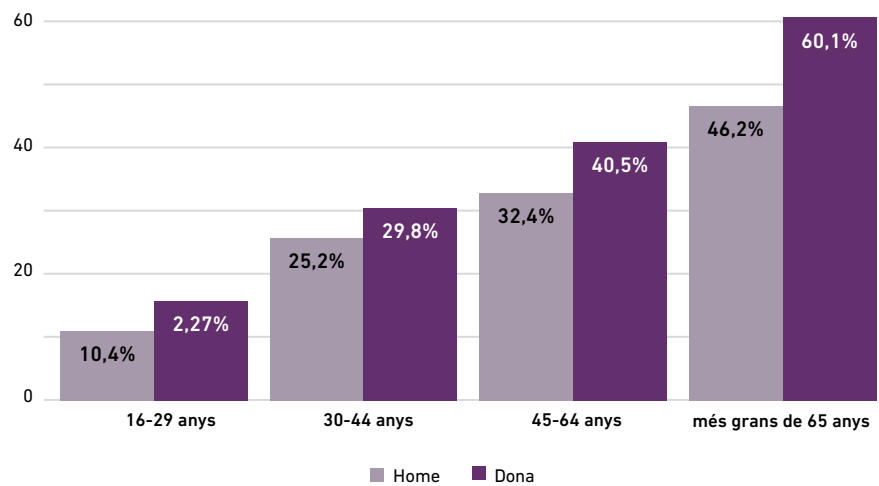
de gènere, i això es reflecteix que la mobilitat relacionada amb les cures dels infants encara no està repartida igualment entre dones i homes.

Les persones d'edat més avançada i les dones són qui més realitzen desplaçaments per a fer compres habituals

El 35% de les persones enquestades a l'EMEF 2022 respon que realitza desplaçaments per a fer compres habituals, el tercer motiu de desplaçament més realitzat. El millor model que hem pogut crear combinant dues variables,¹² ha sigut incloure el grup d'edat al qual pertanyen les persones enquestades. Aquest creuament entre edat i gènere es resumeix al gràfic 3.

El gràfic evidencia clarament l'edat com un factor explicatiu. Les persones de grups d'edat més avançada realitzen més desplaçaments de compres habituals que les persones

Gràfic 3
Probabilitat de realitzar un desplaçament en un dia laborable qualsevol per a fer compres habituals, segons el gènere i l'edat

Font: Elaboració pròpia a partir de l'EMEF.

12 La Pseudo-R² del model està molt a prop de 0,10 la qual cosa indica que està a prop de la forquilla entre 0,10 i 0,20 de bastant acceptable i, si contrastem el nostre model amb les dades reals, té una capacitat d'encert del 65%.

Les dones assumeixen més pes dels desplaçaments associats amb tasques de la llar

de grups d'edats més joves. Al mateix temps, dins de cada grup d'edat, les dones realitzen més desplaçaments per compres habituals que els homes.

El nostre estudi estadístic ens indica que fer desplaçaments amb motiu de compres habituals té a veure amb l'edat de les persones, que pot reflectir un estil de consum generacional, però també que aquestes tasques recauen més en les dones que en els homes en tots els grups d'edat. Aquestes conclusions ratifiquen el que hem trobat a estudis qualitius, que indiquen que les dones assumeixen més pes dels desplaçaments associats amb tasques de la llar.¹³

Les dones de més edat són les qui realitzen els desplaçaments per cures a persones

Només el 0,5% de les persones enquestades a l'EMEF 2022 responen que realitzen desplaçaments per a

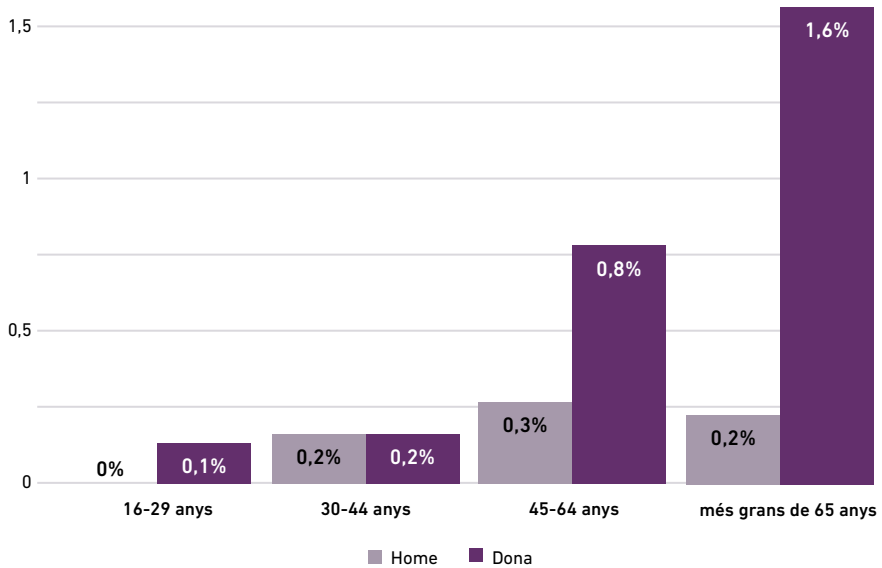
cures de persones. Això no reflecteix totes les tasques de cures a persones adultes, ja que no inclou les cures realitzades a la pròpia llar, que òbviament no requereixen desplaçaments. El millor model¹⁴ que hem pogut elabo-

rar amb les variables disponibles ha sigut combinar l'edat amb el gènere. El gràfic 4 resumeix la relació d'aquestes dues variables amb realitzar desplaçament per motiu de cures.

14 La Pseudo-R² del model és de 0,108, dins de la forquilla entre 0,10 i 0,20, que indicaria que és un

model bastant acceptable, contrastant les prediccions del model vers les dades reals de l'EMEF s'arriba a una taxa d'encerts del 71,2%.

Gràfic 4
Probabilitat de realitzar un desplaçament en un dia laborable qualsevol per a fer tasques de cures a persones adultes segons el gènere i l'edat

13 CASANOVA (et al.), *Mobilitat quotidiana des d'una perspectiva feminista, una aproximació qualitativa i participativa a la ciutat de València*; ESCALANTE (et al.), *Movilidad cotidiana con perspectiva de género*.

Font: Elaboració pròpia a partir de l'EMEF.

Les dones realitzen desplaçaments de més curta durada que els dels homes

Són les dones a partir de 45 anys qui concentren el gruix de desplaçaments per fer cures de persones, especialment les més grans de 65. Tant els homes de qualsevol edat com les dones més joves no realitzen aquest tipus de mobilitat. Tot i així, en ser tan baix el nombre de casos de persones que realitzen aquest tipus de desplaçaments, hem

d'agafar aquestes conclusions amb certa prudència.

Les dones fan desplaçaments de més curta durada que els homes, però el temps depèn especialment del motiu pel que es desplacen

Una altra conclusió que és present als estudis qualitatius, i que volem con-

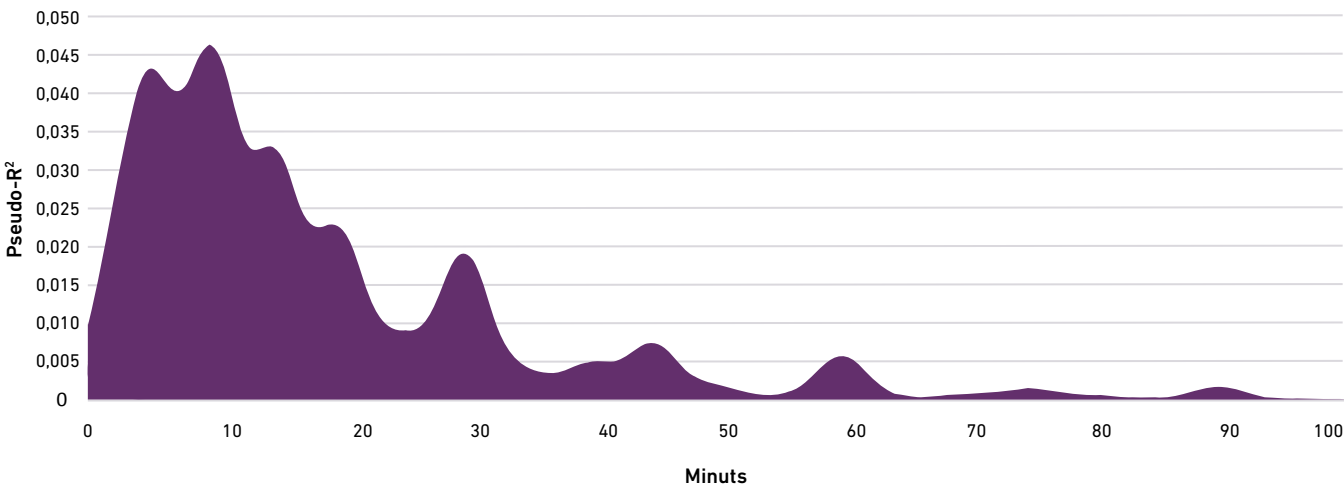
trastar amb l'anàlisi de les dades,¹⁵ és que les dones realitzen desplaçaments de més curta durada que els dels homes.¹⁶ El gràfic 5 i 6 mostra la distribu-

15 CASANOVA (et al.), *Mobilitat quotidiana des d'una perspectiva feminista, una aproximació qualitativa i participativa a la ciutat de València*; ESCALANTE (et al.), *Movilidad cotidiana con perspectiva de género*.

16 ESCALANTE (et al.), *Movilidad cotidiana con perspectiva de género*.

Gràfic 5

Densitat de la distribució del temps de cada desplaçament realitzat per dones (en minuts)

Font: Elaboració pròpia a partir de l'EMEF.

Els dos motius més realitzats i associats amb cures i tasques de la llar —acompanyar infants i compres habituals— tenen temps de desplaçament mitjans baixos

ció dels desplaçaments en minuts que realitzen homes i dones.

Veiem que la distribució de temps de desplaçament de les dones i dels homes és bastant semblant, tot i que la mitjana de cada desplaçament que realitzen els homes és lleugerament superior —18,4 minuts— al que realitzen les dones —17,1 minuts—;

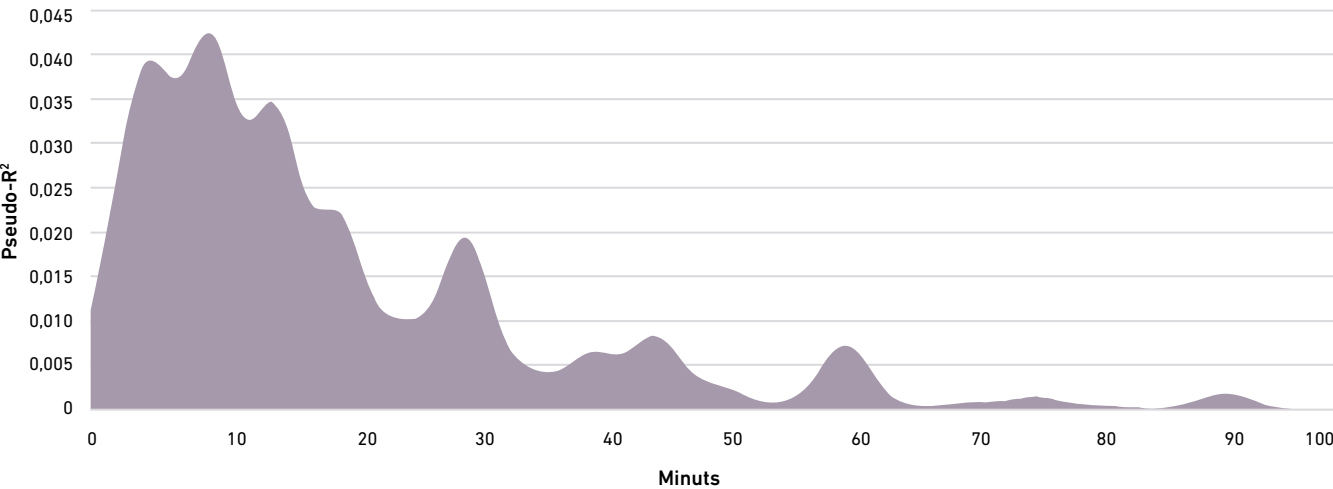
aquesta diferència pot semblar poc significativa, però si hi introduïm el motiu de desplaçament, ja hi trobem una variabilitat explicada més gran, tal com mostral gràfic 7.

Els dos motius més realitzats i associats amb cures i tasques de la llar —acompanyar infants i compres habituals— tenen temps de des-

plaçament mitjans baixos. A més, són motius que hem demostrat que realitzen més un cert tipus de dones —dones que conviu amb infants i dones dels grups d’edat més gran— que els homes.

Concloem que, tot i que pot semblar que l’associació entre ser dona i temps de desplaçament més curt

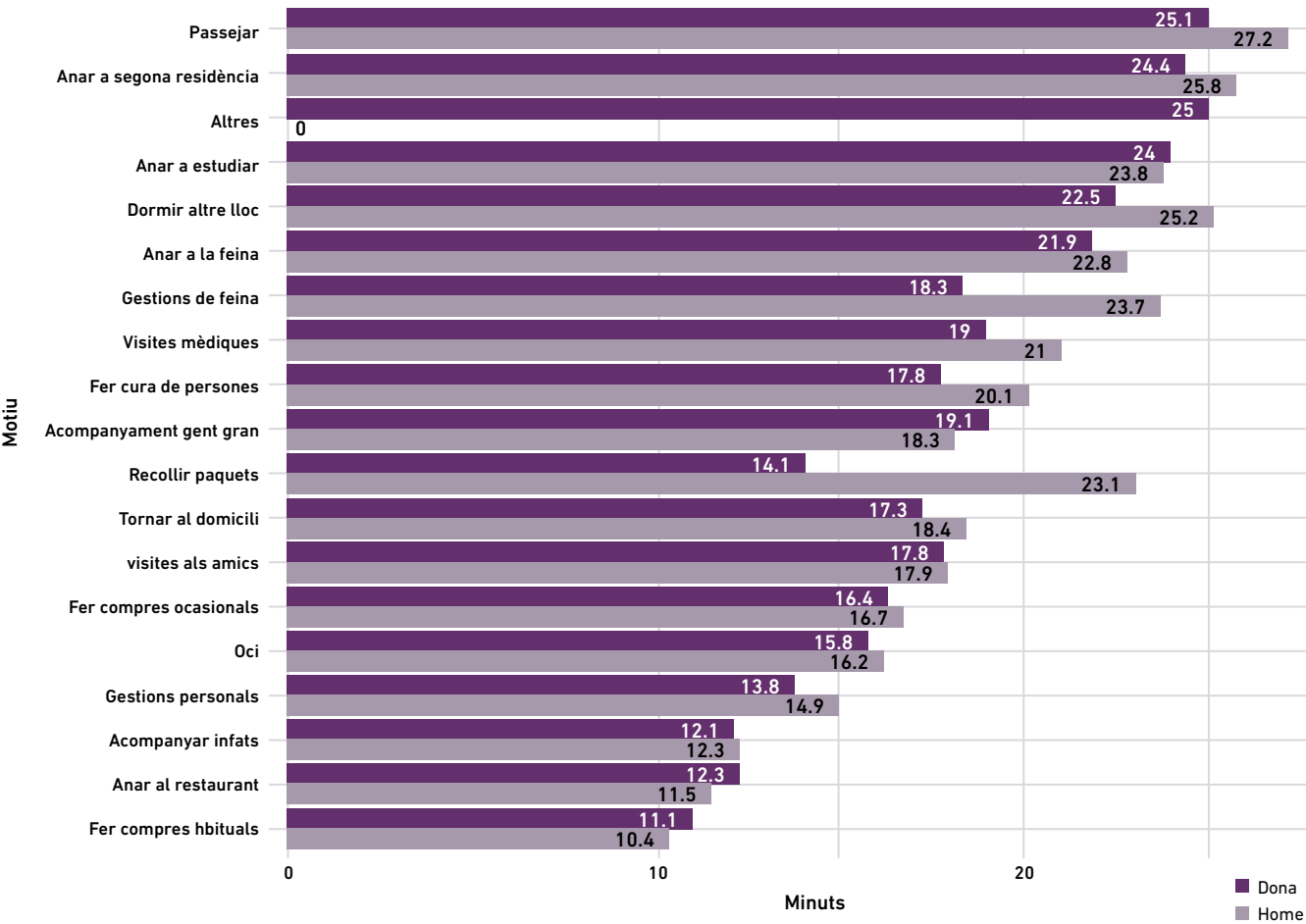
Gràfic 6
Densitat de la distribució del temps de cada desplaçament realitzat per homes (en minuts)

Font: Elaboració pròpia a partir de l'EMEF.

Les dones utilitzen més el transport públic i la mobilitat activa que els homes

Gràfic 7
Temps mitjà de desplaçament per cada motiu i gènere (en minuts)

Font: Elaboració pròpia a partir de l'EMEF.

Els homes utilitzen el transport privat motoritzat en un 41% dels desplaçaments, mentre que les dones l'utilitzen en un 28%

és dèbil, aquesta associació es fa més evident quan es considera que els desplaçaments relacionats amb tasques de cures i de la llar tenen un temps de desplaçament més baix.

Les dones, i en especial les de territoris amb millor xarxa de transport públic, són les qui menys utilitzen l'automòbil o les motocicletes

Un altre component que té un element diferencial és el repartiment modal, o en quin tipus de vehicle es realitzen aquests desplaçaments. Les dones utilitzen més el transport públic i la mobilitat activa que els homes,¹⁷ que forma part d'aquesta mobilitat més seqüencial¹⁸ i de desplaçaments més curts que fan les dones.¹⁹

Segons l'Enquesta de Mobilitat en dia Feiner del 2022, els homes utilitzen

el transport privat motoritzat en un 41% dels desplaçaments, mentre que les dones l'utilitzen en un 28%. Aquest factor diferencial s'ha detectat al llarg dels diversos estudis²⁰ i enquestes de tot tipus realitzades en els darrers 20 anys.²¹

Però, si intentem modelitzar l'ús del vehicle a motor privat només amb el gènere, la significança estadística és molt petita,²² i és evident que requereix altres variables. En aquest cas, el millor model²³ és el que combina tres variables: el territori metropolità on viu, la situació d'activitat laboral, a més del gènere. Al gràfic 8 es pot veure una representació de les probabilitats d'utilitzar el transport motoritzat associades a aquestes variables.

Viure a la ciutat de Barcelona o a la primera corona de l'àrea metropoli-

tana és un factor que permet predir un baix nivell d'ús del transport privat a motor, especialment en el cas de les dones. Ser estudiant és un altre factor que també redueix l'ús del vehicle privat a motor, amb una relació lleugerament inferior per a les dones. Viure a fora de la primera corona és un factor que incrementa clarament l'ús del vehicle privat. Els homes jubilats de fora de la primera corona són usuaris intensius del vehicle privat, però no tant les dones jubilades, i és el grup d'activitat en què més diferència de gènere trobem. I clarament tenir feina incrementa molt la probabilitat de ser usuari habitual de vehicle privat fora de la primera corona, tant per a homes com per a dones. També trobem poca diferència entre l'ús del vehicle motoritzat entre homes i dones en situació d'atur fora de la primera corona.

On el factor gènere és més marcat és entre les dones urbanes —que viuen a la ciutat de Barcelona o a la seva primera corona— i entre els homes urbans, i entre les dones jubilades i els homes jubilats. Per un costat, segons les dades de la gràfic 8, la disponibilitat d'opcions de

17 HARUMAIN (et al.), «Assessing elements of walkability in women's mobility»,

18 COL-LECTIU PUNT 6, *Guia per la integració de la perspectiva de gènere als plans de mobilitat urbana sostenible – PMUS*.

19 CASANOVA (et al.), *Mobilitat quotidiana des d'una perspectiva feminista, una aproximació qualitativa i participativa a la ciutat de València*.

20 MIRALLES-GUASCH, «Dones, mobilitat, temps i ciutats».

21 MONTERO (et al.), «Analysing gender equality in Barcelona through (spatiotemporal) segmentation».

22 Un model simple de grau d'ús del vehicle privat referenciat al gènere té una Pseudo-R² de 0,021. Una xifra que indica que el model no és acceptable i que requereix més variables.

23 Aquest model té una Pseudo-R² de 0,191. Un model molt acceptable.

Ser estudiant és un altre factor que també redueix l'ús del vehicle privat a motor, amb una relació lleugerament inferior per a les dones

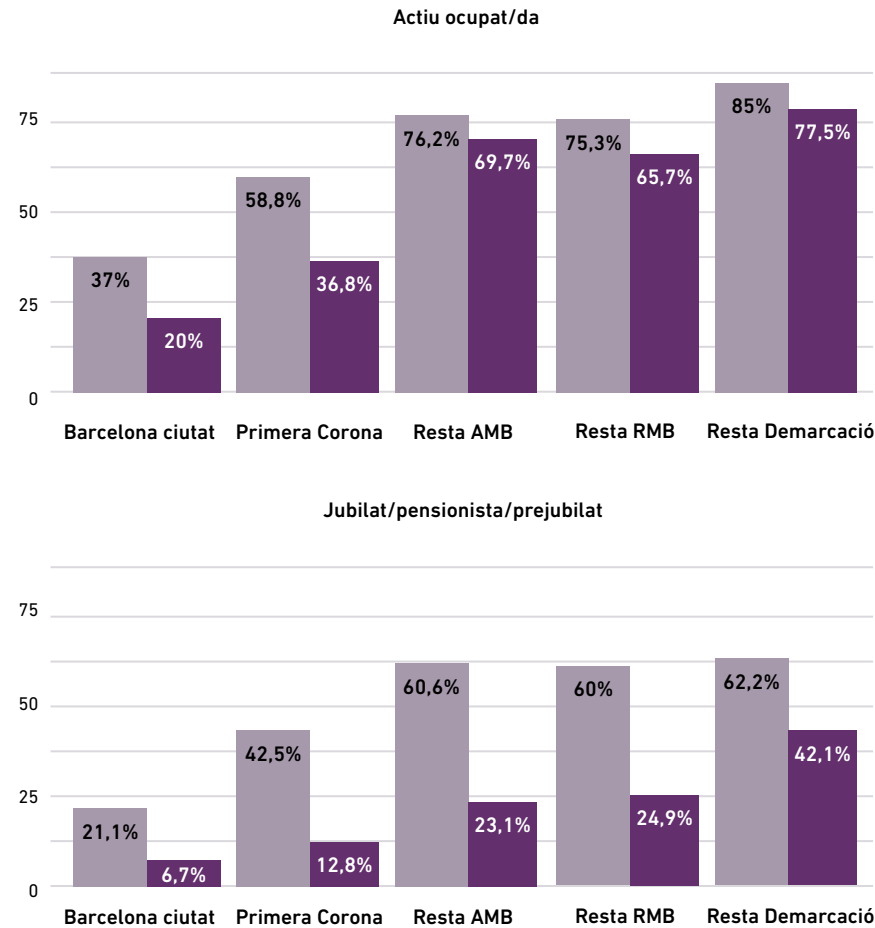
mobilitat sostenible fa que les dones l'utilitzin de forma més intensiva que els homes, i, per l'altre, les dones jubilades sistemàticament utilitzen molt més modes sostenibles que els homes.

Es ratifica la premissa original, però no per a totes les dones. Aquesta mobilitat amb més pes de modes sostenibles respecte dels homes la realitzen les dones urbanes amb accés a bon transport públic i les dones jubilades. La hipòtesi és real, però hi ha dones, com per exemple les dones que treballen i que viuen fora de la primera corona, en què aquesta diferència no és tan marcada.

Conclusions: Els patrons de mobilitat encara reflecteixen els rols tradicionals de gènere

El gènere per si sol no ens dona una associació estadísticament rellevant amb els patrons de mobilitat, però quan es combina amb altres variables sociodemogràfiques com l'edat o tenir o no infants a la llar, aquesta relació adquireix un valor significatiu estadísticament parlant.

Gràfic 8 Probabilitat de ser usuari habitual de vehicle privat motoritzat en els desplaçaments per gènere, territori i activitat laboral

Encara queda molt recorregut per a arribar a una societat més equitativa en el repartiment de tasques de cura i de la llar, i això queda reflectit en els patrons de mobilitat

Existeix una mobilitat segregada per gènere: les dones que conviuen amb infants tenen més desplaçaments relacionats amb atendre aquests infants, les dones realitzen més desplaçaments que els homes del seu mateix grup d'edat per a realitzar compres habituals. També són les dones de més de 45 anys les que fan el gruix de desplaçaments associats a fer cures de persones. Per altra banda, també es perfila que aquestes són les dones amb els desplaçaments de més curta durada i seqüencials, en poder estimar el temps mitjà de cada tipus de desplaçament. És també entre les dones urbanes i les dones jubilades en què es donen més diferències d'ús de modes sostenibles de mobilitat respecte dels homes.

La mobilitat reflecteix una realitat: les dones amb infants a càrrec i les dones menys joves, més grans de 30 anys, realitzen una doble jornada laboral. Durant aquesta jornada realitzen una mobilitat molt semblant a la dels homes per anar a la feina i fer gestions personals i alhora realitzen més desplaçaments associats a tasques de la llar i cura de persones que els homes. A més, aquests des-

Font: Elaboració pròpia a partir de l'EMEF.

Tenim com a societat un gran repte: aconseguir un repartiment més equitatiu de les tasques de cura i de la llar

plaçaments són de més curta durada i amb més variabilitat de motius, fet que demostra que realitzen més aquesta mobilitat seqüencial i menys de «casa a la feina».

En definitiva, això evidencia que encara queda molt recorregut per arribar a una societat més equitativa en el repartiment de les tasques de cura i de la llar. Aquesta desigualtat de gènere es penalitza doblement en la mobilitat. Per un costat, les dones realitzen més desplaçaments associats a aquestes tasques. Per l'altre, la mobilitat ha sigut pensada per homes en la mobilitat de «casa a la feina», en vehicle privat a motor, pensada per a desplaçaments d'origen i destí de més llarga distància i menys seqüencial que la realitzada per les dones.

Tenim com a societat un gran repte: aconseguir un repartiment més equitatiu de les tasques de cura i de la llar i, al mateix temps, repensar la mobilitat per a deixar de penalitzar les dones en els seus desplaçaments diaris.

Cal repensar la mobilitat de manera que deixi de ser tan centrada en la

mobilitat masculina clàssica —de la feina a la llar i de la llar a la feina, feta en vehicle privat— que en especial perjudica les dones amb infants, les dones més grans i les dones que viuen fora de la primera corona metropolitana sense una bona xarxa de transport públic.

Millorar l'accés al transport públic, en especial fora de la primera corona metropolitana de Barcelona, i facilitar la mobilitat activa —millorant la seguretat, el confort i continuïtat de voreres i carrils bici i pacificant el trànsit— són polítiques de mobilitat que ens allunyen de la visió androcèntrica, i tindrà un efecte positiu entre les dones. Una visió feminista i republicana de la mobilitat ha de sortir del model clàssic centrat en un únic tipus d'usuari: home, que té una feina i que es desplaça en vehicle privat. Si no, seguirem exclouint i dificultant la mobilitat de moltes dones; i, a la llarga, de tothom. ■

■ Bibliografia

CASANOVA, Roser (et al.). *Mobilitat quotidiana des d'una perspectiva feminista, una aproximació qualitativa i participativa a la ciutat de València*. València: Càtedra d'habitatge i dret de la Ciutat, Universitat de València, 2023.

COL·LECTIU PUNT 6. *Guia per la integració de la perspectiva de gènere als plans de mobilitat urbana sostenible – PMUS*. Barcelona: Autoritat de Transport Metropolità de Barcelona, 2023.

ESCALANTE, Sara (et al.). *Movilidad cotidiana con perspectiva de género*. Buenos Aires: CAF – Banco de desarrollo de América Latina, 2023

HARUMAIN, Yas (et al.). «Assessing elements of walkability in women's mobility». A *JSAEM*, vol. 1, núm. 3, pàg. 208–215, 2021.

HEMMERT, Giselmair (et al.). «Log-likelihood-based Pseudo-R² in Logistic Regression: Deriving Sample-sensitive Benchmarks». A *Sociological Methods & Research*, vol. 47, núm. 3, pàg. 507–531, 2018.

LOUKAITOU-SIDERIS, Anastasia. «A gendered view of mobility and transport: next steps and future directions». A *Town Planning Review*, vol. 87, núm. 5, 2016.

MACEDO, Mariana (et al.). «Differences in the spatial landscape of urban mobility: Gender and socioeconomic perspectives». A *PLoS ONE*, vol. 17, núm. 3, 2022.

MIRALLES-GUASCH, Carme. «Dones, mobilitat, temps i ciutats». A *Quaderns de l'Institut*, núm. 14: Institut Català de les Dones, Generalitat de Catalunya, 2010.

MONTERO, Lidia (et al.). «Applying data analytics to analyze activity sequences for an assessment of fragmentation in daily travel patterns: A case study in the metropolitan region of Barcelona». A *Sustainability*, vol. 15, 2023.

MONTERO, Lidia (et al.). «Analysing gender equality in Barcelona through (spatiotemporal) segmentation». A *SSRN Electronic Journal*, 2022.

full de càlcul

El preu de la precarietat: treballar per seguir sent pobre

vista prèvia >

La legitimació de l'actual sistema econòmic es basa en la suposició que, si treballes, pots viure amb un mínim de benestar, seguretat i dignitat. La realitat, però, és molt lluny d'aquest mantra. L'actual mercat laboral, i el sistema econòmic en el seu conjunt, provoca que milers de persones que treballen no puguin cobrir les seves necessitats bàsiques per viure amb dignitat. La precarietat laboral, els salaris baixos i tenir o no tenir família o ser mare sola són els condicionants que condemnen a un gran gruix de persones treballadores a viure en la pobresa.

Manuel Alvariño

Polítleg a l'Institut Universitari Europeu i membre d'Espai 08

www.manuelalvarino.com

Olympia Arango

Economista del comportament especialitzada en anàlisi de gènere i membre d'Espai 08

olympia.arango@gmail.com

El terme pobresa, a l'imaginari col·lectiu, s'associa a atur, sensellarisme, males condicions de salut o higiene i l'ostracisme social.¹

Seguint aquesta lògica, les persones pobres serien aquelles sense accés a un treball que els permeti escapar d'una situació vulnerable. En conseqüència, aquest fet porta a pensar, ingènuament, que l'accés a l'ocupació és la solució a la pobresa, i, per tant, tot aquell individu que treballi no pot ser pobre. No obstant això, la precarietat i els baixos salaris han fet que moltes persones treballadores continuïn vivint en condicions de pobresa, demostrant que un sou no sempre és sinònim de seguretat econòmica.

Existeixen tota una sèrie d'iniciatives dutes a terme per institucions acadèmiques i organismes públics que estudien aquella part de la població que forma part de la categoria «pobra» o en risc de formar part d'aquest grup, tot i disposar d'una feina i uns ingressos. Per exemple, el projecte europeu «Working yet poor»,

finançat pels fons d'Horitzó 2020 de la UE, ha desenvolupat investigacions acadèmiques que generen propostes de polítiques públiques amb l'objectiu de millorar la situació de les persones treballadores pobres.²

La pobresa no afecta només les persones desocupades, sinó que es tracta d'una situació en la qual un individu no pot accedir a un mínim de béns i serveis per garantir una seguretat material en el seu context social. Considerar una definició de pobresa allunyada de prejudicis ajuda a veure-la com un problema comú que s'estén a la vida quotidiana. Tot i això, aquesta definició més inclusiva no és encara àmpliament acceptada, ja que sovint persisteixen idees preconcebudes sobre qui pot considerar-se pobre.

Ser incapaç d'imaginar l'existència d'una persona ocupada que a la vegada és pobra és símptoma de la lògica de mercat imperant. Si creiem en la meritocràcia i en la possibilitat d'ascens social és molt difícil arribar a pensar que una persona que té feina viu privada de condicions de

vida bàsiques, precisament per les seves condicions professionals.

L'objectiu d'aquest article és estudiar el fenomen de la pobresa laboral i comprendre les seves causes. Si anem a les dades, les taxes de pobresa a Catalunya en els darrers anys estan situades entre l'11 i el 12%. Aquest fenomen afecta lleugerament més als homes, a causa de la seva major presència en sectors com l'agricultura i la construcció, però en els darrers anys ha disminuït. Paral·lelament, entre les dones, la taxa ha augmentat, i finalment, ambdues xifres han acabat convergint a un 10,5% el 2023.³

Aquest article explora la realitat de les persones treballadores pobres. Primer, introdueix el concepte i, a continuació, analitza algunes de les causes d'aquest fenomen: precarietat, salaris i composició de la llar. Finalment, exposa una conclusió per tal d'identificar els punts claus i les diferents respostes que els agents econòmics i socials poden donar.

1 SUNSAY, «The poor are perceived to be dirty and a disease risk».

2 RATTI, «Working, yet poor».

3 IDESCAT, «Indicadors condicions de vida, risc de pobresa».

Si el llindar de la pobresa es calculés a escala de cada comunitat autònoma, territoris com el País Basc, Navarra o Catalunya tindrien taxes de pobresa laboral més altes

Conceptualització de l'entorn de pobresa i el mercat laboral

El concepte de «persona treballadora pobre» fa referència a aquell tipus d'individu que, tot i tenir una ocupació remunerada, no aconsegueix un nivell d'ingressos suficient per garantir una vida digna per a si mateix i la seva llar. En termes estadístics, una persona es considera que està «en risc de pobresa o d'exclusió social» (AROPE) si viu en una llar amb ingressos per sota del 60% de la mediana dels ingressos del seu estat.⁴ El càlcul de la pobresa sobre la base de la llar pressuposa el repartiment intrafamiliar dels recursos, situa les unitats de convivència com a perceptores d'uns ingressos comuns.

La xifra es calcula de manera harmonitzada per cadascun dels estats que formen part de la UE. Per tant, a Catalunya s'aplica la mediana salarial de l'Estat espanyol. Utilitzar el mateix llindar de pobresa per tot l'Estat no permet apreciar les grans

diferències en salaris i el cost de la vida que existeixen entre territoris. És a dir, en utilitzar la mediana espanyola i no la mediana de cada territori dins l'Estat, la taxa de pobresa en entorns amb salaris més alts és artificialment més baixa, encara que els preus siguin més alts. En conseqüència, Catalunya presenta una taxa de pobresa laboral del 7,7%, la tercera més baixa de l'Estat, només superada pel País Basc i Navarra, i significativament inferior a la mitjana espanyola del 13,7%. Les taxes més altes es registren a les Castelles, Andalusia i Extremadura. Si el llindar de la pobresa es calculés a escala de cada comunitat autònoma, territoris com el País Basc, Navarra i Catalunya tindrien taxes de pobresa laboral més altes.

El salari mitjà a l'Estat espanyol ha experimentat grans canvis aquests últims quinze anys. Entre el 2009 i el 2016 se'n va evidenciar una caiguda pronunciada, motivada per la crisi econòmica i l'estratègia de devaluació interna promoguda pel govern espanyol i la Comissió Europea.⁵ A partir del 2019 va anar de-

senvolupant un creixement moderat fins arribar aquell mateix any a un total de 1.685 euros i seguir una trajectòria de creixement fins al 2023, situant-lo en els 1.935 euros, fet que també ha anat elevat el llindar de pobresa: per a una persona sola, ha passat de 1.011 € el 2019 a 1.161 € el 2023.⁶

La taxa de pobresa no es calcula a escala individual, sinó per a tota la llar. Concretament, el pes de la unitat de consum per a una persona adulta és 1, per a una segona persona adulta és de 0,5 i el de cada menor a càrrec —de catorze anys o menys— és de 0,3. Per tant, el llindar de pobresa d'una família formada per dos adults i dos fills seria de 2.483 euros mensuals el 2023,⁷ en comparació als 1.741 euros mensuals que indiquen el llindar de dues persones adultes.

Exposar aquestes dades i les variacions dels càlculs del llindar de la

a wage-led economy: The case of Spain».

6 INE, «Decil de salarios del empleo principal. Encuesta de Población Activa (EPA)».

7 INE, «Concepto seleccionado: Escalas de equivalencia».

4 EUROPEAN POVERTY NETWORK, «El estado de la pobreza seguimiento del indicador de pobreza y exclusión social en España 2008-2018».

5 ÁLVAREZ; UXÓ; FEBRERO, «Internal devaluation in

Els treballs temporals generen inestabilitat laboral en el moment en el qual la persona no està en posició de negociació o millora de les seves condicions laborals

pobresa deixa entreveure dues condicions rellevants a l'hora de comprendre el fenomen de les persones treballadores pobres: les condicions de treball i la composició de la llar. Pel que fa al treball, és rellevant tant el salari com el temps dedicat al treball, que es veu reduït i limitat en el cas dels contractes temporals o parcials. Pel que fa a la llar, l'augment de persones dins de la unitat de convivència sense un creixement

en concordança amb els ingressos pot agreujar el risc de pobresa de la unitat familiar.

Causa 1: La precarietat laboral

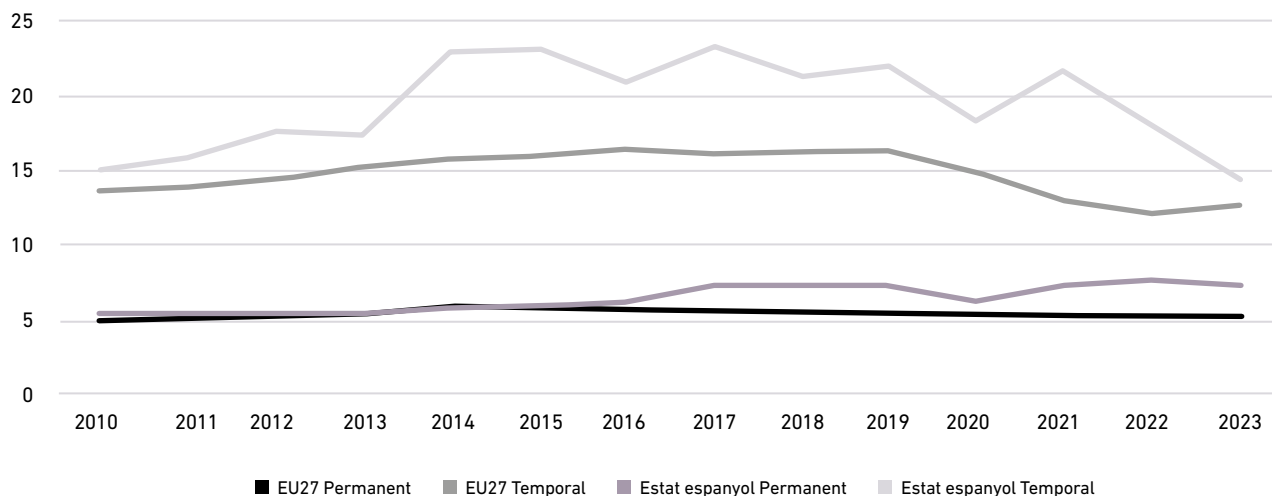
Tal com s'ha mencionat a l'inici de l'article, les condicions laborals precàries fan que moltes persones siguin pobres tot i treballar. Un exemple clar són les feines temporals i aquelles a

temps parcial, ja que suposen menys hores de treball i, per tant, d'ingressos. Un altre cas són els contractes temporals que, en generar ingressos intermitents al llarg de l'any, poden augmentar el risc que la persona treballadora formi part de la categoria de «treballador pobre».

Els treballs temporals generen inestabilitat laboral en el moment en el qual la persona no està en

Gràfic 1

Pobresa per tipus de contracte (permanent o temporal), 2010-2023 (%)

Font: Eurostat.

Els contractes temporals s'utilitzen per a evitar els costos dels contractes indefinits per als empresaris, encara que proporcionin més estabilitat a mitjà i llarg termini al treballador

posició de negociació o de millora de les seves condicions laborals. El model neoclàssic de l'economia justifica l'existència dels contractes temporals, ja que poden incentivar la mobilitat laboral —assumint l'assignació eficient dels recursos— o perquè poden estar condicionats a feines estacionals concretes —per exemple, el turisme. Aquest argument pot explicar la necessitat de crear contractes temporals en sectors i situacions concretes. El problema es produeix quan els contractes temporals s'utilitzen per a evitar els costos dels contractes indefinits per als empresaris, encara que proporcionin més estabilitat a mitjà i llarg termini al treballador i, a més, tinguin un efecte positiu en la productivitat.⁸

Els contractes laborals temporals impacten en la persona treballadora, la fan transitar entre les categories d'ocupació i desocupació de manera freqüent. Això genera una dificultat per mantenir una estabilitat financera i d'ingressos, i en conseqüència augmenta el risc de

pobresa laboral d'aquest individu.^{9,10}

Per il·lustrar aquest exemple es poden utilitzar les dades de l'INE que s'observen en el gràfic 1. Compara la quantitat d'individus que s'aglutinen sota la categoria de «pobresa laboral», segons el tipus de contracte del qual disposin. Aquest gràfic mostra els individus que tenen un contracte temporal o permanent a l'Estat espanyol i la mateixa distinció per a la mitjana dels 27 estats de la UE des del 2010 fins al 2023. La taxa de pobresa laboral és més alta per als individus amb contracte temporal, especialment en el cas espanyol. En canvi, les persones que disposen d'un contracte indefinit presenten una taxa de pobresa significativament menor. En el 2023, les persones amb contractes temporals continuen presentant una taxa de pobresa laboral del 14,3%, el doble que aquelles amb contractes permanents, i superior al 12,6% europeu.

Al 2021 s'instaura una nova mesura en el mercat laboral espanyol per tal de limitar la contractació temporal, mitjançant la prioritització del contracte indefinit. Des de la seva aplicació, la temporalitat laboral a l'Estat ha disminuït i, addicionalment, també el risc de pobresa entre els contractes temporals, que s'aproxima a la mitjana europea.¹¹

Si prenem les dades de taxa de pobresa segons el tipus de jornada i separem el cas espanyol de l'europeu, trobem el patró següent: el grup de treballadors a temps parcial a l'Estat tenen una taxa de pobresa més alta que els treballadors a temps parcial a Europa, i molt més alta que els treballadors a temps complet en ambdós casos. Els contractes a temps parcial, per la seva pròpia naturalesa, proporcionen uns ingressos menors que els contractes a temps complet. La diferència entre els dos tipus de contracte pot ser tan alta que dispari, com és en aquest cas, el risc de pobresa laboral dels

8 ORTEGA; MARCHANTE, «Temporary contracts and labour productivity in Spain: a sectoral analysis».

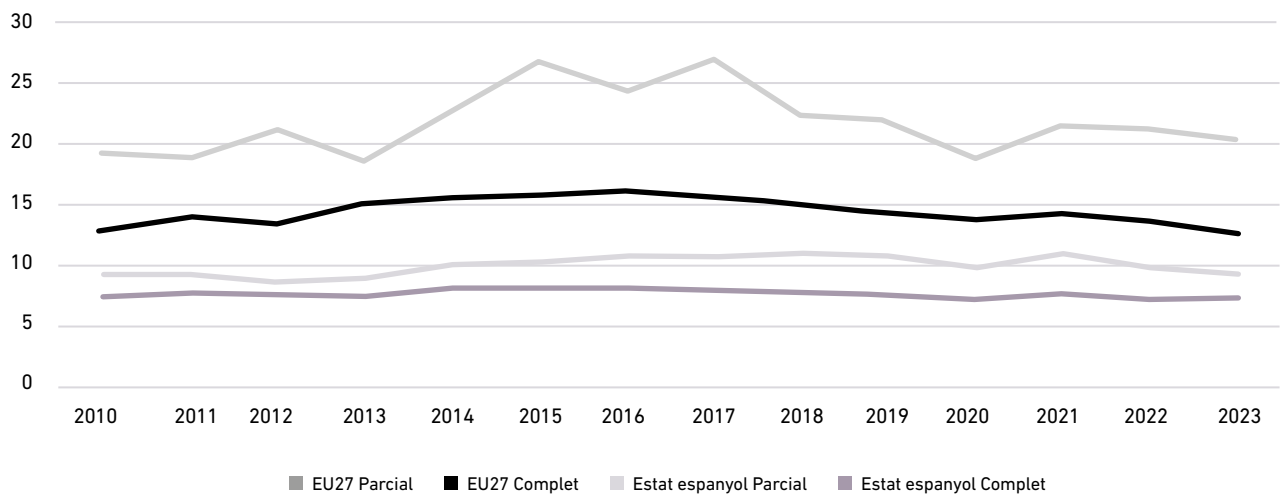
9 CTESG, «El risc de pobresa relacionat amb el mercat de treball».

10 CCOO, «El risc de pobresa relacionat amb el mercat de treball».

11 MINISTERIO DE TRABAJO Y ECONOMÍA SOCIAL, «Impacto de la última reforma laboral durante el primer año en vigor».

La taxa de pobresa laboral és més alta per als individus amb contracte temporal, especialment en el cas espanyol

Gràfic 2
Pobresa per tipus de jornada (parcial o completa), 2010-2023 (%)

Font: Eurostat.

treballadors.¹² El gràfic 2 indica com la taxa de pobresa espanyola dels treballadors a temps parcial supera el 25% entre el 2014 i el 2017, en canvi, la dels treballadors a temps complet amb prou feines superava el 10%. Al 2023 la xifra descendeix fins

12 FUNDACIÓN LA CAIXA, «Moving in and out of in-work poverty in Spain».

a un 20,5%, que supera la mitjana europea del 12,6%.

La gravetat de la situació es deu no només al fet que el treball a temps parcial comporta guanyar proporcionalment menys, sinó també perquè, en el nostre context, el treball a temps parcial es concentra en ocupacions amb salaris baixos i condicions labo-

rals durs. A diferència d'Europa, no abunden els treballs a temps parcial de qualitat, sinó que són majoritàriament una eina dels empresaris per a ajustar el temps de treball a les necessitats de la demanda.¹³ Això explica

13 MAESTRIPIERI; LEÓN, «So close, so far? Part-time employment and its effects on gender equality in Italy and Spain».

Durant la crisi econòmica del 2008, els ingressos de les persones més riques van augmentar significativament, cosa que va generar un fort creixement de la desigualtat

que, mentre que a l'Estat espanyol només un 13,1% dels treballadors ocupen treballs a temps parcial, en comparació amb el 17,8% de la UE, gairebé la meitat d'aquestes situacions són involuntàries —49,3%—, molt per sobre del 19,4% europeu, on més persones ocupen el treball a temps parcial per decisió pròpia o per compaginar-ho amb les seves responsabilitats familiars.

Cal destacar que la parcialitat i la temporalitat en el cas espanyol i europeu són fenòmens molt feminitzats. Els contractes temporals per als homes representen un 12,5% del total, en canvi, per a les dones, un 17,4%. En referència a la parcialitat, entre els homes es situa en un 7,7% d'aquests contractes i entre les dones en un 25,5%. Per l'impacte que té la socialització de gènere, les preferències de les dones moltes vegades estan condicionades a limitar les seves decisions professionals d'acord a assumir rols de cura o responsabilitat en la llar, fent així que acceptin contractes parcials o temporals. Tot i aquest fet genèric, en el cas espanyol, la feminització de la precarietat s'explica per processos de segregació laboral i pràctiques de contractació

discriminatòries.¹⁴ Més de la meitat de les dones que treballen a jornada parcial ho fan de manera involuntària, ja que no han pogut trobar un treball a jornada completa. Les ocupacions feminitzades relacionades amb les cures i els serveis, entorns i sectors on solen contractar-se més dones, tenen condicions laborals més precàries, fet que es tradueix en una feminització de la precarietat.¹⁵

Causa 2: Salariis

Amb les dades exposades s'observa que la temporalitat i la parcialitat augmenten el risc de pobresa laboral. El fet que els contractes atípics siguin més nombrosos al mercat laboral nacional i estatal explica en part les greus taxes de pobresa a Catalunya i l'Estat. No obstant això, els gràfics 1 i 2 assenyalen que la taxa de pobresa entre contractes del mateix tipus és sempre més alta a l'Estat que no pas a Europa. Un fet

que pot explicar aquest fenomen són els salaris baixos.

Després de la crisi de 2008, l'Estat espanyol va implementar una estratègia de devaluació interna imposada per Europa i avalada pels governs estatals. Aquesta estratègia es va centrar a reduir els salaris amb l'objectiu de guanyar competitivitat internacional.¹⁶ Es va aconseguir mitjançant congelacions salarials i atacs a la negociació col·lectiva;¹⁷ flexibilitzant la contractació, l'acomiadament i les relacions laborals. El gràfic 3 mostra com, entre 2010 i 2018, els salaris per conveni col·lectiu i els salaris mitjans van créixer per sota de la inflació, fet que va provocar una pèrdua de poder adquisitiu durant gairebé una dècada. Paral·lelament, durant la crisi econòmica del 2008, els ingressos de les persones més riques van augmentar significativament, cosa que va generar un fort creixement de la desigualtat.¹⁸

14 HUETE-MORALES; VARGAS-JIMÉNEZ, «Modelling part-time employment in Spain: do women opt for fewer hours or do they have no choice?».

15 RECIO; MORENO-COLOM; GODINO, «Out of sight: Dimensions of working time in gendered occupations».

16 ÁLVAREZ; UXÓ; FEBRERO, «Internal devaluation in a wage-led economy: The case of Spain».

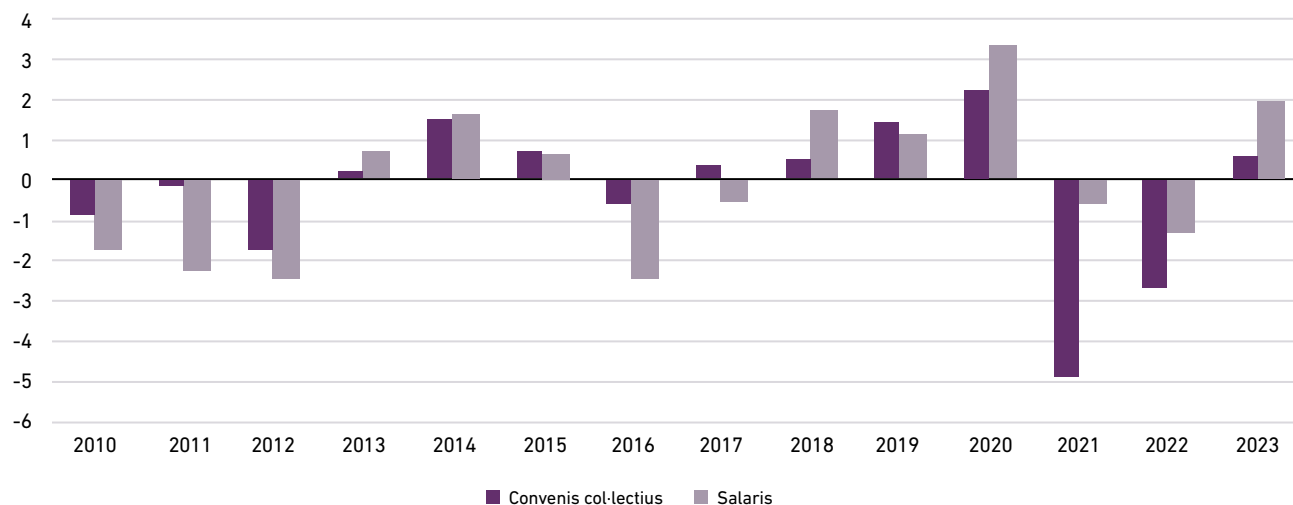
17 PÉREZ INFANTE, «Las reformas laborales en la crisis económica: su impacto económico».

18 FUNDACIÓN LA CAIXA, «Desigualdad y pacto social».

Des de l'esclat de la guerra d'Ucraïna el 2022, la inflació ha esmicolat bona part del progrés assolit des de 2019 en l'augment dels salaris reals

Gràfic 3

Evolució real dels salaris

Font: Ministeri de Treball i INE.

Des de 2019, s'han desenvolupat canvis rellevants amb mesures com la reforma laboral de 2021 i sobretot l'augment del salari mínim, que s'ha revelat com una eina crucial per reduir la desigualtat i la pobresa laboral. Amb increments importants, el salari mínim ha arribat el 2024 al 60% del salari mitjà segons l'INE.¹⁹

Aquest fet assegura, en teoria, que qualsevol persona que visqui sola, treballi a jornada completa i tingui un contracte permanent no sigui considerada treballadora pobre.

Tot i aquests avenços, els efectes són limitats. Des de l'esclat de la guerra d'Ucraïna al 2022, la inflació ha esmicolat bona part del progrés assolit des de 2019 en l'augment dels salaris reals. Aquest fet es pot veure al gràfic

3, que mostra l'evolució dels salaris reals, és a dir, tenint en compte la inflació (IPC). En el gràfic, el punt 0 indica que el salari manté el seu poder adquisitiu amb comparació a l'any anterior, mentre que les xifres negatives reflecteixen una pèrdua de valor real del salari a causa de la inflació, i les positives, un guany de poder adquisitiu. En conseqüència, el problema estructural de l'escassa capacitat adquisitiva de les rendes més baixes persisteix. Els

19 INE, «Encuesta de estructura salarial».

Al 2023, el 14% de les llars amb dos progenitors i amb fills viuen en situació de pobresa, comparat amb només el 7% de les llars sense fills

incrementos salarials no han aconseguit compensar l'encariment generalitzat del cost de la vida, que perpetua la vulnerabilitat econòmica de moltes persones treballadores.

Un problema paral·lel de gran importància en relació amb els salaris és l'augment desproporcionat del cost de l'habitatge, que ha superat de llarg el creixement salarial. Entre el 2022 i el 2024, el cost mitjà del lloguer per metre quadrat a Barcelona ha passat de 18,3 euros a 23,1, un increment del 26,2%, segons dades d'Idealista.²⁰ Aquesta pujada afecta especialment les llars amb ingressos més baixos: segons un informe de Càritas,²¹ les famílies del primer quintil de renda destinen fins al 42% dels seus ingressos a despeses relacionades amb l'habitatge, quasi el doble que el quintil més ric —27%—. Aquest desequilibri entre el creixement dels salaris i l'augment del cost de la vida, especialment de l'habitatge, agreuja la vulnerabilitat econòmica i dificulta encara més la sortida de la pobresa laboral per a moltes famílies.

Causa 3: Composició de la llar

Un altre factor clau en la pobresa laboral és la composició de la llar. A ingressos constants, el risc de pobresa augmenta quan les persones que treballen viuen amb famílies més nombroses, ja que s'han de repartir els recursos entre més persones. És per això que arran del món existeixen transferències i prestacions socials per a les famílies. No obstant això, aquest tipus d'ajudes no es donen a Catalunya. A l'Estat espanyol, les polítiques familiars s'han enfocat en la conciliació i l'ocupació femenina. En canvi, els estats europeus veïns han tractat d'equilibrar aquest objectiu amb solucions per a la pobresa i els costos familiars.²² Segons dades de l'OCDE,²³ només un 5% de les famílies a l'Estat reben transferències públiques per tenir fills, molt lluny de la mitjana del 80% a l'OCDE i pràcticament el 100% en molts territoris europeus.

El resultat d'aquest fet és que formar una família augmenta el risc de pobresa, ja que les despeses dins de la llar creixen però els ingressos no. Aquest és un dels motius que explica com el territori espanyol té una de les taxes de pobresa infantil més elevades de la UE.

El gràfic 4 mostra com les taxes de pobresa laboral són molt més elevades per a llars amb criatures que sense i, especialment, també són més altes a l'Estat que a la resta de la UE. Es tracta d'una situació que s'ha mantingut força estable durant els darrers anys. Per exemple, al 2023, el 14% de les llars amb dos progenitors i amb fills viuen en situació de pobresa, comparat amb només el 7% de les llars sense fills. Es tracta d'un greu problema social que vulnera els drets de les criatures a créixer tenint accés als serveis i béns mínims, fet que té i tindrà importants conseqüències en el seu desenvolupament vital.

Aquest problema no se centra únicament en tenir una família o no, sinó en la seva composició. S'estima que a l'Estat hi ha unes 1.750.000 famílies amb només una persona adulta a

20 IDEALISTA, «Evolución del precio de la vivienda de alquiler en Barcelona».

21 CÁRITAS, «Ingresos y gastos: Una ecuación que condiciona nuestra calidad de vida».

22 ALVARINO, «Partisan politics and feedback effects: Comparing defamilialization by center-right parties across six familistic countries».

23 OECD, «Evolving family models in Spain: A new national framework for Improved support and protection for families».

S'estima que a l'Estat hi ha unes 1.750.000 famílies amb només una persona adulta a càrrec, un 82% de les quals són dones

càrrec, un 82% de les quals són dones.²⁴ Aquest tipus de llars tenen una taxa de pobresa del 54%. Uns resultats i fets que reafirmen la importància de destinar ajudes específiques a aquelles llars que més ho necessitin. Les poques i escasses ajudes disponibles estan vinculades a

situacions generals de pobresa, com complements per l'Ingrés Mínim Vital, subsidis d'atur amb infants a càrrec o altres prestacions molt limitades. A més, barreres administratives greus limiten l'accés a aquestes ajudes per a moltes famílies.²⁵ Aquesta realitat evidencia una greu mancança de su-

port públic a les famílies, que agreuja la desigualtat i perpetua la vulnerabilitat econòmica de les llars amb fills.

Conclusió: compromisos a adquirir per part de les institucions

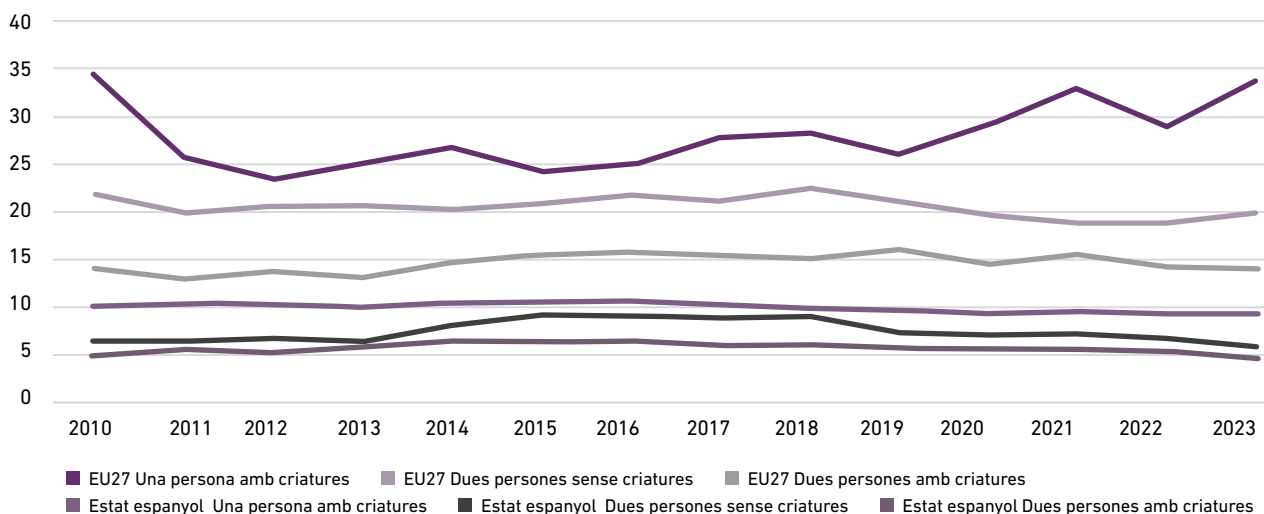
La pobresa laboral és un fenomen que posa de manifest les mancances de l'actual mercat laboral i les polítiques

24 SAVE THE CHILDREN, «Más de la mitad de los niños que viven con madres solas son pobres».

25 AIREF, «Segunda opinión sobre el Ingreso Mínimo Vital».

Gràfic 4

Pobresa per composició de la llar, 2010-2023 (%)

Font: Eurostat.

La pobresa laboral és un fenomen que posa de manifest les mancances de l'actual mercat laboral i les polítiques públiques

públiques. Actualment, el fet de tenir una feina, per si sol, no garanteix a un individu aconseguir els béns i serveis bàsics per desenvolupar una vida amb dignitat. Per tant, si treballar no és garantia de situar-se fora del llindar de la pobresa, cal posar el focus en les condicions laborals i els salaris, i en com aquest fet es relaciona amb la diversitat de models familiars. D'aquesta manera, identificar aquelles característiques que es relacionen amb la pobresa permet a les institucions anticipar-se i protegir a aquells individus que es poden trobar en una situació de risc.

Les dades presentades en aquest article i l'evidència acadèmica posen de manifest el problema greu que suposa la pobresa patida per part d'aquelles persones integrades en el mercat laboral. S'identifiquen tres situacions que poden potenciar-la: la precarietat laboral —que en aquest cas inclou la temporalitat contractual i la parcialitat—, els salaris baixos i la composició de la llar, és a dir tenir criatures, particularment a càrrec de mares soles. Les institucions públiques i agents socials haurien de donar resposta a aquest fenomen tenint en compte les tres dimensions principals.

En primer lloc, pel que fa a la precarietat laboral, tot i que la temporalitat ha disminuït significativament amb les darreres reformes, encara no es coneixen amb profunditat les conseqüències de la nova figura del contracte fix discontinu i de com ha afectat a les persones treballadores. És necessari dur a terme una recerca rigorosa i honesta per identificar els possibles problemes i les necessitats de les persones amb aquest tipus de contracte. Cal tenir en compte que el treball a temps parcial continua sent sinònim de salaris baixos i horaris imprevisibles, factors que contribueixen a la parcialitat involuntària, un problema persistent en el mercat laboral estatal. Cal promoure canvis legislatius que augmentin el poder de negociació dels treballadors i treballadores amb contractes a temps parcial. És fonamental reforçar les inspeccions laborals per detectar i sancionar amb contundència les pràctiques discriminatòries i abusives, que sovint es mantenen malgrat les lleis i reformes vigents.

En segon lloc, per combatre la persistència de salaris baixos i la pèrdua de poder adquisitiu davant de la inflació, cal reforçar la negociació col·lectiva des del govern de l'Estat. És crucial

promoure des de les administracions públiques mecanismes que assegurin increments salarials alineats amb l'augment del cost de la vida, com les clàusules de salvaguarda salarial, que han desaparegut en la majoria dels convenis. Moltes veus, com per exemple el Banco de España, van proclamar que això causaria espirals inflacionistes,²⁶ però la recerca mostra que la inflació dels darrers anys ha estat causada per l'augment del preu de l'energia, mentre que els salaris no consten entre els causants principals.²⁷

I, en tercer lloc, per reduir la pobresa en les famílies és essencial establir transferències públiques eficients i inclusives. Una mesura especialment efectiva seria la implementació d'una transferència econòmica universal i automàtica per fill. Aquesta ajuda eliminaria la necessitat que les famílies haguessin de sol·licitar-la, i s'evitarien tràmits burocràtics i problemes d'accés com els que es donen amb l'Ingrés Mínim Vital. A més, garantiria

26 IZQUIERDO; SOLER, «Un primer análisis acerca del impacto de la inflación sobre la negociación colectiva en 2022».

27 ASCARI; BONAM; SMADU, «Global supply chain pressures, inflation, and implications for monetary policy».

Les famílies monoparentals encapçalades per una dona en moltes ocasions es troben en situació de pobresa econòmica

que totes les llars amb criatures rebessin aquest suport com a dret social inalienable. El caràcter universal fomentaria un suport social ampli a la mesura, que n'asseguraria la continuïtat més enllà dels canvis de govern. En un moment d'urgència per cobrir aquest forat del nostre estat de benestar, aquesta iniciativa és essencial per garantir la protecció i l'equitat per a totes les famílies amb fills. Cal tenir en compte que la universalitat de la transferència suposa no haver de fer front a un cost administratiu d'identificació de famílies en risc de vulnerabilitat. Si no es volen fer universals, per tal de dissenyar aquestes polítiques públiques és necessari tenir les eines científiques per identificar a qui es volen transmetre i també les eines legals per evitar que desapareguin amb canvis de govern.

A més, en aquest article s'ha destacat l'existència d'un biaix de gènere rellevant a l'hora de descriure el col·lectiu de persones treballadores en risc de pobresa o exclusió social. Les famílies monoparentals encapçalades per una dona en moltes ocasions es troben en situació de pobresa econòmica. Aquest fet s'explica des

de diferents òptiques pel mateix fenomen social: la socialització de gènere. Les dones, en tant que socialitzades com a tal, aprenen a cuidar i des de petites es reforça no només la creença essencialista de gènere que existeix alguna cosa anomenada «instint maternal», sinó també la importància que elles es facin càrrec de les persones dependents, en aquest cas d'infants. Tenir criatures amb només un sou a la llar és un gran predictor de pobresa laboral. A aquesta situació cal afegir que les dones, en moltes ocasions, tenen feines amb condicions més precàries, per una qüestió del tipus de feina per la qual les contracta l'empresariat. Per una banda, en haver de fer-se càrrec de les tasques de cures, un contracte a temps complet o una feina que exigeixi un horari poc flexible o poc conciliador és senzillament inassumible. Per altra banda, l'empresariat juga un paper rellevant en generar la segregació ocupacional que posa les dones en feines típicament femenines, com són aquelles de cures, habitualment amb salaris més baixos i pitjors condicions contractuals.

En conclusió, si tenir feina no garanteix sortir de la pobresa, cal replan-

tejar les bases del nostre sistema laboral i de benestar. No es tracta únicament de disposar d'un marc legal fort que faci que les persones treballadores rebin uns sous dignes, amb unes condicions laborals estables, sinó que des de les institucions es materialitzi aquest horitzó laboral mitjançant les eines necessàries. Aquest tipus d'iniciatives es poden materialitzar quan la tasca d'identificació del problema és rigorosa i completa, és a dir, quan des de les institucions es pot reconèixer aquells individus que es troben en situacions més desfavorides i, a la vegada, les ajudes públiques arriben de manera directa, fàcil i senzilla i a més n'incrementen el comportament o apropen aquells individus a l'escenari desitjat. Només amb un compromís col·lectiu ferm podrem construir una societat més justa, on treballar sigui realment sinònim de viure amb dignitat. ■

■ Bibliografia

AIREF. «Segunda opinión sobre el Ingreso Mínimo Vital» [en línea]. 2023 Disponible a: <www.airef.es>.

ASCARI, Guido; BONAM, Dennis; SMADU, Andra. «Global supply chain pressures, inflation, and implications for monetary policy». A *Journal of International Money and Finance*, núm. 142. 2024

ÁLVAREZ, Ignacio; UXÓ, Jorge; FEBRERO, Eladio. «Internal devaluation in a wage-led economy: The case of Spain». A *Cambridge Journal of Economics*, vol. 43, núm. 2, pàg. 335–360, 2019.

ALVARINO, Manuel. «Partisan politics and feedback effects: comparing defamilialization by center-right parties across six familistic countries.» A *Politics & Society*, 2024.

CÁRITAS, «Ingresos y gastos: Una ecuación que condiciona nuestra calidad de vida» [en línea]. A *Cáritas Española Editores*, 2023. Disponible a: <www.caritas.es>.

CCOO. «El risc de pobresa relacionat amb el mercat de treball» [en línea]. De març del 2023. Disponible a: <www.ccoo.cat>.

CTESC. «El risc de pobresa relacionat amb el mercat de treball» [en línea]. De març del 2012. Disponible a: <www.ctesc.gencat.cat>.

EUROPEAN POVERTY NETWORK. «El estado de la pobreza seguimiento del indicador de pobreza y exclusión social en España 2008-2018» [en línea]. D'octubre del 2019. Disponible a: <www.eapn.es>.

HUETE-MORALES, M. Dolores; VARGAS-JIMÉNEZ, Maravillas. «Modelling part-time employment in

Spain: Do women opt for fewer hours or do they have no choice?». A *Journal of Gender Studies*, vol. 27, núm. 7, pàg. 815–833, 2018.

IDEALISTA. «Evolución del precio de la vivienda de alquiler en Barcelona» [en línea]. Disponible a: <www.idealista.com>.

IDESCAT. «Indicadors condicions de vida, risc de pobresa» [en línea]. De febrer de 2024. Disponible a: <www.idealista.com>.

INE. «Concepto seleccionado: Escalas de equivalencia» [en línea]. Disponible a: <www.ine.es>.

INE. «Decil de salarios del empleo principal. Encuesta de Población Activa (EPA)» [en línea]. De 2023. Disponible a: <www.ine.es>.

INE. «Encuesta de estructura salarial 2022» [en línea]. De 23 de setembre de 2024. Disponible a: <www.ine.es>.

IZQUIERDO, Mario; SOLER, Isabel. «Un primer análisis acerca del impacto de la inflación sobre la negociación colectiva en 2022» [en línea]. A *Boletín económico*, 1r trimestre 2022. Disponible a: <www.bde.es>.

FUNDACIÓN LA CAIXA. «Desigualdad y pacto social» [en línea]. De maig del 2022. Disponible a: <www.elobservatoriosocial.fundacionlacaixa.org>.

MINISTERIO DE TRABAJO Y ECONOMÍA SOCIAL. «Impacto de la última reforma laboral durante el primer año en vigor» [en línea]. De març del 2023. Disponible a: <www.sepe.es>.

MAESTRIPIERI, Lara; LEÓN, Margarita. «So close,

so far? Part-time employment and its effects on gender equality in Italy and Spain». A *Dualization of Part-Time Work. The Development of Labour Market Insiders and Outsiders*, pàg. 55–85, 2019.

OECD. «Evolving Family Models in Spain: A New National Framework for Improved Support and Protection for Families» [en línea]. A *OECD Publishing*, de 3 febrer del 2022, Disponible a: <www.oecd.org>.

ORTEGA, Bienvenido; MARCHANTE, Andrés. «Temporary contracts and labour productivity in Spain: a sectoral analysis». A *Journal of Productivity Analysis*, núm. 34, pàg. 199–212. 2010.

PÉREZ INFANTE, José Ignacio. «Las reformas laborales en la crisis económica: su impacto económico». A *Ekonomiaz*, núm. 87, pàg. 247–273, 2015.

RECIO, Albert; MORENO-COLOM, Sara; GODINO, Alejandro. «Out of sight: Dimensions of working time in gendered occupations». A *Hard Work in New Jobs*. Palgrave Macmillan, pàg. 189–207, 2015.

SAVE THE CHILDREN. «Más de la mitad de los niños que viven con madres solas son pobres» [en línea]. Disponible a: <www.savethechildren.es>.

SUNSA, Ceyhun. «The poor are perceived to be dirty and a disease risk». A *Basic and Applied Social Psychology*, vol. 46, núm. 4, pàg. 231–238, 2024.

RATTI, Luca. «Working, yet poor» [en línea]. Disponible a: <www.workingyetpoor.eu>.

DONES I SEQUERA A LA CATALUNYA RURAL

UNA PERSPECTIVA FEMINISTA

ARIADNA ROMANS I TORRENT

EL TABÚ DE LA MENOPAUSA

UNA DISCRIMINACIÓ INVISIBILITZADA

CLARA SELVA OLID

TELETREBALL I GÈNERE

ANÀLISI A CATALUNYA DES D'UNA PERSPECTIVA FEMINISTA

SILVIA CARRILLO GÓMEZ
MURCIA DURAN BRUGADA

LA REFORMA DE LES PAU

ANÀLISI DES D'UNA PERSPECTIVA DE GÈNERE

ANDREU ARENAS
CATERINA CALSAMIGLIA

ESTUDIS FEMINISTES

www.irla.cat/publicacions

arxiu

50 anys del Congrés de Cultura Catalana: una referència ineludible de la Transició

[vista prèvia >](#)

Un dels grans èxits mobilitzadors del país va ser sens dubte el Congrés de Cultura Catalana (CCC). Potser l'Assemblea de Catalunya és qui ha retingut més rellevància en la memòria col·lectiva, però el CCC va aconseguir aplegar una gran energia popular per poder repensar el país després dels anys foscos del franquisme, amb la globalitat dels Països Catalans com a marc d'acció. En queda la referència, però cal reivindicar-ne el llegat.

Marta Rovira i Martínez

Sociòloga

@roviramartinez

El 1975 és l'any de la mort del dictador Francisco Franco, l'any de l'inici de la fi de la dictadura, l'any de l'inici de la Transició política a l'Estat espanyol. Podem dir que 50 anys després tot just es coneix una mica millor la naturalesa criminal, repressora i genocida cultural que va ser la dictadura franquista. De la manera com s'abordi la memòria de la dictadura franquista en depèn la manera com ens veurem avui. El relat històric és un teixit que es cus i es descús com el de Penélope. El relat històric de la Transició va ser cosit d'una manera que tapava la dictadura, que anul·lava la legitimitat de la República i que convertia en èxit allò que era produït de la relació de forces existents al final del franquisme.¹

El mateix relat de la Transició va esdevenir una forma de legitimació de les elits polítiques i dels seus acords, però això es va produir a canvi d'un gran oblit sobre el paper de la societat civil, i un gran oblit sobre la dictadura, endolcida per un suposat trànsit modèlic a la democràcia, que no va ser ni fàcil ni pacífic. De fet, podem suposar que el 50è aniversari

de la mort del dictador Francisco Franco serà motiu de disputa entre una esquerra institucional que ha estat històricament poc militant en la condemna de la dictadura i poc compromesa amb les polítiques democràtiques de reparació, i una dreta en ple procés de desacomplexament —si és que mai havia estat acomplexada— del record nostàlgic del feixisme que va representar aquesta dictadura.

Però als Països Catalans caldrà reivindicar una altra memòria, la que està en mans de la societat civil. Una memòria sobre la resistència a la dictadura, l'esforç d'una societat civil molt debilitada per fer sobreviure, malgrat tot, la llengua i la cultura —«salvar els mots» que en deia Salvador Espriu—, com també la història dels moviments socials. La mort de Franco va conduir a un canvi d'era impulsat pel context internacional i pel canvi social produït en llocs com Madrid, el País Basc i Catalunya. Per això, la Transició política va tenir a Catalunya unes característiques i unes conseqüències molt específiques, difícils de concebre sense aquesta societat civil que es movia en favor de la llengua i la cultura catalanes.

En aquest context, cal que destaquem el Congrés de Cultura Catalana (CCC), convocat abans de la mort de Franco i inspirat per iniciatives en marxa aleshores a favor de l'ensenyament del català. El CCC va esdevenir l'espai idoni per a un despertar col·lectiu després dels anys de foscor. La crida feta des del Col·legi d'Advocats de Barcelona el gener de 1975 per organitzar un congrés de defensa de la cultura catalana, va comportar la mobilització de milers de persones, de centenars d'entitats, ajuntaments i empreses per dibuixar el nou horitzó democràtic. El CCC va ser el catalitzador de moltes iniciatives que han incidit en la societat catalana fins avui.²

Tal com han explicat Pere Ysàs,³ en el seu final la dictadura franquista és un règim que ha perdut legitimitat. El canvi social que s'havia anat produint des dels anys 1960 anava conformant una societat «moderna» amb uns valors socioculturals que divergien clarament dels imposats

2 LLADONOSA; LLADONOSA, *Una nova cultura per al poble. El Congrés de Cultura Catalana i la modernització de la catalanitat (1975-1977)*.

3 YSÀS (ed.), *La transició a Catalunya i Espanya*.

1 ROVIRA, *La Transició franquista*.

Més que un gran esdeveniment, el CCC va comportar un conjunt d'esdeveniments i d'iniciatives

per la dictadura, la qual cosa feia difícil la continuïtat de la dictadura en els mateixos termes, més enllà del mateix dictador. Hem d'atribuir a aquest canvi social i de valors l'esclat immediat d'adhesions que va tenir la crida feta per la Junta del Col·legi d'Advocats. A partir d'aleshores, el CCC agafa una embranzida inesperada i grandiosa, malgrat les dificultats econòmiques i organitzatives per tirar-lo endavant.

El Congrés va tenir una participació multitudinària que és impossible de calcular. Malgrat que sabem que hi va haver 13.000 congressistes amb carnet —és a dir, que van pagar les 1.000 pessetes d'aportació al Congrés—, hi va haver una participació que va anar molt més enllà. Sota el paraigua del Congrés es van organitzar centenars d'actes a tot el territori dels Països Catalans: conferències, taules rodones, festes locals, concerts, actes reivindicatius, protestes, activitats infantils... Però, a més, sota l'empara del Congrés hi va haver nombroses formes de mobilització: concentracions locals, trobades sindicals, actes polítics, creació de noves coordinadores o entitats de diferents àmbits. Activitats que eren

autoorganitzades i que sorgien de la iniciativa d'un grup de ciutadans o d'un grup d'entitats. Segons Jaume Fuster, coordinador i cronista del Congrés, als actes a comarques hi participaven «entre 70 i 300 persones. Els actes complementaris foren molt més concorreguts». I als actes d'inauguració i de cloenda hi van participar aproximadament unes 3.000 persones.⁴

Tal com expliquen Mariona i Manuel Lladonosa en el seu llibre antològic sobre el CCC,⁵ el Congrés «*va ser una de les experiències de mobilització social i cultural més importants del catalanisme contemporani sorgit de la iniciativa de nombroses entitats, grups i persones vinculades a les formes de renovació cultural dels anys 1970*». Més que un gran esdeveniment, el CCC va comportar un conjunt d'esdeveniments i d'iniciatives. Moltes d'aquestes iniciatives anaven més enllà de la reflexió i les propostes programàtiques sobre la cultura, la societat, l'economia i la política dels

Països Catalans, orientades a influir en les futures polítiques públiques. Els debats de cadascun dels 24 àmbits, a més de les taules rodones internacionals o d'obertura i de cloenda, eren el nucli del programa del Congrés.

El CCC com a base de l'autogovern contemporani

És important reivindicar el Congrés de Cultura Catalana com a moment fundacional de l'autogovern contemporani i com un dels fets més rellevants de la Transició. El CCC va néixer amb la idea de plantejar els reptes que tenia la cultura catalana per a la seva recuperació, però ràpidament es va convertir en un espai de debat que va anar molt més enllà i que abordava la totalitat del que aleshores s'entenia com a marc de desenvolupament dels Països Catalans en la futura democràcia. El Congrés no va plantejar només uns objectius de recuperació lingüística, cultural, social, econòmica i política, sinó que va proposar un programa de govern gràcies al qual s'havien d'assolir aquests objectius. Per això el podem entendre com un moment

⁴ FUSTER, Jaume. *El Congrés de Cultura Catalana. ¿Què és i què ha estat?*.

⁵ LLADONOSA; LLADONOSA, *Una nova cultura per al poble. El Congrés de Cultura Catalana i la modernització de la catalanitat (1975-1977)*.

Els seus 24 àmbits de treball van servir per a orientar les polítiques dels primers governs autonòmics a Catalunya i van establir alguns dels grans consensos que han marcat la política als Països Catalans

fundacional de l'autogovern, molt més rellevant del que el relat històric ha fet pensar fins ara.

Els seus 24 àmbits de treball⁶ van servir per a orientar les polítiques dels primers governs autonòmics a Catalunya i van establir alguns dels grans consensos que han marcat la política als Països Catalans. Per exemple, en l'àmbit d'ordenació del territori va fixar les comarques com l'àmbit geogràfic d'identificació, trencant amb la idea de les províncies. Així es recuperava la proposta impulsada pel geògraf i urbanista Pau Vila en la divisió territorial aprovada pel Parlament de Catalunya el 1936 durant els governs republicans. En l'àmbit de Llengua es va establir que el català havia de ser la llengua oficial i preferent de l'administració i de l'ensenyament, amb debats intensos sobre la qüestió del bilingüisme. En l'àmbit d'Estructura Sanitària es va fer un estudi sobre el sistema

hospitalari que requeria el país i es van assentar les bases del que seria després l'estructura sanitària al Principat de Catalunya. De l'àmbit de Producció Literària va sorgir-ne l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, que avui continua essent una entitat amb una activitat ingent per donar suport als escriptors i impulsar la literatura en català. Des de l'àmbit de les institucions, van sorgir propostes sobre el desenvolupament institucional de l'autogovern, com per exemple l'existència de la Sindicatura de Greuges.

A més dels àmbits de treball i dels debats, el Congrés va realitzar cinc campanyes de mobilització popular a l'entorn de la defensa del patrimoni natural, de la identificació del territori, de l'ús oficial del català, de la revitalització dels valors populars i del folklore i de les institucions.⁷ Aquestes campanyes pretenien popularitzar qüestions cabdals com la llengua, el medi ambient, la cultura popular i tradicional i les institucions pròpies.

El CCC, oblit i memòria dels Països Catalans

L'organització del CCC va iniciar-se el gener de 1975, els debats es van produir sobretot des de finals de 1976, tenint en compte que la inauguració formal del CCC va tenir lloc el 8 de desembre de 1976. Durant el 1977, es van anar produint les resolucions dels debats, que serien publicades després en quatre volums per la Fundació Congrés de Cultura Catalana.

Però el 1977 fou un any electoral, amb les primeres eleccions generals a l'Estat espanyol. Tal com expliquen els testimonis al documental de TVC *Imaginar un país. El Congrés de Cultura Catalana*, aquest fet va significar que molts dels participants rellevants dels debats —ponents o no— van deixar el Congrés per implicar-se en les primeres eleccions generals. Això va buidar el Congrés de la força inicial que havia tingut, amb la implicació d'una nombrosa representació de persones vinculades al PSUC, així com d'altres vinculades a sectors independentistes i nacionalistes. L'Assemblea de Catalunya, que havia organitzat les mobilitzacions per les

⁶ Llengua, Estructura educativa, Recerca, Història, Estructura social, Dret, Institucions, Ordenació del Territori, Economia, Estructura sanitària, Indústria, Agricultura, Turisme, Música, Cinema, Producció literària, Arts plàstiques, Teatre, Arquitectura i Disseny, Antropologia i Folklore, Esports i Lleure, Mitjans de comunicació i Fet Religios. Vegeu els llibres del CCC: *Congrés de Cultura Catalana. Resolucions (1978)* Vol. 1, 2, 3 i 4.

⁷ FUSTER, *El Congrés de Cultura Catalana. ¿Què és i què ha estat?*.

Destruir el marc de referència dels Països Catalans, que era a la base del CCC, va ser un dels cavalls de batalla de l'espanyolisme arreu

Diades del 1976 i del 1977, també va perdre protagonisme en el moment que els partits polítics van entomar el procés electoral.

El nou context polític va imposar ràpidament un nou marc de referència, en què es van polir i adaptar les ambicions que s'havien manifestat al CCC a les noves regles de joc de l'Estat. De fet, destruir el marc de referència dels Països Catalans, que era a la base del CCC va ser un dels cavalls de batalla de l'espanyolisme arreu, sobretot al País Valencià, des de la guerra bruta de l'extrema dreta i el blaverisme fins a un PSPV que va convertir les demandes autonòmiques en un objecte de negociació.⁸ La denominació de la llengua catalana es va poder salvar a les Illes Balears, però no al País Valencià, on el CCC havia fet néixer la coordinadora de centres de cultura popular.⁹ Si el Congrés «*va contribuir a assentar el sentit unitari de la cultura catalana i la hipòtesi d'una aproximació política en algun moment de la història futura*»,¹⁰

el desenvolupament de la política del període de la Transició ho va fer impossible.

Així doncs, abans que hagués acabat, el Congrés ja era una peça incòmoda en el nou escenari polític. Difícilment hi podia encaixar amb un manifest final que declara que «*els Països Catalans com a conjunt tenen el dret i la necessitat de poder coordinar i articular llurs esforços i actuacions a fi que la coherència necessària en cadascun d'ells potenciada i assegurada per la coherència de tot el conjunt*». Però sobretot ja no era el seu moment: era el moment de la política institucional i dels partits. El paper de la societat civil passava a un segon pla.

La Fundació Congrés de Cultura Catalana, creada el 1979, un cop acabat el CCC, amb els diners aportats per Pau Vila gràcies al Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, iniciava la seva vida amb la intenció de donar continuïtat al Congrés amb actuacions com la creació de premis sectorials, dels quals en sobreviuen dos: el Premi Ferran Soldevila de Biografia. Me-

mòries i Estudis Històrics, i el Premi Miquel Casals Col·decarrera, de Dret Civil. En els seus inicis, la Fundació també va voler donar continuïtat a la línia de treball de promoció exterior de la cultura catalana atorgant beques a joves promeses com per exemple a Quim Monzó o Guillem López-Casasnovas, entre d'altres. Però sobretot es va orientar cap a les activitats de debat sobre diferents qüestions socials, econòmiques i polítiques.

Vint anys després del CCC, la Fundació va dur a terme unes sessions de balanç sobre com les resolucions del CCC havien incidit en la societat i la política dels Països Catalans. Un balanç que va ser publicat en el llibre coordinat per Salvador Cardús *De les idees als fets: reflexions al cap de 20 anys del Congrés de Cultura Catalana*. Cardús va presentar un balanç crític en l'acte de cloenda dels debats, davant d'un Jordi Pujol, llavors president de la Generalitat, incòmode. En un article a la revista *El Temps*, publicat el 29 de desembre de 1997, afirmava que ens faltaven «*els instruments bàsics per fer del país una nació*», no només per culpa de les polítiques dels governs, sinó també

8 MUÑOZ, «Els Països Catalans, 40 anys després».

9 ARCHILÉS, «Una política sense país. Els límits de la transició al País Valencià: la qüestió nacional».

10 LLADONOSA; LLADONOSA, *Una nova cultura per*

al poble. El Congrés de Cultura Catalana i la modernització de la catalanitat (1975-1977).

per la inacció de la societat civil. Allò que en castellà s'havia batejat com «*el desencanto*», tindria la seva rèplica el 2010, després de la retallada de l'Estatut de Catalunya per part del TC el 2010, amb «el català empenyat».

Pel 40è aniversari del Congrés, la Fundació va decidir recuperar-ne la memòria i posar-lo en valor com a fet històric significatiu dels Països Catalans. Amb aquesta finalitat es van organitzar conferències i taules rodones arreu del territori, i es va actualitzar i editar el manifest del CCC del 1977. A través de la consulta d'arxius i de recerca de materials, es va confegir una pàgina web amb informació sobre el que havia estat el CCC,¹¹ es va celebrar un simposi a l'Institut d'Estudis Catalans i es van realitzar 40 entrevistes a personalitats que havien participat en el Congrés —Eliseu Climent, Muriel Casals, Ramon Folch, Magda Oranich...—, i finalment el 2018 es va estrenar un documental al programa *Sense ficció* de TV3 per explicar-ne la història a través del testimoni dels seus protagonistes.

Així doncs, el Congrés va esdevenir de nou un referent històric, objecte d'estudi i de divulgació. Arran de la convocatòria de la primera Beca Congrés, va guanyar un projecte d'investigació que podem considerar avui com el referent definitiu d'estudi sobre el CCC, realitzat per Manuel Lladonosa i Mariona Lladonosa, i publicat el 2021 amb el títol de *Una nova cultura per al poble. El Congrés de Cultura Catalana i la modernització de la catalanitat (1975-1977)*.¹² Els Lladonosa han consultat una gran quantitat d'arxius que queden recollits en un document a internet.¹³ De fet, el Congrés va generar una gran quantitat de material que es troba en arxius locals i que podria donar lloc a nous treballs de recerca local sobre el CCC. Però pel que fa al gruix del que fou el Congrés, podem considerar que el llibre dels Lladonosa és l'estudi més complet que es podia haver fet sobre aquest esdeveniment, al costat dels altres materials que va produir la commemoració dels 40 anys del CCC: el monogràfic del número 295 de la *Revista de Catalunya* de 2016 i el llibre que recull les

ponències del Simposi, amb el títol de *El Congrés de Cultura Catalana. Història i balanç (1975-1977)*. Finalment, el 50è aniversari del Congrés serà l'ocasió per a la inauguració d'una exposició commemorativa al Palau Robert amb les imatges que s'han anat recuperant d'aquest important esdeveniment, així com un acte de commemoració al Saló del Tinell de Barcelona el 20 de març de 2025.

Cal un nou Congrés de Cultura Catalana?

Entre 1999 i 2000 hi va haver un *III Congrés de Cultura Catalana*, organitzat per un grup d'entitats i liderat per Carles Castellanos, que va donar lloc a la publicació de llibre *Països Catalans segle XXI. Identitat, societat i cultura. Resolucions i propostes del III Congrés de Cultura Catalana*. Es tractava d'una iniciativa amb clara orientació independentista, que pretenia donar continuïtat als debats i, sobretot, als objectius que havia perfilat el CCC pel que fa a la reconstrucció nacional. El motiu que tingués el nom de «tercer congrés» segurament té a veure amb el fet

¹¹ Vegeu: <www.congresdeculturacatalana.cat>.

¹² Vegeu: <www.fundaciocongres.cat>.

¹³ *Ibidem*.

Al llarg dels anys hi ha hagut nombroses propostes per part d'entitats de l'àmbit de l'independentisme que han plantejat reeditar el CCC

que hi va haver un precedent del CCC als anys 1960,¹⁴ que pot ser considerat com un primer congrés.

Al llarg dels anys hi ha hagut nombroses propostes per part d'entitats de l'àmbit de l'independentisme que han plantejat reeditar el CCC amb l'objectiu de repetir l'embranchida de la societat civil que va suposar. O bé, amb l'objectiu de definir uns nous objectius de país, sempre des d'una perspectiva independentista. Aquestes propostes no han arribat mai a quallar, perquè no hi havia cap entitat prou forta al darrere que pogués assumir el repte que comporta organitzar un congrés de les dimensions que va tenir als anys 1970. Tanmateix, la petició ha estat formulada molt vegades: cal un nou congrés de cultura catalana.

En aquests moments, la Fundació Congrés de Cultura Catalana ha decidit entomar el repte i organitzar el *Nou Congrés de Cultura Catalana*, organitzant taules rodones temàtiques a diferents llocs dels Països

Catalans, de manera semblant a com es va fer el 1975, amb l'objectiu que les sessions de debat aportin idees i perspectives i permetin reflexionar sobre molts aspectes de l'actualitat dels Països Catalans.

El dubte sobre la necessitat d'un nou Congrés té a veure amb el paper que pot fer avui una activitat d'aquestes característiques a la societat actual, quan les administracions i la societat civil han generat tants espais de debat i d'anàlisi, sense la implicació de les universitats o de la televisió pública, sense la capacitat de generar continguts audiovisuals que puguin ser disseminats a les xarxes socials. És a dir, el Congrés avui hauria de tenir unes característiques molt diferents de les que va tenir aleshores; també hauria de reflectir un canvi generacional, en què les noves generacions poguessin prendre el relleu del que han estat els referents del catalanisme des de la Transició fins avui; hauria de replantejar la concepció dels Països Catalans com a marc d'actuació, els vincles institucionals... I hauria d'estar organitzat per una entitat prou forta per poder-li donar una dimensió popular, amb una participació àmplia i rellevant de la

societat dels Països Catalans. Un horitzó que podia quedar sintetitzat en un titular del 1977 de la revista *Presència* del 9 d'octubre de 1976: «El Congrés vol ser l'Òmnium del post-franquisme».

L'evolució dels fets ha convertit avui Òmnium Cultural en l'entitat del catalanisme que ha aconseguit més suport social de tota la història, amb 190.000 persones associades i 52 seus repartides per tot el territori. Per tant, es pot establir un paral·lelisme entre l'expansió social que va tenir el Congrés de Cultura Catalana entre el 1975 i el 1977 amb el que ha tingut Òmnium Cultural des del 2010 fins ara. En el primer cas, la Transició política va fer emergir una energia social que va crear diferents moments èpics —el Congrés mateix, l'Assemblea de Catalunya, les manifestacions de la Diada del 1976 i del 1977... En el segon cas, el moviment independentista i el període del Procés ha creat també una efervescència social que ha dut Òmnium a liderar nombroses iniciatives que tenen a veure amb la mobilització independentista, però també amb una resposta del «català empenyat» davant de la situació de

14 MARTIN; BERBOIS, «La Residència Universitària de Sant Antoni i el Primer Congrés de Cultura Catalana (1964)».

la llengua, la cultura i el reconeixement nacional.

Si el Nou Congrés té la missió de donar continuïtat a la reflexió i al debat sobre com ha de ser el futur de la societat,¹⁵ la política, l'economia... dels Països Catalans, segurament donarà fruits molt interessants. Caldrà que la Fundació CCC trobi la manera encertada de fer-ne la difusió necessària. Ara bé, si el que es vol és reproduir un moment èpic, un moment d'efervescència social, és clar que el moment actual no és el més propici, ni la Fundació té prou força per si mateixa. És més, cal entendre que el CCC dels anys 1970 va ser fruit del context. Va ser catalitzador d'una força que venia donada per la necessitat de vehicular una energia que es congriava al voltant del que ja es veia com el final de la dictadura i que la mort de Franco va acabar de fer possible. L'èpica no es pot ni produir en un laboratori ni controlar. El teixit de la història no el controlava ni Penélope, que depenia del context i de la successió de fets per mantenir el seu relat. I el relat èpic és sempre fet en passat, quan

els esdeveniments ja no estan a les nostres mans i no els podem aturar.

El que ens ofereix el Congrés de Cultura Catalana avui és la un referent molt significatiu de la història del nostre país. El podem reivindicar, el podem actualitzar, però no el podem repetir. ■

15 Vegeu: <www.noucongres.cat>.

■ Bibliografia

ARCHILÉS, Ferran. «Una política sense país. Els límits de la transició al País Valencià: la qüestió nacional». A ROVIRA, Marta (coord). *El congrés de Cultura Catalana. Història i balanç (1975-1977)*. Catarroja: Afers, 2020.

BALLETBÒ, Anna. *Una mujer en la Transición. Confesiones en la trastienda*. Barcelona: Flor del Viento Edicions, 2004.

CARDÚS, Salvador. «Un balanç crític amb l'estat de la nació». A *El Temps*, de 29 de desembre del 1997.

CONGRÉS DE CULTURA CATALANA. Vol. 1, 2, 3 i 4. Barcelona: Curial, Edicions Catalanes, Edicions 62, La Magrana, Laia, Moll, Tres i Quatre, L'Estel, Llibres Turmeda, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1978.

DDAA. *De les idees als fets: reflexions al cap de 20 anys del congrés de cultura catalana*. Barcelona: Edicions 62, 1999.

DDAA. *Països Catalans segle XXI : identitat, societat i cultura : resolucions i propostes del III Congrés de Cultura Catalana*. Lleida: El Jonc, 2000.

DURAN, Lluís. *El Congrés de Cultura Catalana i la transició política* [en línia]. Barcelona: Fundació Congrés de Cultura Catalana, 2012. Disponible a: <www.congresdeculturacatalana.cat>.

DURAN, Lluís. «El Congrés de Cultura Catalana, represa i renovació». A *Revista de Catalunya*, núm. 295 pàg. 9-12, 2016.

ESPAR, Josep. *Catalunya sense límits. Memòries 1963-1996*. Barcelona: Edicions 62, 2001.

FOLCH, Ramon. «Una campanya per a un metacongrés». A *Revista de Catalunya*, núm. 295 pàg. 85-94, 2016.

FUSTER, Jaume. *El Congrés de Cultura Catalana. ¿Què és i què ha estat?*. Barcelona: Laia, 1978.

GABANCHO, Patricia. «Del tot al no-res, o quan la Transició et passa pel mig». A *Revista de Catalunya*, núm. 295 pàg. 105-111, 2016.

LLADONOSA, Manuel; LLADONOSA, Mariona. *Una nova cultura per al poble. El Congrés de Cultura Catalana i la modernització de la catalanitat (1975-1977)*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2021.

MARÍ, Isidor. «Llengua i sociolingüística en el marc del Congrés de Cultura Catalana». A *Revista de Catalunya*, núm. 295 pàg. 95-104, 2016.

MARTIN I BERBOIS, Josep Lluís. «La Residència Universitària de Sant Antoni i el Primer Congrés de Cultura Catalana (1964). A L'Escola Pia de Sant Antoni: Dos cents anys al barri i a Barcelona». Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2016, p. 210-231.

MUÑOZ, Gustau. «Els Països Catalans, 40 anys després». A ROVIRA, Marta (coord), *El Congrés de Cultura Catalana. Història i balanç (1975-1977)*. Catarroja: Afers, 2020, pàg. 109-120.

PUJOL, Enric. «Els Països Catalans i el Congrés de Cultura Catalana del anys 1975-77». A *Revista de Catalunya*, núm. 295 pàg. 112-121, 2016.

ROVIRA, Marta (coord). *El Congrés de Cultura Catalana. Història i balanç (1975-1977)*. Catarroja: Afers, 2020.

ROVIRA, Marta. «Un lloc per al Congrés en la història de la Transició». A *Revista de Catalunya*, núm. 295 pàg. 79-84, 2016.

ROVIRA, Marta. *Imaginar un país. El Congrés de Cultura Catalana*. A TV3-Incís Films, 2016.

ROVIRA, Marta. *La Transició franquista*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 2014.

YSÀS, Pere (ed.). *La transició a Catalunya i Espanya*. Fundació Dr. Vila d'Abadal. Barcelona: L'Avenç, 1997.

JOAN SELVES

DE L'ALCALDIA REPUBLICANA DE MANRESA
A GOVERNAR L'ORDRE PÚBLIC DE CATALUNYA
JOAN ESCULIES

JOAQUIM FORT

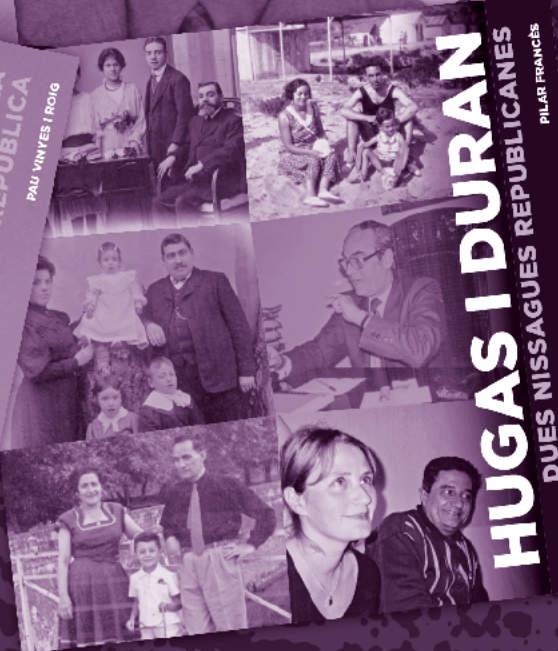
ALCALDE REPUBLICÀ DE TARRAGONA
CRISTIAN FERRER GONZÁLEZ · GUILLEM PUIG VALLVERDÚ

JAUME CARNER

DE SOLIDARITAT CATALANA
A LES FINANCES DE LA REPÚBLICA

PAU VINYES I ROIG

HUGAS I DURAN

DUES NISSAGUES REPUBLICANES
PILAR FRANCÉS

**FUNDACIÓ
IRLA**

www.irla.cat/publicacions

**BIOGRAFIES
POLÍTIQUES**

explorador

La promoció d'un ordre internacional just i democràtic a través de la regulació de l'autodeterminació

vista prèvia >

Què fa que un intent d'autodeterminació sigui acceptable o no en el context internacional? En aquesta mena de reivindicacions, es poden aplicar harmònicament els principis de legalitat i democràcia? Com s'interpreta el dret a l'autodeterminació? Els debats sobre l'autodeterminació, interna o externa, són complexos i no tenen una regulació clara en l'àmbit internacional. Establir unes orientacions o guies normatives facilitaria la resolució de conflictes i la promoció d'un ordre internacional més just i democràtic.

Pau Bossacoma Busquets

Docent i investigador a la UOC,
expert en els fonaments filosòfics i jurídics de l'autodeterminació i la secessió
pbossacoma@uoc.edu

Els conflictes territorials,¹ inclosos aquells relacionats amb l'acomodació i l'autodeterminació, són una de les principals fonts d'inestabilitat i tensió dins els estats i també entre estats, cosa que afecta l'ordre internacional, particularment en termes de drets humans i protecció de les minories. Les democràcies liberals no estan exemptes d'aquests conflictes, tal com demostren els casos d'Irlanda del Nord i Escòcia en relació amb el Regne Unit i també el País Basc i Catalunya pel que fa a l'Estat espanyol. Les disputes internes es poden internacionalitzar, com succeí durant el desmembrament de Iugoslàvia o, més recentment, en el cas de Crimea i altres regions orientals d'Ucraïna. Els conflictes territorials i la vulnerabilitat de les minories que ben sovint aquests poden agreujar han estat emprats com un pretext per tercers estats, a voltes relacionats amb les minories en qüestió, per legitimar intervencions potenci-

alment il·legals en el que altrament es considerarien afers interns d'un altre estat.

Els conflictes territorials relacionats amb l'autodeterminació dels pobles, incloses tant les expectatives al voltant d'aquest principi com la manca de voluntat de prendre-se'l seriosament, constitueixen obstacles d'envergadura a la promoció i protecció d'un ordre internacional democràtic i equitatiu als àmbits local, nacional, supranacional i internacional. En aquest text s'apunten algunes bones pràctiques en relació amb l'autodeterminació dels pobles que poden ser d'ajuda a l'hora de promoure i protegir un ordre internacional democràtic i equitatiu en els diferents àmbits suara esmentats. Són necessàries accions valentes i noves doctrines per gestionar els conflictes territorials i, així, protegir i promoure la democràcia i la justícia.

Significat i facetes de l'autodeterminació dels pobles

El principi d'autodeterminació està relacionat amb la idea de democràcia en el sentit que el primer implica

la «*necessitat de tenir en compte la voluntat lliurement expressada dels pobles*», segons expressà el Tribunal Internacional de Justícia (TIJ) en la seva opinió consultiva sobre el Sàhara Occidental del 1975. En aquest dictamen jurídic, el TIJ insistí que «*l'aplicació del dret d'autodeterminació requereix una expressió lliure i genuïna dels pobles implicats*».

Tanmateix, el principi jurídic internacional d'autodeterminació és ampli i vague: ni defineix clarament les unitats d'autodeterminació ni les àrees o qüestions a les quals s'aplica, ni tampoc els mitjans i mètodes amb els quals s'ha d'implementar o la interacció entre les seves dimensions interna i externa. Més enllà de pautes molt genèriques per al comportament dels estats, potser caldria fer esforços internacionals per elaborar guies que siguin menys vagues, per no dir menys ambigües. Atès que aquest principi desper-ta idees, demandes i expectatives excessivament carregades de passió que tendeixen a ser esclafades per la *realpolitik*, tot apunta que seria una empresa meritòria procurar establir un marc jurídic no necessàriament vinculant —*soft-law*— que aporti una

¹ Aquest article és una versió adaptada d'un informe elaborat per l'autor en resposta a la crida de l'Expert independent sobre la promoció d'un ordre internacional democràtic i equitatiu, amb la finalitat de preparar l'informe temàtic de la 57a sessió del Consell de Drets Humans de les Nacions Unides. Per bé que l'informe s'elaborà a petició de la Fundació Irla, ni l'informe ni aquest article reflecteixen necessàriament els punts de vista de la Fundació.

Podem distingir diverses facetes de l'autodeterminació segons el dret internacional, com ara un principi que prohibeix el domini colonial

major claredat a la qüestió i estableixi, així, una sèrie de bones pràctiques que serveixin d'exemple o model per protegir i promoure la justícia i la democràcia.

Podem distingir diverses facetes de l'autodeterminació segons el dret internacional, com ara un principi que prohibeix el domini colonial; un principi que impedeix la invasió i l'ocupació d'altres territoris per potències estrangeres; un principi que governa les adquisicions, transferències i pèrdues de sobirania respecte d'un territori; un principi que impulsa l'autogovern democràtic; i un principi que reconeix la lliure determinació dels pobles subestats. Aquest darrer aspecte cobriria tant l'autodeterminació interna com l'externa. L'autodeterminació interna engloba idees com la representació i participació democràtiques, el respecte als drets humans, la protecció de les minories, l'autonomia territorial i, fins i tot, el federalisme —incloent-hi l'autogovern (*self-rule*) i el govern compartit o associatiu (*shared rule*). L'autodeterminació externa abasta la secessió respecte d'un estat sobirà i també la dissolució de l'estat predecessor en qüestió i la conse-

qüent aparició de diversos estats successors, així com l'associació o la integració en un altre estat sobirà. El dret internacional vigent s'inclina per l'autodeterminació interna de les nacions o pobles subestats, i només garanteix un dret general a l'autodeterminació externa de les colònies d'ultramar.

Autodeterminació colonial

Què és una colònia, o, més precisament, quina mena de colònies tenen dret a l'autodeterminació externa i per què? Quines són les raons morals del dret internacional per garantir un dret a la secessió a les colònies d'ultramar —*saltwater colonies*— però no, en canvi, a les nacions subestats amb continuïtat territorial?

L'argument de la discontinuïtat territorial

El dret internacional fa una distinció força arbitrària entre la subjugació històrica de pobles que habiten un territori veí i pobles d'ultramar. Atès que les democràcies normalment són i necessiten ser estats amb una relativa continuïtat territorial, podria un principi de territorialitat funcionar

com a fonament moral per a una distinció d'aquesta mena? Tot i que es pot defensar, en part, un dret a l'autodeterminació externa sobre la base d'una discontinuïtat territorial manifesta, els arguments territorials, per si mateixos, semblen relativament febles, en la mesura que necessiten certa connexió amb el valor de l'autodeterminació col·lectiva. La doctrina tradicional de les fronteres naturals, per bé que es considerava caduca, potser no està realment superada.

L'argument de la invasió o conquesta militar

Si s'adoptés aquest principi com l'estàndard, només els territoris ocupats i dominats amb violència, força o intimidació tindrien el dret a l'autodeterminació externa. Encara que les accions legals contra les infraccions acostumen a afeblir-se amb el pas del temps, una gran paradoxa envolta l'autodeterminació externa: mentre que les accions contra l'adquisició violenta dels territoris prescriuen amb el transcurs del temps quan hi ha continuïtat territorial, la distància física i l'aigua salada que separen la metròpoli del territori colonitzat interrompen o desactiven qualsevol període de prescripció. Això produeix,

Basar l'autodeterminació colonial en el consentiment a través, per exemple, d'un referèndum, significaria implícitament donar suport a un principi internacional de democràcia ampli i ambiciós

doncs, un resultat més aviat arbitrari pel qual el pas del temps tan sols exonera la infracció si la víctima és un territori, nació o poble continu o veí. El dret internacional general té, així, una lògica remeiera o reparadora defectuosa. De manera similar a les colonitzacions, les ocupacions forçoses són amb freqüència contemplades com a injustícies que poden generar un dret internacional a la secessió sota la dimensió externa de l'autodeterminació dels pobles. Ara bé, les annexions forçades tendeixen a ser acceptades amb el pas del temps i, per contra, s'impedeix que les annexions colonials esdevinguin legítimes amb el temps.

L'argument del consentiment

Es podria argüir que el control de la majoria de colònies es va aconseguir i mantenir sense consentiment i que això justifica la concessió a aquests territoris d'un dret internacional a decidir, democràticament, els seus propis futurs polítics. Basar l'autodeterminació colonial en el consentiment a través, per exemple, d'un referèndum, significaria implícitament donar suport a un principi internacional de democràcia ampli i ambiciós. Tanmateix, el dret internacional vigent

no reconeix un principi democràtic que pugui sobrepassar la sobirania estatal i la integritat territorial. Malgrat això, si l'argument del consentiment fos considerat preponderant, seria difícil negar-ne l'aplicació als pobles que viuen en territoris que són adjacents a l'estat matriu o propers a la metròpoli.

L'argument de les violacions greus, sistemàtiques i selectives dels drets humans

Si l'autodeterminació colonial es basa en aquesta mena d'argument, per què no s'aplicaria també als casos no colonials en el sentit de pobles que no es troben a una altra part del planeta, sinó ben a prop dels seus opressors? Més específicament, es podria argumentar que les colònies tenen dret a la secessió si es nega a llurs habitants el dret fonamental a la participació política a l'hora de conformar la voluntat general de l'estat colonitzador. No obstant això, una explicació del dret a la secessió de les colònies en termes de vulneració dels drets democràtics és més problemàtica que una justificació basada en altres violacions dels drets humans, ja que un deure general de respectar els drets humans és més àmpliament

acceptat que un deure específic de garantir certs drets democràtics. A més, l'argument basat en la manca de participació o representació democràtica podria ser afeblit o neutralitzat si es converteixen els territoris d'ultramar en províncies o departaments, s'estén el sufragi i s'estableixen una tributació i redistribució justes. Hauria estat suficient estendre els drets humans als membres de les colònies i garantir-los escons al parlament de la metròpoli per frenar els arguments morals, legals i pràctics a favor del procés de descolonització?

Aquests arguments semblen insuficients per establir una distinció clara entre l'autodeterminació colonial i la no colonial. En canvi, poden ajudar a tractar més similarment els casos colonials i els no colonials, i tractar, doncs, el colonialisme extern i el que a voltes s'anomena «colonialisme intern» de manera semblant.

El conflicte com una conseqüència de l'actual regulació de l'autodeterminació?

Atès que el dret internacional només admet l'autodeterminació externa

La importància de prevenir l'escalada d'aquesta mena de conflictes hauria de proporcionar una base suficient perquè les normes i les institucions internacionals facin avenços en la regulació de l'autodeterminació

dels pobles com una reacció al colonialisme, aquesta regulació pot incentivar les nacions subestats, fins i tot en els estats liberaldemocràtics, a descriure's com a territoris colonitzats. En ocasions, això pot trivialitzar alguns dels mals soferts per les colònies d'ultramar i inclús pot animar les nacions o pobles subestats a contemplar la confrontació violenta per provocar una reacció desmesurada de l'estat matriu que es pugui assemblejar al maltractament sofert i les tragèdies viscudes a les colònies externes. També pot causar una desatenció històrica al paper jugat per les nacions subestats de les antigues potències imperials a l'hora de sotmetre a pobles d'altres parts del món. Encara més, si no hi ha cap via raonable d'arribar a la secessió basada en la democràcia, la negociació i l'acord, es podrien avivar les vies unilaterals, hostils i amb ús de la força, especialment si el reconeixement internacional de nous estats es basa més en fets que en principis morals i legals. La regulació vigent de l'autodeterminació i la seva interpretació poden, en conseqüència, engendrar riscos considerables per a la pau, la justícia i l'ordre internacionals.

Encara que històricament els estats liberaldemocràtics no entren en guerra oberta els uns contra els altres, els conflictes causats per les demandes d'autodeterminació i secessió qüestionen, fins a cert punt, aquesta tendència si es tenen en compte els durs conflictes territorials que s'han experimentat en el si d'aquests estats i que ocasionalment adopten una dimensió internacional.² Atès que els conflictes territorials poden posar en perill la pau i l'ordre dins de les fronteres estatals i més enllà, no només sembla just sinó també racional, en un sentit utilitarista, avançar cap a una millor regulació de l'autodeterminació —que fomenti, alhora, una millor acomodació del pluralisme nacional i territorial— per tal de gestionar les disputes ter-

2 A tall d'exemple, recordem que el Regne Unit i la Corona britànica han experimentat diverses guerres i conflictes violents de secessió, com ara la independència de les colònies nord-americanes, la d'Irlanda i el resultant conflicte d'Irlanda del Nord, malgrat que la història britànica destaca pel seu parlamentarisme, el govern representatiu cada vegada més democràtic, l'imperi del dret i la protecció de les llibertats fonamentals. Els mateixos EUA, paradigma del constitucionalisme liberal, federal i cada vegada més democràtic, van guerrear per combatre la secessió dels seus estats del sud. Més enllà d'exemples colonials com la guerra d'Algèria, també podríem esmentar un exemple més nostrat: la intervenció militar per fer front a la proclamació de l'Estat català de 6 d'octubre de 1934.

ritorials internes a través de canals legals, democràtics i negociats. La importància de prevenir l'escalada d'aquesta mena de conflictes hauria de proporcionar una base suficient perquè les normes i les institucions internacionals facin avenços en la regulació de l'autodeterminació, encara que aquest progrés generi friccions amb els principis tradicionals de sobirania estatal, integritat territorial i no-interferència en els afers interns d'altres estats.

Una millor regulació de l'autodeterminació per promoure un ordre internacional pacífic, democràtic i equitatiu

Un propòsit clau de l'ONU, d'acord amb l'article 1.2 de la seva carta fundacional, és: «*Desenvolupar relacions amistoses entre nacions basades en el respecte al principi d'igualtat de drets dels pobles i del seu dret a l'autodeterminació, i adoptar altres mesures apropiades per a l'enfortiment de la pau universal*». Aquest primer precepte de la Carta de l'ONU entén l'autodeterminació com una mesura per reforçar la pau universal. En aquest sentit, Alfred-Maurice de

Zayas, l'aleshores expert independent de l'ONU per a la promoció d'un ordre internacional democràtic i equitatiu, en el seu informe del 2014 (A/69/272) sobre aquesta qüestió, remarcà l'èmfasi que posa la Carta de les Nacions Unides en el principi d'autodeterminació com un pilar fonamental de la pau.

Tanmateix, l'informe assenyala tot seguit que la implementació del dret d'autodeterminació ha suposat enormes problemes perquè requereix un equilibri amb altres interessos amb els quals entra en tensió com ara el principi d'integritat territorial. Amb bons motius, la Declaració de l'Assemblea General de l'ONU de 1970 sobre els principis del dret internacional es refereix a la inviolabilitat de la integritat territorial i la independència política de l'estat. Això no vol dir, matisa l'informe, que la flexibilitat no sigui possible o que les fronteres no puguin ser modificades per la via de la negociació pacífica amb l'objectiu de servir millor els objectius i principis de les Nacions Unides. A més de problemes normatius més abstractes, existeixen problemes derivats d'interpretacions i aplicacions ben sovint incoherents

com a resultat de consideracions geopolítiques *«que freqüentment afecten la consistència i la lògica dels estats, els quals reconeixen entusiàsticament l'exercici de l'autodeterminació d'uns pobles i s'hi oposen de manera igualment abrindada en altres casos»*.

L'autodeterminació és considerada en aquest informe del 2014 com un «pilar» i un «vector» de pau. Després de recordar experiències problemàtiques com els casos de Biafra, Bangladesh, Timor Oriental, Eritrea i el Sudan del Sud, l'expert independent sosté emfàticament que: *«la descolonització no va significar la darrera paraula en l'autodeterminació. A fi d'evitar futurs conflictes armats, l'ajust a temps de les fronteres és una política de promoció de la pau que s'hauria d'aplicar amb solidaritat internacional. No hi ha cap raó per insistir en la "santedat" de les fronteres nacionals, les quals a voltes deuen la seva existència a mitjans ben poc santificables.»*

Les recomanacions de l'expert independent de l'ONU Alfred-Maurice de Zayas haurien de ser, un cop més, tingudes en compte per tal d'acomplir algunes de les seves principals conclusions, entre les

quals hi trobem que l'autodeterminació és una «obra en curs», un procés dinàmic d'adaptació a les tensions entre poder i llibertat. Més que percebre l'autodeterminació com una font de conflicte, convé veure el conflicte armat com una conseqüència habitual de la vulneració de l'autodeterminació. A fi d'aconseguir un ordre internacional pacífic, democràtic i equitatiu, cal buscar maneres d'encaixar harmònicament el principi d'integritat territorial, que els estats reivindiquen, i del dret a l'autodeterminació, que els pobles defensen. En aquest sentit, l'expert independent proposa que tant la integritat territorial dels estats com la lliure determinació dels pobles s'haurien d'ajustar i condicionar l'una a l'altra.

Ni la sobirania s'hauria d'entendre de manera extrema i immutable, ni l'autodeterminació s'hauria de reduir a la separació, continua de Zayas. Hi ha, en efecte, *múltiples maneres d'exercir l'autodeterminació, la implementació de la qual constitueix una important estratègia per promoure l'estabilitat nacional i internacional i prevenir que les tensions territorials, nacionals, ètniques o d'altra mena esdevinguin un trencament de la pau*

El principi democràtic també pot requerir majories convincents en el sentit que expressin amb claredat la voluntat d'autodeterminació per tal que aitals demandes siguin vistes com a legítimes

local, regional o internacional. L'expert independent posa de relleu que «*el dret a l'autodeterminació té una profunda base ètica*» —una base ètica que apel·la a raons morals com les que hem esmentat en aquest treball, que també se'n podrien dir, si es prefeix, fonaments filosòfics. L'informe considera que el principi d'integritat territorial ja no posseeix un estatus més elevat en l'ordenament jurídic internacional que el dret a l'autodeterminació, el qual està consagrat a la Carta de l'ONU i als Pactes Internacionals sobre Drets Humans. Cal buscar, segons de Zayas, un equilibri entre aquests elements amb mires d'aconseguir un major respecte als drets humans i ampliar l'espai democràtic.

Els principis de democràcia i negociació com a pilars d'una millor regulació

Una regulació internacional de l'autodeterminació dels pobles que busqui protegir i promoure un ordre equitatiu —en el sentit de just— s'hauria de basar en el principi democràtic. Aquest principi exigeix que l'autodeterminació dels pobles sigui

possible dins els estats actuals o en la constitució de nous estats d'acord amb la voluntat popular. Això no obstant, amb freqüència es dona el cas que no hi ha un sol poble rellevant, sinó diversos pobles que viuen junts o en territoris superposats.

El principi democràtic també pot requerir majories convincents en el sentit que expressin amb claredat la voluntat d'autodeterminació per tal que aitals demandes siguin vistes com a legítimes. Tanmateix, poden i solen existir diferents majories democràtiques en un mateix territori o en territoris que se superposen, com és el cas dels pobles escocès i britànic, català i espanyol, o quebequès i canadenc, només per proporcionar uns quants exemples. El principi de democràcia s'ha d'implementar també tan harmònicament com sigui possible amb els principis d'imperi del dret, de respecte als drets humans i de protecció de les minories. Ja que és raonable que existeixi alguna forma de federalisme en estats amb un pluralisme nacional o territorial significatiu, el principi de democràcia també hauria de tenir en compte aquest pluralisme i les maneres a partir de les quals aquest

pluralisme és acomodat institucionalment.

Els primers paràgrafs d'aquest apartat s'inspiren en el Dictamen sobre la secessió del Quebec emès pel Tribunal Suprem del Canadà el 1998. En poques paraules, aquesta opinió consultiva, la qual ha desplegat una gran influència internacional, va concloure que, tot i que el Quebec no té un dret unilateral a la secessió segons el dret constitucional canadenc o el dret internacional general, una expressió democràtica clara a favor de la secessió d'aquesta província forçaria el Quebec i la resta del Canadà a negociar de bona fe amb l'objectiu d'acomodar millor aquesta voluntat democràtica. Segons el Tribunal Suprem canadenc, el principi democràtic exigiria que es donés un pes considerable a una expressió del poble quebequès que deixés clara la seva voluntat de separar-se del Canadà. Aquesta exigència es produiria malgrat que un referèndum per si mateix i sense més no tindria un efecte jurídic directe, i no conduiria per si sol a una secessió unilateral.

Les nostres institucions polítiques, argumenta el més alt tribunal

El corol·lari d'un intent legítim per part d'un membre de la (con)federació de buscar tal reforma constitucional obligaria la resta de parts a seure a una taula de negociació

canadenc, es basen en el principi democràtic, i, per aquest motiu, una expressió de la voluntat democràtica del poble d'una província tindria pes i, per tant, conferiria legitimitat als esforços del govern del Quebec per iniciar un procés de reforma de la Constitució federal per tal de fer efectiva la secessió per vies constitucionals. El corol·lari d'un intent legítim per part d'un membre de la (con)federació de buscar tal reforma constitucional obligaria la resta de parts a seure a una taula de negociació. El repudi clar per part del poble quebequès de l'ordre constitucional existent atorgaria legitimitat a les demandes de secessió i això comportaria una obligació per a la resta de províncies i el govern federal a reconèixer i respectar aquesta expressió de voluntat democràtica, cosa que exigiria entrar en negociacions i conduir-les d'acord amb els principis de democràcia, constitucionalisme i imperi del dret, federalisme i protecció de les minories.

Els mèrits d'aquesta lloable doctrina democràtica poden, emperò, ser corromputs per les autoritats provincials —regionals, perifèriques o subestats— i centrals —federal

o estatals— si aquestes es neguen a participar de bona fe en una negociació que requereix honestat, joc net i tenir en compte els interessos de l'altra part. Tot i que aquesta mala conducta pot ser tant de les autoritats centrals com de les provincials, les primeres típicament tenen el poder d'ignorar les segones. En canvi, les autoritats subestats no poden fer la seva encara que sigui com a reacció al fet que les autoritats centrals es neguin a participar en un joc democràtic net, atès que el conflicte intern, incloent-hi la inestabilitat i la repressió, és una conseqüència probable d'una acció unilateral per fer efectiva l'autodeterminació, tal com s'ha pogut comprovar en el cas català.

Una bona manera d'avançar podria ser que organismes especialitzats o comissions imparcials formades per experts en conflictes territorials assumeixin la missió internacional de monitorar, conciliar i mediar en tals conflictes fent servir eines teòriques i jurídiques, i també eines més pràctiques i comparatives basades en experiències i perspectives inspirades en tècniques de resolució de conflictes. Els conflictes

territorials normalment demanen temps per ser resolts. La paciència i la bona voluntat en les negociacions són virtuts que són essencials en qualsevol d'aquests processos. Dit això, en casos en els quals les parts són incapaces d'arribar a un acord raonable, però que vertaderament en volen assolir un, l'arbitratge pot ser un altre mitjà a explorar més enllà del desenvolupament d'un reconeixement internacional fonamentat en la democràcia entre altres principis rellevants.

L'expansió gradual de l'autodeterminació que es pot cercar

Atès que hi ha poques possibilitats que el dret internacional general garanteixi un dret primari a la secessió, almenys hauria de reconèixer un dret a l'autodeterminació externa com a remei contra vulneracions serioses, sistemàtiques i selectives dels drets humans. Aquestes violacions es poden considerar sistemàtiques i selectives quan tenen com a objectiu una nació o poble subestatal específic de manera continuada o estructural.

La institucionalització via tractats es podria, doncs, circumscriure als estats que són, en línies generals, liberals i democràtics

A continuació es formulen algunes recomanacions per aconseguir una expansió gradual de l'autodeterminació:

Desenvolupar l'ordenament jurídic internacional cap al reconeixement d'un dret a l'autodeterminació externa contra les violacions sistemàtiques de l'autodeterminació interna

Les violacions d'aquesta mena no només s'esdevindrien quan els acords federals o d'autonomia fossin vulnerats, sinó també si un estat matriu refusés acordar un nivell raonable de reconeixement i acomodament —normalment per la via de l'autogovern— dels pobles subestats. Si únicament la vulneració d'aquests acords generés un dret a la secessió, això podria dissuadir la seva conclusió, ja que els estats temrien que la seva futura vulneració constituís una causa justa per a la secessió. En conseqüència, el dret internacional no sols hauria de desincentivar la violació i frustració d'acords per a l'autodeterminació interna, sinó també animar-ne la negociació i adopció.

Avançar en la promoció d'un ordre internacional democràtic i equitatiu a través de tractats internacionals acor-

dots entre estats liberaldemocràtics, i també en el reconeixement i la promoció de l'autodeterminació democràtica dels pobles en el si d'organitzacions internacionals constituïdes per aquesta mena d'estats

Més concretament, aquesta estratègia es pot desenvolupar en contextos regionals com ara la Unió Europea. Donat que el Tractat de la UE consagra un dret primari dels estats membres a retirar-se de la Unió, es podria defensar un dret similar a la secessió respecte d'aquests estats. Com que la UE és una unió política multinacional establerta pels seus estats membres, aquest dret a sortir-ne posa un mirall a tots i cadascun d'aquests estats que planteja la qüestió de per què els seus ordenaments constitucionals no haurien de reconèixer o admetre un dret similar.

Per avançar cap a un ordre internacional més democràtic i just, sembla aconsellable buscar una evolució progressiva del dret internacional consuetudinari —o sia, el que es basa en el costum internacional— i, en particular, del principi de l'autodeterminació dels pobles. Per contrast, sembla molt més difícil assolir un acord exprés i universal articulat en

un tractat internacional. La institucionalització a través del dret internacional consuetudinari consistiria en un desenvolupament de la pràctica internacional cada vegada més compatible amb l'autodeterminació democràtica i també una opinió internacional favorable a aquesta concepció de l'autodeterminació. Mentre que el dret internacional convencional —és a dir, el creat en virtut de convenis o tractats internacionals— està basat en la regla de la unanimitat, el dret consuetudinari no ho està: ni la pràctica —element objectiu— ni l'opinió —element subjectiu— han de ser unànimes. La institucionalització via tractats es podria, doncs, circumscriure als estats que són, en línies generals, liberals i democràtics. Aquests tractats selectius podrien, alhora, ajudar a consolidar la pràctica i l'opinió en la bona direcció.

Defensar una concepció constitutiva, col·lectiva i basada en principis del reconeixement internacional de nous estats

La idea d'un reconeixement constitutiu es troba en oposició a un reconeixement merament declaratiu de realitats efectives. La idea d'un reconeixement col·lectiu advoca a

Un Quebec que hagi negociat conforme als principis i valors constitucionals davant d'una intransigència irracional per part d'altres participants a nivell federal o provincial tindria més possibilitats de ser reconegut

favor de la conveniència d'institucionalitzar una deliberació democràtica, especialment en el si de les organitzacions internacionals, per cercar acords, almenys regionalment, a fi d'emetre reconeixements amb la suficient força per condicionar i, fins i tot, canviar realitats fàctiques que discorden amb principis filosòfics i jurídics rellevants. La idea d'un reconeixement basat en principis busca allunyar-se de fets il·legítims i condemnar-los i, al mateix temps, encoratjar i reforçar potencials situacions que s'ajustin millor a ideals normatius.

En el Dictamen sobre la secessió del Quebec, el Tribunal Suprem del Canadà destaca el rol potencial del reconeixement internacional de manera similar al que aquí es proposa, el qual no es basaria exclusivament en la legalitat, sinó també, o fins i tot més, en la legitimitat:

«Quan una vulneració del dret constitucional a negociar d'acord amb els principis abans descrits soscava la legitimitat de les accions d'una de les parts, això pot tenir importants conseqüències a nivell internacional. Així, un fracàs del dret d'entaular

negociacions i continuar-les d'acord a principis constitucionals pot soscavar la legitimitat de la demanda del govern en qüestió, la qual generalment és una precondition per al reconeixement per part de la comunitat internacional. A la inversa, les violacions d'aquests principis per part del govern federal o altres governs provincials al respondre a la petició de secessió poden soscavar la seva legitimitat. Així doncs, un Quebec que hagi negociat conforme als principis i valors constitucionals davant d'una intransigència irracional per part d'altres participants a nivell federal o provincial tindria més possibilitats de ser reconegut que un Quebec que no actués d'acord a principis constitucionals en el procés de negociació. Tant la legalitat dels actes de les parts pel que fa al procés de negociació segons el dret canadenc com la legitimitat percebuda d'aquesta actuació serien consideracions importants en el procés de reconeixement. En aquest sentit, l'adhesió de les parts a l'obligació de negociar s'avaluaria de manera indirecta en el pla internacional.»

En la mesura que la legitimitat dels estats liberaldemocràtics és, en principi, major que la d'estats il·liberals o autoritaris, s'espera que el dret i les

mesures internacionals garanteixin un major grau de deferència i marge d'apreciació als primers. En aquest sentit, potser es podria elaborar un codi de bones pràctiques i altres instruments similars de dret tou — *soft-law*— sobre la implementació de l'autodeterminació. Aquesta mena d'instrument —que es debatrà amb més detall en el següent apartat— hauria de proporcionar el suficient marge de maniobra i capacitat per prendre mesures adequades a cada context. L'aplicació concreta d'aquest instrument podria ser monitorada i mediada pels organismes especialitzats o les comissions imparcials formades per experts independents que s'han esmentat a l'apartat anterior. Si no hi ha acord ni compromís i no s'espera que arribin en un termini raonable de temps —tal com tampoc no s'esperava, per exemple, en el cas de Kosovo—,³ les directrius podrien

3 L'informe de l'Enviat Especial del Secretari General sobre l'estatut futur de Kosovo conclouia: «Tinc la ferma convicció que el potencial de les negociacions per produir un resultat mútuament acceptable sobre l'estatut de Kosovo ha quedat exhaurit. Cap quantitat de converses addicionals, sigui quin sigui el format, superarà aquest atzucac. [...] Ha arribat el moment de resoldre l'estatut de Kosovo. Després d'una curosa consideració de la història recent de Kosovo, de les realitats del Kosovo d'avui i de tenir en compte les negociacions amb les parts, he arribat a la conclusió que l'única opció viable per a Kosovo és la independència,

Negociació en comptes de coerció: primacia de la persuasió, la negociació i l'acord per sobre de l'acció unilateral, la imposició i la coerció.

servir de guia pel que fa al reconeixement internacional. Malgrat ser un ordenament jurídic primitiu i descentralitzat, el dret internacional té la capacitat i la responsabilitat d'establir un marc —dins el qual puguin operar normes internes— que reguli el naixement de nous estats i la modificació de les fronteres territorials.

La regulació de l'autodeterminació mitjançant un codi de bones pràctiques

Una millor regulació de l'autodeterminació s'hauria de basar tant en consideracions teòriques com en experiències pràctiques. Es poden aprendre lliçons ben diverses i potencialment interessants d'una pluralitat d'experiències d'autodeterminació com ara les del Quebec, Escòcia, Catalunya, el País Basc, Flandes, Irlanda del Nord, Tirol del Sud, el Jura, Montenegro, Croàcia, Eslovènia, Estònia, Lituània, Letònia, Eslovàquia, el Sudan del Sud, Eritrea, Nova Caledònia, Puerto Rico, Nevis, Singapur, Groenlàndia, les illes

Åland, Noruega, Islàndia, els Estats Confederats d'Amèrica i els Estats Units d'Amèrica.

Aquests casos a vegades proporcionen lliçons positives que mereixen ser reproduïdes i, potser encara més sovint, proporcionen lliçons negatives que necessiten ser superades. En conseqüència, no es pot realitzar una distinció nítida entre casos bons i dolents. Fins i tot la categoria laxa d'autodeterminació unilateral versus pactada no sempre és clara, atès que els casos amb freqüència evolucionen de l'acord al desacord, de la legalitat a la il·legalitat, de la cordialitat al conflicte, de la negociació a la imposició, de la persuasió a la coerció, i viceversa.

A partir d'aquestes experiències, refinades a través d'arguments teòrics i principis normatius com els exposats en els apartats anteriors, seria interessant desenvolupar un codi de bones pràctiques que tingui en compte qüestions importants com ara les següents:

- Negociació en comptes de coerció: primacia de la persuasió, la negociació i l'acord per sobre de l'acció unilateral, la imposició i la coerció.

- Temps i bona voluntat: les parts febles han d'acceptar la realitat històrica que indica que resoldre conflictes territorials ben sovint requereix força temps i paciència, però especialment les parts fortes han de negociar l'autodeterminació de bona fe.
- Expressió de les preferències: convé acordar mecanismes per identificar les preferències del poble de maneres que promouguin la negociació i tinguin en compte els interessos de les altres parts.
- Llei i democràcia: l'imperi del dret s'ha de servir però també s'ha d'adaptar per permetre que la democràcia floreixi, no només respecte a com es governa un estat determinat sinó també a com es reorganitza territorialment o se'n constitueix un de nou.
- El pluralisme territorial com un valor clau: prendre's seriosament el pluralisme territorial requereix explorar tant els acords d'autodeterminació interna com d'externa, atès que tendeixen a estar estretament connectats.

supervisada durant un període inicial per la comunitat internacional».

Les parts febles han d'acceptar la realitat històrica que indica que resoldre conflictes territorials ben sovint requereix força temps i paciència, però especialment les parts fortes han de negociar l'autodeterminació de bona fe

- Connexió entre l'autodeterminació interna i l'externa: quan l'auto-determinació interna és violada, frustrada o denegada, l'autodeterminació externa acostuma a rebre un major suport i tendeix a esdevenir més legítima.
- Autodeterminació interna: la negociació i els acords sobre l'autodeterminació interna han d'anar més enllà de l'autogovern i han de trobar maneres adequades de governar de forma compartida o associativa, en el sentit que els pobles subestats tinguin una veu significativa en les institucions centrals o federals.
- Tractar tant el present com el futur: no només convé negociar i acordar nous pactes per garantir l'autodeterminació interna, sinó també procediments i mecanismes que permetin assolir de manera raonable l'autodeterminació externa en el futur.
- Expressions d'autodeterminació: els referèndums no són l'única via raonable dels pobles per expressar la seva voluntat democràtica, especialment en democràcies consolidades amb institucions representatives del pluralisme territorial on els referèndums no siguin tradicionals, legals o ben rebuts políticament.
- Referèndums d'autodeterminació: els referèndums són eines habituals per expressar la voluntat del poble sobre qüestions territorials fonamentals, però són encara més raonables quan es complementen amb les mesures deliberatives pertinents.
- Els perills dels referèndums: atès que amb freqüència són divisius i polaritzadors, els referèndums d'autodeterminació haurien de ser acordats i s'haurien de negociar i regular amb cura.
- Participació àmplia: un referèndum és un mecanisme democràtic genuïnament interessant si, i només si, les parts principals del conflicte territorial estan disposades a participar-hi.
- Majories clares: sempre que sigui de manera raonable, es poden requerir majories qualificades o persistents per prendre decisions crucials, però aquestes majories reforçades no han de perseguir, en realitat, l'objectiu d'impossibilitar el canvi territorial.
- Quòrums del referèndum: atès que els quòrums de participació i votació tendeixen a ser problemàtics a la pràctica, els referèndums es poden complementar amb majories qualificades als parlaments o majories persistents de representants democràtics.
- Constitucions rígides: si les constitucions requereixen majories notablement qualificades per ser reformades, tals majories es podrien requerir dins del poble que s'autodetermina i no pas al conjunt de l'estat.
- Claredat de la pregunta: es pot requerir una pregunta clara en els referèndums d'autodeterminació perquè tinguin plena força democràtica.
- Característiques d'una pregunta clara: una pregunta clara hauria de ser intel·ligible, concisa, simple, directa i neutral. Aquests objectius s'han d'examinar empíricament en cada context vernacular rellevant.

- Expressions clares més enllà dels referèndums: una voluntat democràtica clara es pot inferir d'instruments diferents als referèndums com ara els programes i les campanyes electorals.
- Remodelació de la unitat autode-terminista: es poden cercar mecanismes democràtics i negociats per redibuixar els límits territorials de l'entitat que s'autodetermina a fi d'evitar una aplicació excessivament rígida del principi *uti possidetis juris*.⁴

Un document d'aquestes característiques aspiraria a anar més enllà d'un codi de bones pràctiques

4 El principi *uti possidetis iuris*, que podríem traduir «tal com posseeixes d'acord amb el dret», ha servit perquè, fruit d'un desmembrament de l'estat matriu o colonitzador, les fronteres territorials internes esdevinguin les noves fronteres internacionals. En virtut d'aquest principi, doncs, s'han mantingut les fronteres territorials que existien segons el dret intern de l'estat predecessor o el dret colonial, imperial o federal previ a la separació. Una aplicació excessivament rígida d'aquest principi ha portat a acceptar l'autodeterminació de territoris colonitzats delimitats de manera arbitrària per la potència ocupant i, per contra, denegar l'autodeterminació de nacions o pobles que podrien haver estat esquinçades per fronteres administratives artificials i injustament imposades. Altrament dit, l'aplicació rigorosa d'aquest principi només resultaria raonable si les fronteres territorials internes prèvies al desmembrament fossin plenament legítimes.

en sentit estricte per esdevenir un manual que proporcioni una sèrie d'eines i un recull d'opcions i doctrines raonables per tal que la negociació entre les parts rellevants tingui més possibilitats de trobar vies adequades per superar els conflictes territorials i assegurar-ne l'acomodació.⁵ ■

5 El Consell Acadèmic per a l'Acord de Claredat ha procurat elaborar un codi de bones pràctiques o manual d'aquesta mena per ser especialment aplicat al cas català, per bé que també podria resultar d'inspiració per a casos similars i per a l'elaboració d'un codi general de bones pràctiques com el que es proposa en aquest treball. Vegeu: *Informe sobre l'Acord de Claredat*.

■ Bibliografia

AHTISAARI, Martti. *Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosovo's future status* (S/2007/168). De 26 Març del 2007.

Consell Acadèmic per a l'Acord de Claredat. *Informe sobre l'Acord de Claredat* [en línia]. 2023 Disponible a: <www.acordclaredat.cat>.

INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. *Western Sahara, Advisory Opinion*, I.C.J. Reports 1975, pàg. 12.

SUPREME COURT OF CANADA. *Reference re Secession of Quebec*, 2 S.C.R. 217, 1998.

ZAYAS, Alfred-Maurice. *Promotion of a democratic and equitable international order*. Report to the UN General Assembly (A/69/272), 2014.

Les següents referències són obres de l'autor en les quals s'inspira aquest treball i en les quals es pot trobar una bibliografia extensa sobre les diverses qüestions tractades a l'article:

BOSSACOMA BUSQUETS, Pau. *Morality and Legality of Secession*. Cham: Palgrave Macmillan, 2020.

BOSSACOMA BUSQUETS, Pau. «The regulation of secession». A ABAT NINET, Antoni. (ed.). *Constitutional Law and Politics of Secession*. Abingdon: Routledge, pàg. 315-334, 2023.

CONTRA LA DIGLÒSSIA DIGITAL

POLÍTIQUES PÚBLIQUES ORIENTADES
A PROMOURRE LA PRESENCIA DE LES LLENGÜES
MINORITZADES I MINORITARIES AL MÓN DIGITAL

MONTSERRAT SENDRA ROYRA

ELS MOVIMENTS PER L'AUTODETERMINACIÓ A EUROPA

UNA CARTOGRAFIA ANALÍTICA

MARC SANJAUME CALVET
JORDI MAS ELIAS
IVAN SERRANO BALAGUER

UNA AGENDA PER AL MUNICIPALISME REPUBLICÀ

ROGER BARRES

UNA RENDA BÀSICA EUROPEA

JORDI ARCARONS
DANIEL RAVENTÓS
LLOÍS TURRONS

ESTUDIS POLÍTICS I SOCIOECONÒMICS

FUNDACIÓ
IRLA

www.irla.cat/publicacions

finestra

Michael Berkowitz

Resiliència urbana

TEDxPearlStreet
5 d'octubre del 2020

Fotografia: TED

Michael Berkowitz és un executiu que actualment dirigeix l'Acadèmia de Resiliència Climàtica de la University of Miami. Ha dirigit diferents organitzacions —des de l'àmbit d'operacions globals de Deutsche Bank fins al comissionat adjunt d'Emergències de Nova York— i ha impulsat el Resilient Cities Catalyst, una organització global sense ànim de lucre que ajuda les ciutats i els clients a afrontar diversos reptes des de la visió de la resiliència urbana com a forma d'interrelacionar reptes i respostes.

Quan d'aquí a deu anys, o cinc anys, o fins i tot l'any que ve, mireu el 2020, què és el que més en recordareu? De treballar des de casa? D'intentar desesperadament educar els vostres fills a casa amb un ordinador portàtil? D'haver-vos emmalaltit? Pensareu en la feina que heu perdut o en la rebaixa salarial que us han imposat? Recordareu George Floyd i les protestes que va inspirar el seu assassinat?¹ O potser la vostra pròpia experiència del racisme generarà records encara més nítids? Potser el pitjor encara està per arribar, per a vosaltres, per a tots nosaltres. Al cap i a la fi, encara hem de superar la temporada d'huracans i d'incendis forestals. Només som a juliol, però el 2020 s'està fent llarg com tota una vida i ens ha donat més batzegades de les que pateix la majoria de la gent en una dècada. Una pandèmia rabiosa, protestes significatives provocades pel racisme sistèmic i la violència policial. I ara estem a mercè del que probablement serà un dels estius més calorosos de la

història. I si us diguéssiu que d'aquí a cinc o deu anys, el 2020 podria no semblar tan excepcional, i que l'única cosa segura és que no us hauria d'estranyar que els anys vinents ens portin encara més desastres, més esdeveniments meteorològics extrems, més sistemes fallits, més batzegades combinades. Els reptes als quals ens enfrontem poden semblar aclaparadors, massa grossos per planificar o per afrontar-los, especialment quan resulten ser una capa a sobre d'una altra. La mala notícia és que cadascun d'aquests reptes es conjura per empitjorar els altres. Cada batzegada, pandèmia, onada de calor o inundació ho ha empitjorat tot i, al seu torn, ha agreujat les tensions subjacents del canvi climàtic, el racisme, la mala salut pública i la inequitat. I massa sovint, tal com ha deixat clar la Covid-19, les comunitats pobres i vulnerables són les més afectades, la qual cosa condueix a més pobresa i fragilitat, i així el cicle comença de nou.

Però heus aquí la gran idea. No hem de plantejar-ho tot per separat: una pandèmia que requereix solucions per combatre la pandèmia, onades de calor que requereixen solucions

¹ El cas fa referència a l'assassinat de George Floyd, un home afroamericà, en mans de la policia. Aquest assassinat va originar una allau de protestes arreu dels EUA i va reforçar el moviment Black Lives Matters [La vida dels negres importa].

La innovació de l'anomenada resiliència urbana és reconèixer que aquests riscos als quals s'enfronten les comunitats poden ser vistos, i s'han de veure, conjuntament

per fer front a les onades de calor... sinó com una xarxa de riscos i oportunitats connectades. Hi ha una bona nova. En lloc de tractar-los de manera aïllada, enllaçar-los ens ofereix una oportunitat d'abordar-los conjuntament i amb eficàcia.

Durant la dècada 2010-2020, ha sorgit una nova disciplina anomenada resiliència urbana. La seva innovació és reconèixer que aquests riscos als quals s'enfronten les comunitats poden ser vistos, i s'han de veure, conjuntament. I, en abordar-los alhora, podem fer que les nostres comunitats siguin més fortes i més resistents a qualsevol cosa que els vingui. Això és important per diversos motius, un d'ells és que no en sabem gaire de predir les crisis següents. Vaig ser sotscomissari de gestió d'emergències a Nova York a finals dels anys 1990 i principis dels 2000. A finals de la dècada de 1990, pensàvem que el següent gran problema que tindríem seria un huracà que podria colpejar Nova York. Però aleshores, l'11 de setembre del 2001 dos avions van xocar contra les Torres Bessones. En els anys següents, vam tenir cartes d'àntrax, un accident d'avió a Queens, una gran

apagada al nord-est el 2003, la crisi financera del 2008. I no va ser fins al 2012 que vàrem tenir la supertempesta Sandy.

Com poden copsar i preparar-se les comunitats per a tots aquests esdeveniments alhora? La resposta és reforçant els seus sistemes, satisfent les necessitats bàsiques dels més vulnerables, desenvolupant un bon govern amb grups d'interès forts a la taula, promovent economies diverses i equitatives, donant suport a comunitats cohesionades on els veïns es cuiden dels veïns, tot recolzat en una infraestructura sostenible que serveixi per a múltiples usos. Totes aquestes capacitats ajuden les ciutats a respondre, recuperar-se i fins i tot créixer davant el risc i l'adversitat.

Això no és fàcil. Les divisions van començar a sorgir al voltant de disciplines concretes al segle XX, el transport, el desenvolupament econòmic, els serveis socials... perquè semblava més eficient que els experts parlessin amb els experts. Però vam llançar «100 Resilient Cities», i més tard, «Resilient Cities Catalyst» per ajudar les ciutats a canviar la manera com aborden els seus riscos

i oportunitats, per fer-ho d'una manera més integrada, inclusiva i estratègica. Permeteu-me donar-vos tres exemples de com s'està desenvolupant això a gran i a petita escala.

Us he dit que la gran idea era veure els nostres reptes interconnectats i intentar abordar-los conjuntament. Aquesta idea va sorgir en part de Medellín, Colòmbia, als anys 1990. Avui, Medellín és pròsper i una de les ciutats més habitables del món. Però en aquell moment estava plena de violència i d'assassinats. Va ser la seu del Càrtel de Medellín i de l'infame Pablo Escobar, i va estar a punt d'ensorrar-se. Per abordar aquesta violència, els urbanistes de Colòmbia van analitzar les causes de la criminalitat. Medellín és una ciutat de muntanya. El seu principal centre econòmic es troba al fons de la vall, i les seves comunitats més pobres es troben encimbellades de manera precària als seus vessants. Se solia trigar fins a tres hores, baixant per una carretera de muntanya sinuosa, a la part darrera d'un autobús o en moto, per arribar a les bones feines al centre de la vall. Això deixava les comunitats aïllades, desesperades i criminalitzades.

El nou sistema de transport de Medellín va dur a una millor qualitat de l'aire, una reducció de la petjada de carboni de la ciutat, una millora de l'economia i comunitats més fortes a causa de la reducció del temps en els desplaçaments

El que va fer Medellín va ser dissenyar un nou sistema de transport que ajudés a connectar aquestes comunitats amb les oportunitats econòmiques. Va començar amb autobusos exprés, passant per telefèric i, finalment, amb escales mecàniques. Va reduir els temps de desplaçament per a molts a la meitat. Per descomptat, les autoritats sí que van matar Escobar i van desmantellar el càrtel. Però en part a causa de la millora de les possibilitats de vida dels més pobres de Medellín, els assassinats i la violència es van reduir gairebé un 90% durant la dècada i mitja següent. El programa també va tenir altres beneficis i impactes que van ajudar a fer que Medellín fos més forta i més resilient. Va dur a una millor qualitat de l'aire, una reducció de la petjada de carboni de la ciutat, una millora de l'economia, i comunitats més fortes a causa de la reducció del temps en els desplaçaments. Això és el que anomenem el dividend de la resiliència, una intervenció que parteix d'un objectiu —en aquest cas, trencar el cicle de violència augmentant les oportunitats econòmiques—, i que comporta altres beneficis que en redueixen la fragilitat i en milloren la resiliència.

Anem ara a París. El 2014, quan vaig conèixer per primera vegada l'alcaldeessa de París Anne Hidalgo, estava molt centrada en els reptes climàtics. Volia parlar de les inundacions, la calor urbana i la contaminació de l'aire. Però al 2015 va passar una cosa: dos atacs terroristes i una crisi de refugiats. Us ho he comentat, no som gaire bons pel que fa a predir el que ens ve. L'oportunitat per a París va ser trobar una manera d'abordar la immigració, els refugiats i la radicalització al mateix temps que feien front als seus reptes climàtics. Per fer-ho, la ciutat necessitava espai. Amb un 9,5% del seu territori, París té la menor proporció d'espais verds de qualsevol capital mundial.

Les autoritats de París, encapçalades pel cap de resiliència Sebastien Maire, van començar amb poca cosa. El 2017 van triar tres escoles de barri que atenen principalment comunitats d'immigrants i de pocs ingressos. Amb l'ajuda d'estudiants, activistes del canvi climàtic, l'administració i defensors dels immigrants, la ciutat va redissenyar aquests espais per incloure materials de construcció de colors clars, arbustos i arbres per fer front a la calor, superfícies permea-

bles per captar i retenir l'aigua de pluja i van obrir els espais fora d'horrari escolar els caps de setmana a la comunitat perquè els immigrants i refugiats, els ciutadans més nous, tinguessin un lloc on aplegar-se, barrejar-se i donar sentit a la seva nova llar. De nou, observem el dividend de resiliència, una intervenció que parteix d'un objectiu, en aquest cas trencar l'illa de calor urbana a través d'espais verds frescos, i afegeix altres beneficis per fer la comunitat més forta i resilient. Aquí, París va millorar la gestió de les aigües pluvials i l'accés comunitari per protegir-se de les inundacions i mitigar la radicalització causada per l'aïllament. El projecte va ser molt popular, i ara París té plans i pressupost per fer el mateix a 561 escoles, que representen més de 280 hectàrees de terreny.

Però aquests projectes no cal que siguin grans, ni cal que siguin liderats pels ajuntaments. Aquí teniu un últim exemple, el de «Repowering London» [Reempoderant Londres], una organització sense ànim de lucre creada per ajudar els residents d'habitatges socials a passar-se a l'energia solar. Tot i que la seva feina principal és

A Londres, els equips de jardineria van instal·lar panells solars i van connectar aquesta energia a la xarxa

instal·lar energia solar als terrats, l'equip va detectar solars buits a prop de les estacions de tren. L'organització de base comunitària va arribar a un acord amb l'Agència de Transports de Londres per utilitzar aquelles parcel·les abandonades, i va néixer el jardí energètic. Va començar com una altra manera d'introduir l'energia solar a les comunitats, però gràcies al disseny integral del grup, van descobrir altres dividends de resiliència. Ara hi ha 34 jardins energètics a tot el Gran Londres i representen milers de metres quadrats de terreny reutilitzat al costat de les vies.

Només aquesta acció, la de netejar i fer ecològic l'espai buit, pot tenir un efecte important en la comunitat. Només per donar-vos un apunt de dades: un estudi de 2018 a Filadèlfia que va analitzar l'impacte del condicionament ecològic senzill i barat dels solars buits va trobar que tenia un impacte significatiu en la salut mental de la comunitat. Va disminuir la sensació de depressió en un 42% per als que vivien a prop dels solars, a diferència del grup de control. A Londres, els equips de jardineria van instal·lar panells solars

i van connectar aquesta energia a la xarxa. Això proporciona una font d'ingressos i demostra els beneficis dels petits projectes d'energia renovable. Els equips també comptaven amb centenars de voluntaris i grups comunitaris. Van implicar-hi les autoritats locals. Van fer consultes públiques perquè sabien que part d'aquest esforç era per a construir comunitats cohesionades, que en última instància condueixen a un barri i una ciutat més resilients.

Finalment, els jardins també són petits exemples del que necessita tota ciutat: menjar local saludable i biodiversitat. Els membres de la comunitat van tenir collita d'una varietat de verdures i les flors de primavera van donar suport a les abelles, que són crítiques per a la biodiversitat i tan importants a les nostres ciutats i, així i tot, les poblacions d'abelles estan disminuint a Londres i a ciutats arreu del món. I el llúpol s'emprava per a fer cervesa energètica de jardí, que tots sabem que és la beguda oficial per a qualsevol crisi. Com als patis de les escoles de París i als telefèrics de Medellín, però a menor escala, cadascun d'aquests resultats genera força i capacitat en múltiples àrees,

enforteix el barri i la comunitat perquè pugui respondre, recuperar-se i créixer davant de tots els xocs.

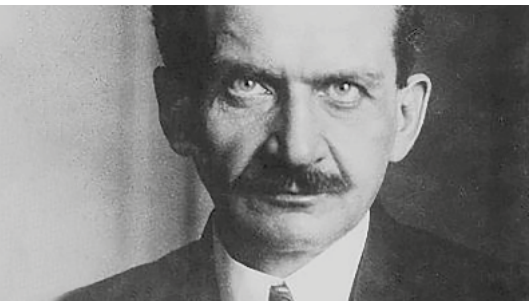
Abans que acabem, us deixaré amb una darrera història. He esmentat abans que fa anys vaig treballar a l'Oficina de Gestió d'Emergències de la ciutat de Nova York. Acabo de fer-hi una comissió de servei de tres mesos per ajudar la ciutat a superar la fase més aguda de la pandèmia de Covid. He donat suport al màxim responsable dels aliments de la ciutat i he ajudat a dissenyar i implementar el Programa d'emergència de proveïment de menjar a domicili, oferint àpats a novaiorquesos malalts de la Covid i vulnerables pel que fa a alimentació. En el seu moment àlgid, estàvem repartint més d'un milió d'àpats al dia, i això és un treball impressionant i important, i n'estic increïblement orgullós i agraït. Però era una eina esmussa. A escala de ciutat, no teníem la capacitat de comprendre realment la vulnerabilitat per oferir els àpats adequats, ja fossin vegetarians, halal, kosher, àpats preparats o caixes de rebost o àpats culturalment sensibles per a les vastes poblacions d'immigrants que ateníem.

Les nostres col·laboracions amb les organitzacions de base comunitària ens van fer bon servei, però en necessitem més. Només podem entendre realment les necessitats d'un barri a escala comunitària treballant amb els líders de les comunitats. Per fer-ho, per realment construir resiliència, hem de baixar a aquest nivell i enfortir la ciutat i els barris en els quals estem treballant. A mesura que comenceu a pensar en què us presentarà el que queda del 2020, o què és el que us espera al tomb de la cantonada, el 2021, o el 2025, potser us començareu a preguntar què podeu fer davant de tot això a mesura que sortiu del confinament. Què podem fer de manera diferent perquè estiguem preparats per al pròxim gran impacte?

El meu consell per a vosaltres és que actueu en petit, però que actueu ara. Uniu-vos a una organització local. Netegeu un solar buit. Conegueu els vostres veïns. Només aquesta acció farà que la vostra ciutat, la vostra comunitat, el vostre barri siguin més resilients. I sospito que això serà important en els anys i mesos que venen. Moltes gràcies. ■

clàssic

Otto Wels

Diputat del Reichstag
(23 de març del 1933)

«No ens podeu llevar l'honor»

La República de Weimar va ser un període convuls de la història d'Alemanya. Les repercussions de la I Guerra Mundial, les reparacions a què s'obligava a fer front a Alemanya i l'ascens de l'extrema dreta nazi van marcar la seva tràgica història. Entre 1932 i 1933 el poble alemany va votar tres vegades en eleccions generals; en totes tres, el partit nazi va ser la força més votada, tanmateix sense aconseguir majoria absoluta. Tot i així, al gener de 1933, el vell president Paul von Hindenburg va nomenar el líder nazi, Adolf Hitler, com a canceller del Reich al capdavant d'una coalició de partits de dretes. Després de l'incendi del Reichstag, que va comportar la il·legalització del Partit Comunista, el govern liderat per Hitler va aprovar la Llei de Concessió de Poders Especials o de Capacitació, que va iniciar la transformació cap al Tercer Reich i la consolidació d'una dictadura feixista de partit únic. És en aquest moment en què el diputat i president del Partit Socialdemòcrata Otto Wels pronuncia un discurs en què s'oposa a apagar l'últim alè de la República de Weimar. El seu va ser l'últim discurs lliure abans de la foscor.

Dames i cavallers! Nosaltres, els socialdemòcrates, donem suport a la reclamació en matèria de política exterior presentada pel Senyor Cancellier del Reich, i ho fem més fermament encara si s'escau, ja que l'hem defensada fonamentalment des de bon principi.

En relació a aquesta qüestió, em permetran un comentari personal, a saber: que vaig ser el primer alemany en un fòrum internacional, a la Conferència de Berna del 3 de febrer del 1919, que es va oposar a la falsedat de culpar Alemanya de l'esclat de la Guerra Mundial.

Mai un principi del nostre partit ens ha pogut impedir o ens ha impedit representar les reclamacions justes de la nació alemanya davant d'altres pobles del món.

El Senyor Cancellier del Reich va pronunciar abans-d'ahir a Potsdam una frase que subscrivim. Va dir: «*De l'absurd de la teoria de vencedors i vençuts eterns procedeix l'absurd de les reparacions, i, com a conseqüència d'aquesta, la catàstrofe de l'economia mundial*». Aquesta frase, que val per a la política exterior, no val menys per a la política domèstica.

També aquí la teoria de vencedors i vençuts eterns, com va dir el Senyor Canceller del Reich, és un absurd. Les paraules del Senyor Canceller del Reich ens recorden també a unes altres que es pronunciaren el 23 de juliol del 1919 en l'Assemblea Nacional. Aleshores es va dir: *«Estem indefensos, indefensos, però no vol dir deshonrats. Certament, els enemics ens volen prendre l'honor, no hi ha cap mena de dubte. Però aquest intent de calúmnia algun dia caurà sobre els seus instigadors, ja que no és el nostre honor el que sucumbeix en aquesta tragèdia mundial, i ho creiem fins al nostre últim alè»*.

Això pot trobar-se en una declaració que un govern socialdemòcrata va fer aleshores en nom del poble alemany davant de tot el món, quatre hores abans que expirés l'alto el foc, per evitar l'avanç de l'enemic. Aquesta declaració constitueix un afegit valuós a les declaracions del Senyor Canceller del Reich.

D'una pau dictada no sorgeix res de bo, encara menys a casa. Una veritable comunitat nacional no pot fundar-se en ella. El primer requisit és la igualtat davant la llei. El govern

pot protegir-se contra els excessos més crus de la polèmica, pot evitar les crides a la violència i a la pròpia violència amb severitat. Això pot ocórrer si s'aplica a totes bandes de manera igual i imparcial, i si s'evita tractar els adversaris vençuts com si fossin proscrits.

Ens poden prendre la llibertat i la vida, però no l'honor.

Després de les persecucions que ha experimentat el Partit Socialdemòcrata en els darrers temps, ningú pot demanar-li raonablement o esperar d'ell que voti per la llei de capacitació que aquí s'ha presentat. Les eleccions del 5 de març han donat la majoria als partits que formen el govern i, amb això, la possibilitat de governar seguint estrictament el text i l'esperit de la Constitució. On hi ha la possibilitat, hi ha també l'obligació.

La crítica és saludable i necessària. Mai abans, des que hi ha un Reichstag alemany, s'ha cancel·lat el control dels afers públics per part dels representants electes del poble de la manera en la qual ara s'esdevé, i com s'esdevindrà encara més mitjançant aquesta nova llei de capaci-

tació. Una omnipotència del govern com aquesta tindrà repercussions encara més greus, atès que també la premsa ha deixat de tenir qualsevol mena de llibertat de moviment.

Dames i cavallers! La situació que predomina avui a Alemanya se'n dibuixa tot sovint amb els colors més foscos. Com acostuma a passar en aquesta mena de casos, no escassegen les exageracions. Pel que fa al meu partit, aclareixo aquí i ara: ni hem demanat a París una intervenció, ni hem transferit milions a París ni comunicat notícies exagerades a l'estranger.

Seria més fàcil enfrontar-se a aquesta mena d'exageracions si fos possible informar al país distingint la veritat de la mentida.

I encara seria millor si poguéssim testimoniar, de bona consciència, que s'ha restablert la plena seguretat jurídica per a tothom.

Això, cavallers, depèn de vostès.

Els senyors del Partit Nacionalsocialista anomenen el moviment que han desencadenat una revolució nacional,

no nacionalsocialista. La relació de la seva revolució amb el socialisme es limita fins ara a l'intent de destruir el moviment socialdemòcrata, que és des de fa més de dues generacions el portador del pensament socialista, i que ho seguirà sent. Si els senyors del Partit Nacionalsocialista volguessin fer accions socialistes, no necessitarien cap llei de capacitació.

Disposarien d'una majoria aclaparadora en aquesta cambra. Qualsevol proposta seva presentada en interès dels obrers, dels pagesos, dels oficinistes, dels funcionaris o de la classe mitjana comptaria amb la seva aprovació, si no unànime, sí amb una clara majoria.

Ara bé, vostès volen tancar el Reichstag per continuar amb la seva revolució. La destrucció d'allò que existeix no és cap revolució en si mateixa. El poble espera que s'assoleixin resultats positius. Espera mesures efectives contra la terrible misèria econòmica que domina no només Alemanya, sinó a tot el món.

Nosaltres, els socialdemòcrates, hem assumit aquesta responsabilitat en els temps més difícils i per aquest motiu ens han llançat pedres.

Els nostres esforços per a la reconstrucció de l'Estat i de l'economia, per a l'alliberament dels territoris ocupats, passaran la prova del temps.

Hem aconseguit la igualtat davant la llei i un dret laboral social. Hem ajudat a crear una Alemanya en la qual no només els prínceps i els barons, sinó també els homes de la classe obrera, tinguin el camí obert a la direcció de l'Estat. No podeu revertir això sense renunciar al vostre propi *Führer*.

En va quedar l'intent de girar la roda de la història en sentit invers. Nosaltres, els socialdemòcrates, sabem que no es poden erradicar els fets aconseguits amb la política de la força només amb el manteniment de la llei. Veiem els fets aconseguits amb la política de la força en el seu domini present. Però també la consciència de justícia del poble és un poder polític, i nosaltres no deixarem d'apel·lar a aquesta consciència de justícia.

La Constitució de Weimar no és una constitució socialista. Però defensem els principis de l'Estat de dret, la igualtat i el dret social que hi són consagrats. Nosaltres, els socialdemòcrates alemanys, ens comprometem solem-

nament en aquest moment històric amb els principis de la humanitat i la justícia, de la llibertat i del socialisme.

Cap llei de capacitació els proporciona el poder per a destruir idees que són eternes i indestructibles. Vostès mateixos es reconeixen, malgrat tot, com a socialistes. Les lleis contra els socialistes no van acabar amb la socialdemocràcia.¹ Les noves persecucions proporcionaran noves forces a la socialdemocràcia.

Saludem els perseguits i els oprimits. Saludem els nostres amics al Reich. La seva fermesa i la seva lleialtat mereixen admiració. El coratge de les seves conviccions, la seva indestructible confiança, garanteixen un futur més lluminós. ■

1 Després de dos intents d'assassinat contra el kàiser Guillem I, el canceller alemany, Otto von Bismarck, va impulsar el 1878 diverses lleis que pretenien acabar amb el moviment socialista, a qui feia responsable dels intents de magnicidi i l'organització d'una revolució al país. Es van prohibir diaris i sindicats socialdemòcrates per evitar la difusió de les seves idees amb l'objectiu de frenar i revertir el creixement del Sozialdemokratische Partei Deutschlands [Partit Socialdemòcrata Alemany]. Amb la dimissió de Bismarck el 1890, aquestes lleis, que no van assolir els seus objectius polítics ja que el partit va continuar malgrat tot creixent, no van renovar-se.

1934 - 1939

PIONERES

DEL MUNICIPALISME FEMINISTA

EXPOSICIÓ ITINERANT

FUNDACIÓ
IRLA

tribut Annie Ernaux

Sofia Vilella Pujol

Crítica literària

@svilellapujol

A Annie Ernaux li envejo dues coses. La primera és la lucidesa amb què observa el món i s'observa a si mateixa. No ho dic per dir: sembla que, posant-hi una mica d'atenció, sigui capaç d'entendre-ho tot. M'encantaria ser perspicaç com ella, enfrontar-me a la vida amb la seva saviesa calmada. La segona cosa que cobejo, encara més difícil d'aconseguir, és la capacitat que té per expressar el que rumia, per convertir les cavil·lacions en literatura. Ernaux està dotada, innegablement, d'un particular *savoir écrire*: a cada moment comprèn què ha de dir i què no ha de dir, i també és molt conscient de com ha de fer-ho. Domina amb precisió l'encadenament de paraules, però alhora sap fer molt bé silenci, cosa que probablement encara és més important.

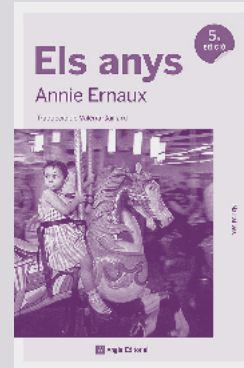
Tenint en compte la seva destresa, i el gran reconeixement que ha obtingut —el 2022 li van atorgar ni més ni menys que el Premi Nobel de Literatura—, dubto de si escollir-la com a autora a qui fer un tribut no és, potser, massa senzill. Massa evident. Però, alhora, que bé que sigui una tria òbvia. Que bé que ho posi fàcil. Tot i que conec una part més aviat reduïda de la seva bibliografia, cada obra que en llegeixo em fascina. Normalment acostumo a ser més lectora de textos que d'autors; vaig llibre per llibre i sovint em costa recordar qui ha escrit què. Però amb ella és al revés: tot el que dugui el seu nom a la portada, m'ho empasso sense pensar-m'ho dues vegades.

M'agrada haver-la descobert amb *Els anys*, una novel·la publicada el 2008 i traduïda al català el 2019, que repassa la vida d'una dona francesa entre mitjans del segle XX i principis del XXI. En aquest text, que no és especialment llarg però que em sembla monumental, es fa explícita la preocupació d'Ernaux per l'àmbit sociològic. Temàticament, l'autora explora la relació de la vida quotidiana amb els esdeveniments històrics: els jocs de la infància tenen sempre de fons

la inseguretad de la postguerra, les descobertes de l'adolescència van acompanyades del conflicte algerià i el Maig del 1968 marca l'arribada a l'adulthood. Però, formalment, encara es reforça més aquest vincle entre l'experiència «subjectiva» i l'«objectiva» —si és que, després de llegir-la, es poden diferenciar—, perquè el que fa Ernaux és escriure una autobiografia sense utilitzar en cap moment el pronom «jo», que naturalment és el més habitual en aquest gènere. La narració oscil·la entre el «tu», l'«ella» i el «nosaltres»; així, la veu narradora queda descentrada i el relat s'obre a l'experiència conjunta dels subjectes que han compartit, en certa manera, la vida de l'autora, ja sigui per qüestions generacionals, de classe, de gènere, o altres.

A la mateixa novel·la, Ernaux es refereix a aquesta manera d'escriure utilitzant el terme «autobiografia impersonal». «*A partir d'una imatge fixa del record*», escriu parlant en tercera persona del seu propi procés de creació, «*li sembla diluir-se en una totalitat indistinta de la qual aconsegueix arrencar, amb un esforç de la consciència crítica, un a un, els elements que la componen. [...] Aleshores, ella*

troba amb una profunda satisfacció, gairebé esbalaïdora —que no li dona la imatge, aïllada, del record personal—, una mena de vasta sensació col·lectiva, en la qual la seva consciència, tot el seu ésser hi està sostingut». Em sembla admirable aquesta facilitat per discernir com es posa en marxa la memòria individual, i com aquesta no se separa mai de la vivència col·lectiva. Però encara em sembla més prodigiós l'exercici de memòria que fa Ernaux en si. Hi ha una frase concreta d'*Els anys* que m'obsessiona: «*L'assassinat de Kennedy a Dallas la deixarà més indiferent que la mort de Marilyn Monroe l'estiu anterior, perquè fa vuit setmanes que no té la regla*». Sento que llegir Ernaux és com llegir un clàssic.

Els anys
Annie Ernaux

Angle Editorial
Barcelona, 2019

L'autora francesa nascuda el 1940 és una referent de la literatura d'auto-ficció, format que ha centrat bona part de la seva obra, la qual abasta més d'una vintena de publicacions. Els seus llibres tracten d'històries quotidianes des d'una visió sociològica de les relacions. Ha rebut diversos premis literaris, el més destacat dels quals el Premi Nobel de Literatura el 2022. ■

filmoteca

Hadaka no shima

Maria Roca-Sastre

Crítica literària i fotògrafa

@mariars____

El cinema és paradoxal. L'acte de vi-sió cinematogràfica sembla refugiar-se en la solitud del cos: la imatge surt de la pantalla, s'eleva i recau en la cadència de cada respiració, deixa el rastre de la seva presència. Tanmateix, a les sales de cinema l'experiència cinematogràfica es torna col·lectiva, una hipnosi compartida suscitada per la fascinació de la llum en moviment.

La sobreestimulació a què ens veiem sotmesos en el nostre dia a dia ens desarrela. Les imatges sovint s'assenyalen com a culpables: la seva abundància sembla envair-nos, ofegar-nos, anestesiar-nos. Reclosos al que ens pensem que són els nostres mons propis, ja no som «enlloc». Hem patit un procés de dessubjectivització que passa per les imatges, que al seu torn també han estat vulnerades. La imatge fora del seu context ja no és imatge, s'ha buidat de sentit. On rau, doncs, la potència de la imatge fílmica?

Hadaka no shima [L'Illa Nua] és una pel·lícula de 1960 dirigida per Kaneto Shindō. L'escenari que se'ns presenta és simple: una petita i remota illa de l'est del Japó habitada per una

família de camperols que cultiven la terra per a la seva subsistència. La quotidianitat d'aquesta família convencional, formada per la mare, el pare i dos fills, ve marcada per l'austeritat de la seva existència i està sotmesa al ritme de la terra i al de la natura, que permet la seva supervivència. L'aigua i la terra són l'aliment d'on brolla la vida, però la seva abundància o la seva escassetat també poden desencadenar la desgràcia.

La temporalitat de la imatge, marcada per la manca de diàlegs i la música, queda subsumida a la repetició dels gestos quotidians: remar, arreplegar aigua, regar, cultivar. Una vegada i una altra, dia rere dia. El temps cíclic de la repetició és el de la natura i esdevé el de la producció. La feina és constant, i garantir la supervivència no deixa gairebé temps de res més. I és precisament aquesta ciclicitat el que ens indueix a la hipnosi, ens convida al viatge, obre una escletxa que esquinça la nostra percepció quotidiana de la matèria i del temps. Simplicitat i repetició ens transporten a una nova experiència o, potser, de fet, a una de vellíssima. Tanmateix, la repetició no significa

**L'aigua i la terra són l'aliment d'on brolla la vida,
però la seva abundància o la seva escassetat
també poden desencadenar la desgràcia**

falta d'imprevist, sinó que més aviat el propulsa.

Hadaka No Shima és un elogi de la bellesa de la simplicitat, una bellesa que també comporta dolor. Dels ecos de la dècada de 1960 ens arriben interrogants encara molt presents, posant-nos davant de la incomoditat profètica de problemàtiques mediambientals, de gènere i de classe, i que alhora permet recuperar-nos del cansament de la mirada hiperactiva.

He tingut l'ocasió de topar-me dues vegades amb aquest film: un cop sola i l'altra en una sala de cinema petita, de poble. Les dues vegades m'ha transportat a un Japó de postguerra on he pogut sentir el mar i l'aire provinents d'un món aliè, un lloc on podia simplement «ser». Tanmateix, l'experiència compartida em va *allocar*, entregar-me, durant uns instants a una sensació de pertinença i de reflexió compartida. La paradoxa cinematogràfica radica aquí: a permetre la comprensió d'un altre temps conjuntament amb els altres, i alhora poder suspendre'l. Posar-nos davant de la vida mateixa, aturar-la, i retornar a la pròpia. ■

Hadaka no shima
Kaneto Shido

1960

pinzell

Nosaltres sols

Mireia Mateo

Artista

mateorodriguezmireia@gmail.com

 JOAN VILA

L'obra que presentem, *Brain* [cervell], és una composició sobre paper feta amb tinta xinesa i llapis. Només tres colors juguen dins l'obra: gris, negre i groc trencat. Com el seu nom indica, podem apreciar com es retrata una mena de cap donant importància a l'embolcall de la cara i del magí. A la part de dalt veiem com les formes es desdibuixen, com si fossin una fumera que corre cap a la part superior esquerra del quadre. La part inferior és d'un color gris: allà on situaríem el front, es converteix en groc verdós i tot l'embolcall exterior és negre atzabeja, a excepció d'un bocí de la part superior.

A *Brain*, podem veure com l'abstracció de les formes simplement és un mitjà de l'expressió. Allò que importa no és la pulcritud del traç en les faccions, sinó la universalitat de les formes: per això les taques es transformen en formes reconeixibles. En aquest cas, un cervell que va o ve. Un cervell que s'expandeix més enllà dels seus límits. Però, alhora, expressat en soledat i amb tints d'un color diferent, com si la corresponència de color del front i de la fumera

volgués assenyalar la propietat del pensament.

L'estil de Mireia Mateo ens pot recordar les traces de Frederic Amat, però també les de Josep Maria de Sucre. L'artista viu en un món abstracte, però amb forts llaços amb les formes tangibles del seu voltant. De tal manera, podem veure els volums majestuosos i altament presents d'Amat, però també són expressius com les obres de Sucre. Un estil que, juganer, ens explica la nostra condició. Com explica l'artista Alicia Marsans, «*la pintora juga amb els papers perquè la pintura no ha de deixar de ser joc, encara que un joc seriós*».

El filòsof Amador Vega parla en aquests termes de la pintura de Mateo: «*Les pintures no dibuixen el món, tampoc el somien. Són retalls d'un univers que escolta com asseca la tinta sobre el paper i com respira la tela. Sol, paper, tela i tinta, acompanyen la pintura... tot ella tan sola*». D'aquesta manera, l'artista ens mostra les cabòries del nostre pensament i la càrrega del nostre magí de manera anònima i universal. Així, tots podem entendre la tragèdia de tots els cervells: estar sol amb els seus pensaments. ■

galeria

La captura de l'entorn

Georgina Mollà

Fotògrafa

@jorjmolla

➡ DAMIÀ AMORÓS I ALBAREDA

El Mas Miró de Mont-roig del Camp encara conserva la figura del cavall blanc —carregat amb tots els elements de guarniments i treball— que Joan Miró immortalitzà a *El cavall, la pipa i la flor vermella* al 1920. Tela conservada actualment al Museu d'Art de Filadèlfia. La compostura, l'entorn i la funció d'aquest cavall mironià és la mateixa que retrata i captura la fotògrafa Georgina Mollà, però no al Camp de Tarragona sinó a la Vall d'Albaida.

L'artista d'Ontinyent reivindica el seu entorn capturant-lo amb les imatges, però també explicant aquelles receptes, recursos i tradicions llegades per la cultura popular i els costums, i que les noves generacions, per falta de relleu o de ganes d'escoltar, no han rebut.

Tot i tocar diversos estils i camps de la fotografia, la documental destaca per sobre de la resta. La necessitat de capturar l'entorn en una imatge o instantània esdevé un dels símbols de la producció de la fotògrafa valenciana. I l'entorn que hi troba és el que molts també hem viscut.

Les altres dues imatges també les podríem observar a les dues ribes de l'Ebre. Documentant una gran fortalesa estètica i narrativa a banda i banda, sense deixar a fora una enorme consciència social i cultural.

El racó ple de cadires, bancs, cordes i cordons, ganxos, ferradures i tot aquell gran univers d'un petit espai de magatzem agrícola també ens ensenya l'aprofitament del passat. Amb unes tècniques, aquestes mateixes ancestrals, que Mollà també combina amb altres més especialitzades, que podem emmarcar dins dels processos pictorialistes com ara el fotogratat, la goma bicromatada i la cianotípia.

Per últim, la darrera de les imatges ens presenta una de les passions més arrelades al País Valencià, la pilota a raspall. La mà del jugador recull el petit element que fa desencadenar tot allò que s'esdevindrà dins del trinquet.

El joc, com el camp i la tradició, o la complicitat amb l'entorn i el factor social, són senyes de la producció de Georgina Mollà. Com Miró, segurament és al mas, on l'univers pren el seu destí per capturar tot l'entorn en una imatge. ■

llibreria

Esport per a tothom
Raül Romeva i Rueda

Editorial Base
Barcelona, 2025

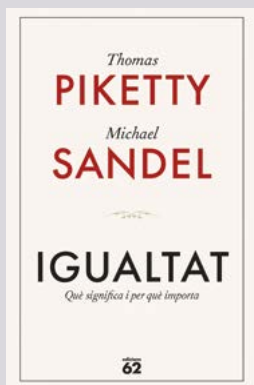
El republicanisme d'inicis del segle XX sempre va tenir present el vincle entre esport i ciutadania. Aquest assaig assenyala la importància de l'esport com a eina per aconseguir un país de benestar, que faci possible la felicitat de tota la seva ciutadania. Un assaig escrit per posar en valor l'esport com a cohesionador social, en tant que vertebrador d'una xarxa d'agents, institucions i persones orientades al bé comú. Una obra que aposta per situar l'esport com un vector clau per construir la Catalunya republicana.

Experiments per imaginar altrament
Miram Ofemi

Raig Verd
Barcelona, 2025

Davant d'un temps de desesperança i ofec, l'autora planteja tot un seguit d'experiments literaris pensats per subvertir l'actualitat, el present i poder, i d'aquesta manera, imaginar futurs millors. Un plantejament que busca desafiar la visió que tenim del nostre món actual, per poder veure'l i viure'l de forma diferent.

Igualtat
Thomas Piketty i Michael Sandel

Edicions 62
 Barcelona, 2025

Vivim temps d'augment de la desigualtat en termes de riquesa, ingressos, poder i estatus, tant a escala nacional com mundial. Una problemàtica que conviu amb altres crisis d'abast global —com ara la climàtica—. En aquest assaig, els autors reflexionen sobre el valor de la igualtat i hi plantegen respostes en clau progressista, com ara una inversió més inclusiva en salut i educació, una fiscalitat progressiva més elevada, la limitació del poder polític dels més rics, o la contenció de la influència excessiva dels mercats sobre la vida social.

L'espoli general
Neus Moran

L'Avenç
 Barcelona, 2024

El franquisme va saquejar el país. L'espoli a què va sotmetre els Països Catalans, en el context d'una repressió sistemàtica, va impactar de manera especialment dura el món associatiu i obrer. Aquest llibre presenta una relació de les xifres del que va suposar aquest saqueig. Un crim no resolt ni restituït per l'Estat espanyol, com explica també aquesta obra tan necessària.

Josep Pallach, política i pedagogia
Joan Safont

Pòrtic
 Barcelona, 2025

Aquesta biografia relata el trajecte vital de Josep Pallach. Jove militant del POUM, durant la República va conèixer l'exili i la persecució estalinista, fet que l'allunyà del comunisme. Figura imprescindible per entendre el socialisme català, va promoure un espai socialdemòcrata, catalanista i no subordinat a Madrid. La seva mort inesperada va truncar el somni d'un partit socialista netament nacional. ■

eines

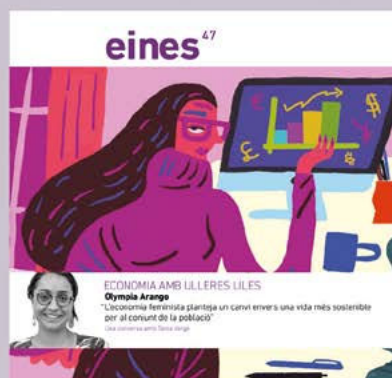
ACONSEGUIU
ELS NÚMEROS ANTERIORS

eines@irla.cat

MAIG 2024

**EUROPA:
UN IDEAL (ENCARA)
EN CONSTRUCCIÓ**

OCTUBRE 2023

**ECONOMIA
AMB ULLERES
LILES**

SETEMBRE 2024

**L'ADMINISTRACIÓ:
LA TRANSFORMACIÓ
INAJORNABLE**

DESEMBRE 2023

**L'ESTAT
DEL RÈGIM:
LA CRISI FREDA**

DESEMBRE 2024

**QUALITAT
DEMOCRÀTICA:
L'ART DEL
BON GOVERN
POPULAR**

PORTAL

Valors republicans i benestar animal

Etna Estrems Fayos

CONNEXIONS

La defensa dels animals: un moviment republicà pels drets civils

Eze Paez

La realitat dels animals: situació global i a Catalunya

Daniela R. Waldhorn

La ramaderia extensiva i l'animalisme. Sinergies entre dues perspectives per trobar la sostenibilitat

Just Serra

Polítiques públiques per a una societat més humana vers els animals no humans

Pablo Magaña

NAVEGADOR

Polítiques de protecció animal a la UE

Alice Di Concetto

FÒRUM

Núria Almiron

"Hi ha una jerarquia fictícia entre animals que ens hem inventat i que és absurda"

Una conversa amb Dionís Guiteras

VARIABLES

Desigualtats de gènere en la mobilitat: l'impacte de ser dona en els desplaçaments quotidians

Jose Rodríguez

FULL DE CàLCUL

El preu de la precarietat: treballar per seguir sent pobre

Manuel Alvariño

Olympia Arango

ARXIU

50 anys del Congrés de Cultura Catalana: una referència ineludible de la Transició

Marta Rovira i Martínez

EXPLORADOR

La promoció d'un ordre internacional just i democràtic a través de la regulació de l'autodeterminació

Pau Bossacoma Busquets

FINESTRA

Resiliència urbana

Michael Berkowitz

CLÀSSIC

No ens podeu llevar l'honor

Otto Wels

TRIBUT

Annie Ernaux

Sofia Vilella Pujol

FILMOTECA

Hadaka no shima

Maria Roca-Sastre

PINZELL

Nosaltres sols

Mireia Mateo

GALERIA

La captura de l'entorn

Georgina Mollà

LLIBRERIA